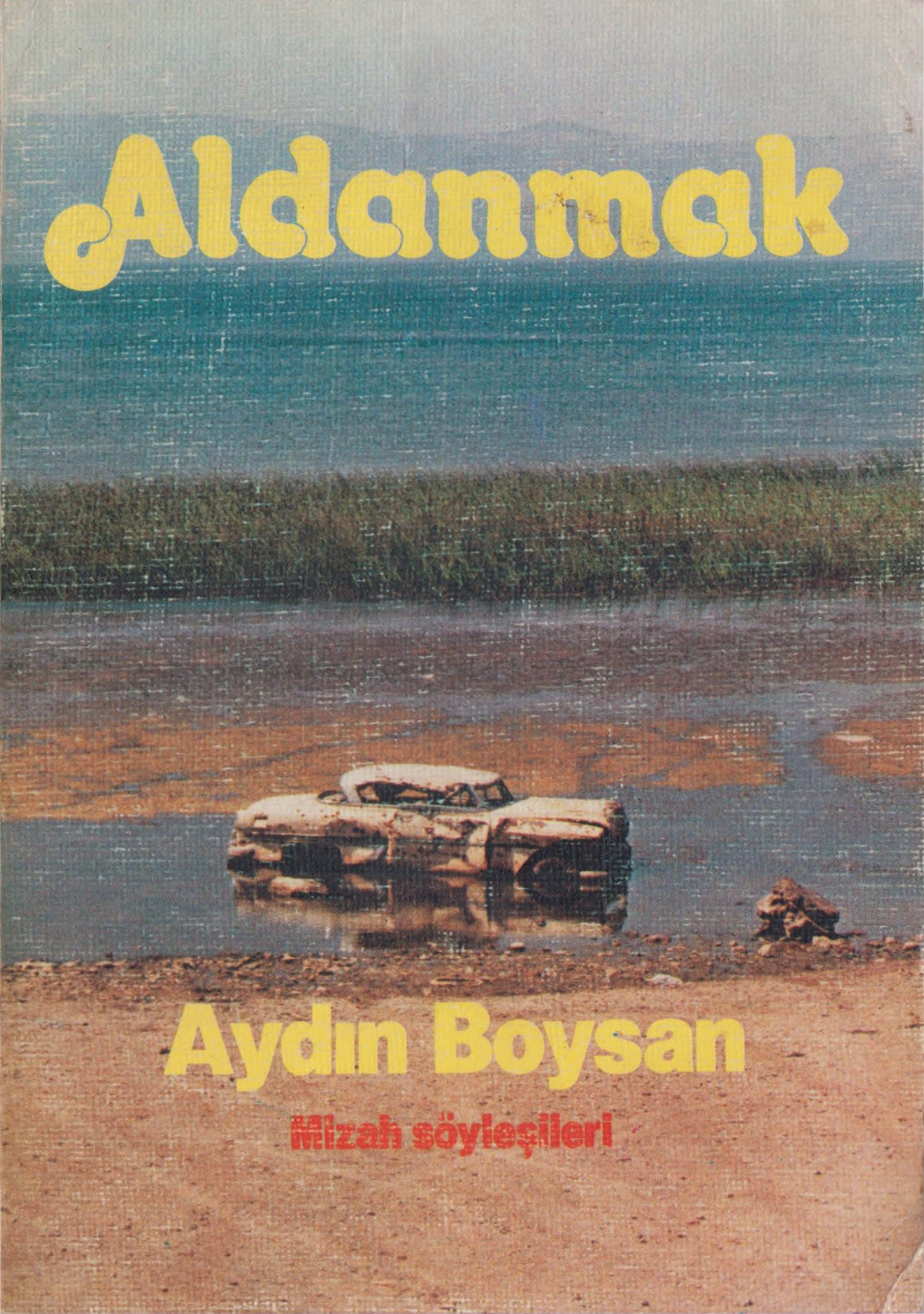
Aldanmak

Aydın Boysan

Mizah söyleşileri

AYDIN BOYSAN'IN YAYINLANAN KİTAPLARI

MİZAH SÖYLEŞİLERİ

1.	PALDIR-GÜLDÜR	1.	Basım / Ocak	1984
		2.	Basım / Temmuz	1984
2.	YANGIN VAR!	1.	Basım / Şubat	1984
		2.	Basım / Kasım	1985
3.	UMUT SİMİT	1.	Basım / Nisan	1984
		2.	Basım / Kasım	1985
4.	YALAN	1.	Basım / Şubat	1985
		2.	Basım / Şubat	1988
5.	OLDU MU YA!	1.	Basım / Aralık	1985
6.	FISILTI	1.	Basım / Mart	1987
		2.	Basım / Mayıs	1989
7.	DOSTLUK	1.	Basım / Mart	1988
		2.	Basım / Mayıs	1989
8.	ALDANMAK	1.	Basım / Temmuz	1989

GEZİ YAYINLARI

1.	DÜNYAYI SEVEREK	1.	Basım / Nisan	1988

Aldanmak

Aydın Boysan

Mizah söyleşileri

Kapak TAYFUN AKSOY
Yayın Hakları (c) AYDIN BOYSAN
BAS YAYINLARI
1. BASIM / TEMMUZ 1989
Dizgi - Baskı ALTIN KİTAPLAR BASİMEVİ

Adres
BAS YAYINLARI
Çamlık Mevkii 24/2
Etiler - İstanbul

Kitabı yazmaktan da daha zor olan işim, bu kitabın da ortaya çıkması için emsalsiz yardımlarını gördüğüm Uğur Gergin ve Dr. Turhan Bozkurt dostlara, şükranlarımı dile getirebilmek.

ÖNSÖZ

Son beş yılda bu kitapla birlikte sekizincisini sunduğum mizah dizisinin, bana huzur verdiği kadar daha uslu yaşamama da yardımcı olduğunu özellikle vurgulamak isterim.

Beni bu sonuca götürmeye neden olan saygıdeğer ve sevgili okurlara, neler borçlu olduğumun bilincindeyim.

Yine en iyi dileklerle.

Aydın Boysan

Etiler, 1.7.1989

İÇİNDEKİLER

ŞİİR'DEKİ GERÇEK

1. KIVRANAN ÜLKEMİZ 11
2. POLİTİK AŞURE 16
3. HAVA TAHMİNİ 20
4. ELEŞTİRMEK ÜZERE 24
5. FARKINA VARMADAN 28

SARMAŞIKLI MEYHANE

6. SARMAŞIKLAR ÇİÇEKLENDİ 32
7. YAZ BİTİNCE 36
8. DELİKLİ TAŞLAR 40
9. SOFRA KEYFİ 43

HAYVANLAR

10. ASİNUS'A SAYGI 47
11. KURTLAR VE KÖPEKLER 51
12. HAYVANLAR ÜZERİNE 55
13. KİM KİMİ SEVİYOR 59

ÇAĞIRI

14. FISILTININ GÜCÜ 63
15. ESKİ BOĞAZİÇİ OTELLERİ 67
16. AKILLARINDAN ÇIKMIYOR 71

AKIL SPORLARI

17. ÇİZGİ VE AKIL 75

18. EN BÜYÜK OLAY 79
19. DIŞMERKEZLİ DÜŞÜNCELER 83

EVLİLİK ÜZERİNE

20. ŞAKA VE KAVGA 87
21. SEN HAKLISIN! 91
22. EVLİLİKTE İNCELİK 95
23. KISIR DÖNGÜ 99

TURİZM ÜZERİNE

24. UYUMAK VE SEVİŞMEK 103
25. SONU GELMİYOR 107
26. NUH TUFANINDA 111
27. İSTANBUL HAVASI 115
28. DALGA GEÇMEK 119

CÖMERT KIZLAR

29. KOLAYLIK GÖSTERMEK 123
30. GECE ÇEVRİLEN FİLMLER 127
31. BEBEKLER VE LEYLEKLER 131

SAĞLIK ÜZERİNE

32. HANİ NEZLE İLACI? 135
33. İLLE DE İLAÇ 139
34. SESSİZ YER 143

UZAKTAN - YAKINDAN

35. TUTUMLU OLMAK 147
36. KALABALIĞI DAĞITMAK 151
37. TERS İŞLER 155
38. KARADENİZLİLER ÜZERİNE 159

ÇALIŞMA YAŞAMI

39. HAYALİ İŞADAMI 163
40. İŞ GÜNLERİNDE 167
41. GİZLİ İŞLER 171

KARIŞIK

42. SEVGİYİ YARATMAK 175
43. SUÇLAR - CEZALAR 179
44. ZAMAN ÖLDÜRMEK 183
45. TRAFİK ÜZERİNE 187

DEMLENMEK ÜZERİNE

46. DELİLERLE DEMCİLER 191
47. ÖLÇÜ KAÇIRMAK 195
48. BEKTAŞİNİN CEHENNEMİ 199

HUZUR ARARKEN

49. İÇ HUZURU 203
50. NEŞE NEREDE? 207
51. HER YAŞTAN GENÇLERLE 211

ŞİİR'DEKİ GERÇEK

1. Kıvranan Ülkemiz

Bir şiir var. Adı «Kıvranan Ülkemiz»... Başlangıcı şöyle:

> «Çoluk çocuğumuzu, evimizi barkımızı /
> Koruması gerekenler diyor ki: /
> 'Hadi gidelim, çalıp çırpalım'. /
> Dürüst kişiler kan ağlıyor ülkenin durumuna.»

Şairin coşkusu tükenmiyor ve şiir çok uzun... Yazımıza sığması mümkün değil... Kısa alıntılarla yetiniyoruz:

> «Dört bucağa yayılmış kötü kişiler. / Yalınayak başı kabak birtakım adamlar / Servet içinde yüzüyor şimdi. / Duygulu insanlar hıçkırırken / Umursuzların kılı kıpırdamıyor. / Bir zamanlar kendine tabut alamayanlar / Türbe sahibi oluverdi.»

Evet, saygıdeğer ve sevgili okurlar, lütfen yukarıdaki «Kıvranan Ülkemiz» şiirini, muhalefet liderlerimizden birisinin döktürdüğünü sanmayınız... Bu şiir, günümüzden yaklaşık dörtbin yıl (kırk yüzyıl) önce, Mısır'da yazılmıştır. Şairinin kim olduğu, belli değildir.

Bir kitap var. Adı: «Eski Uygarlıkların Şiirleri». T. İş

Bankası kültür yayınlarından... Altıyüz sayfa... Bütün bu şiirleri müstesna bir zevkle derleyen ve dilimize kazandıran zat: Talât Sait Halman... Kitap, başucumdan ayırmadıklarımdan biri...

Neden ayırmadığım da belli... Bu şiirlerden anlıyorum ki, insanlar binlerce yıldır değişmemiş... Daha binlerce yıl da değişmeyecek... Böylece, «kötü zamanlarda yaşadığımız» gibi bir düşüncenin, saçmalığını öğreniyorum. Demek ki, hep böyle geldi, böyle gidecek...

Dertler de değişmemiş... İşte yine bir başka Mısırlı şair, binlerce yıl önce şöyle yakınıyor:

> Kimlere dert yansam bugün? / Kötüye çatan iyi insanlara / Herkes gülüp geçiyor. / Kimlere dert yansam bugün? / Deliler en vefalı dost / Öz kardeşler düşman. / Kimlere dert yansam bugün? / İnsanlar haset dolu, / Güvendiklerinde yürek yok.

Goethe (1749-1832), yaklaşık iki yüzyıl önce, şiir üzerine konuşuyor:

«Gitgide daha iyi anlıyorum ki, şiir bütün insanlığın ortak malıdır. 'Ulusal Edebiyat' terimi artık fazla anlam taşımıyor, 'Dünya Edebiyatı Çağı' açılmak üzeredir, herkes bunu hızlandırmak uğrunda çalışmalıdır.»

«Büyük kültürlerin şiirle başladığı» söyleniyor. Gerçekten de bütün insanlar, sanatın üst düzeyinde buluşuyorlar, yalnız şiirin değil... Her tür edebiyatın da, müzik ve görsel sanatların da... Bilimin de... Herşeyin üst düzeyi, tüm insanlığın malı... Sanırım ki bu gerçek, Goethe'den iki yüzyıl sonra daha iyi anlaşılmıştır (Acaba?).

Yazı denen marifeti ilk kullanıp geliştirenler Sümerliler olmuş... Günümüzden yaklaşık yedibin yıl kadar önce... Mezopotamya şiirinin ilk örnekleri de, dörtbinbeş-

yüz yıl kadar önce ortaya çıkmış... Ünlü örneklerden biri, dörtbin yıl kadar önce anlatılmaya başlanan Gılgameş Destanı:

«Kurduğumuz ev sonsuz mu ki? / Yaptığımız anlaşmalar yürürlükte midir sonsuz?» diye sorulduktan sonra gerçeğin burgusu, tatlı-tatlı beyinlere sokuluyor:

> «Hiçbir zaman hiçbir şey kalıcı olmamıştır. / Birbirine ne kadar benzer uyuyanlarla ölüler.»

Gerçekler neden üzüntü versin ki? Adı üstünde, «gerçek» bu! Kabul etmek gerekir. İsterse ölüm olsun, gerçeği sevmelidir bile... Gılgameş Destanı'nda **üstelik umut** veren dizeler yok mu? Binlerce yıl sonra bugün bile, bize ders olacak:

«Ülkede sonsuz, sürüp gider mi nefret?»

Sanat yas tutmayı küçümsüyor, çünkü ölümü küçümsüyor. Yunanlı şair Safo (ikibinaltıyüz yıl **önce), ölürken** kızına diyor ki:

> «Bize yas yaraşmaz. / Şiirin canevine / Yas girmesi / Doğru olmaz.»

Bambaşka bir yerden, Amerika'dan, Kızılderili şair (kaç bin yıl önce olduğunu kim bilsin?) «Ayrılış»ı anlatıyor:

> «Gidiyorum, kadınım, ağlama / Kadınım, ağlama sakın. / Gittiğim yol, ölüm yolu ama, / Yamaçta gireceksin koynuma, / Birlikte uyuyacağız, o gün yakın.»

İran'lı şair Rudaki (bin yıl önce) yas konusunda öğüt veriyor:

Gizlice ağlıyorsun, dostum. / Gel gör ki giden gitmiştir; / Gelen geliyor, sen ona bak. / Gözyaşların diriltmez ki ölüyü.

Bırakalım Akdeniz'i, çok uzaklara, Çin'e kadar gidelim. Şair Tao Yuan-Ming (binbeşyüz yıl önce), ölümle dalga geçiyor. Kendi kendisine ağıt yakmış: «Nerde hayat varsa orda ölüm olmalıdır» diye söze giriyor. Şöyle sürdürüyor:

«Ne doğruyu biliyorum artık, ne eğriyi. / Bin yıl geçip gidince kim hatırlar / Bugünün görkemini, bugünün düşüklüğünü. / Keşke hayattayken bol bol içseymişim.»

Ya «Kara sevda»?.. Hiç değişmemiş. Yunan'lı şair Asklepiades (ikibinüçyüz yıl önce), başına neler geldiğini anlatıyor:

«Allak bullak ediyor beni / Didime'nin güzelliği. / Eriyorum bitiyorum Didime diye. / Karaymış. Karaysa kara. / Kömür kara değil mi sanki? / Kömür tutuşmayagörsün, / Güller gibi ışıldar.»

Japonya'da aşk farklı mı? Değil... Adı bilinmeyen bir Japon şairi (belki binbeşyüz yıl önce), «Buluşmamız» şiirinde anlatıyor:

«Gökyüzü - yeryüzü / Ancak bu ikisi yok olursa / Biz ikimiz, sen ve ben / Buluşamayacağız.»

İster ölünsün, ister ölünmesin (ölünür ya!), yaşama zevkinden vaz mı geçilirmiş hiç?.. İşte Eskimo «Utitiak'ın türküsü»:

Sevinç içindeyim ne güzel! / Çevrem baştan başa buz, ne güzel! / Sevinç içindeyim ne güzel! / Ülkem çamur deryası, o da güzel! / Sevinç içindeyim ne güzel! / Ne zaman bitecek bu? Ne güzel! / Yoruldum uyanık beklemekten.
Bu da güzel.

Bize binlerce yılın zevkini cömertçe hediye eden Talât Sait Halman'a, yürekten teşekkürler.

2. Politik Aşure

Başarı hırsı, dünyadaki pek çok ilerlemenin kaynağıdır. Saygı ve övgü ile karşılıyorum. Özellikle bilim ve sanatta... Ancak, işe politika ve makam hırsı karışırsa, hırsın böylesini, hemen karantina'ya alıyorum... Bakalım bir hastalık çıkar mı diye...

İkinci dünya savaşının ünlü İngiliz kumandanı Mareşal Montgomery, popüler olduğu kadar hırslı idi. O zaman Londra'da anlatılırmış ki, bir gün müttefik orduları başkumandanı General Eisenhower, İngiltere Kralı Georg VI.'ya dert yanmış: «Korkarım ki, Montgomery'nin benim mevkiimde gözü var». Kral rahatlamış:

«Bunu duyduğuma çok sevindim. Benim mevkiimde gözü olduğunu sanıyordum».

Genelde politikacı, ülkesinde ve belki de dünyada, kendisinden daha iyi düşünebilen bir kişinin yaşayabileceğine inanmaz. Bu gerçeği S. Steinberg, şöyle bir anlatımla zevklendirir: «Şaşılacak kadar çok sayıda politikacı, ülkenin en iyi kafasını aynada arar».

Küçüklüğü, ille de küçültmek gerekmez. Kartalın geçemediği yerde, serçe on tane yol bulur. «Her serçe, kartalın hiç anlamayacağı pek çok şey bilir» (H. Kudszus). Kartallar arasında dolaşmamak gerektiğini de...

Bir siyasal partinin en ateşli üyesi, en kafasız üyesidir. Çünkü gerçekler, aklı başında üyenin üzerinde soğuk duş etkisi yapar.

Güney Amerika, sürekli hükümet darbeleriyle sarsılan devletler kıtasıdır. Böyle bir ülke vatandaşına, niçin bu kadar çok darbe olduğu sorulmuş ve şu yanıt alınmıştır:

«Elbet olur... Daha biz hepimiz Cumhurbaşkanı olmadık ki...»

Politikacı, geleceğin nasıl olacağını en güzel anlatan kişidir... Sonradan, neden öyle olmadığını da...

«Sürekli olarak gerçeği söyleyen politikacı yoktur. Çünkü sürekli olarak gerçeği söyleyen kişi, politikacı olmaz» (Mark Twain).

Gerçeği söyleyebilmekten kaçmamak için, tarafsız olmak gerekmez. Gerçek sevgisi, iyi ve doğruyu bulmanın yoludur. İçtenlikle davranan, yüreğinin kapılarını açmaktan korkmaz. Orada, çok konuk için yer vardır.

Dahlem kentinde, bir belediye başkanı çağrı bildirisi: Cuma akşamı saat 20'de: «Gökyüzüne bakış». Herkesi bekliyoruz. Giriş ücretsizdir.

«Bir insanın akıllı davranabilmesi için, üç yol vardır. Birincisi iyi düşünmektir: Bu en soylusudur. İkincisi taklit etmektir: Bu en kolayıdır. Üçüncüsü denemiş olmaktır: Bu en acısıdır» (Konfiçyüs).

«Akıl kıtlığı, hile ve ihanet doğurur. Bir başkasından daha kurnaz olunabilir ama, herkesten daha kurnaz olunamaz. En büyük kurnazlık, kurnazlığını gizleyebilmektir» (La Rochefoucauld).

Sorulur: «Politikada, akıllı ile aptal arasındaki fark nedir?» Yanıtlanır:

«Aptal lanetler, akıllı hüküm verir».

Politikacı basını, «ortalığı karıştırdığı için» baskı altına almak eğilimine girer. Okunabilir haber ve yorumların yerini, söylenti gazeteleri alır. Oysa bunlar ortalık karıştırmakla kalmaz, anaforlar yaratır.

«Karıştırmak» basının görevidir. Her politikacı bunu öğrenmeli ve içine sindirmeli, her lider ise, beynine kazı-

malıdır. Sonuçlar «karıştırmak» yüzünden çıkmaz... Çay neden tatlı olur? «Karıştırıldığı» için mi, yoksa «içine şeker atıldığından» mı?.. Şekerin yerini zehir de alsa, gerçek değişmez.

«Politikada, kaybedilen fırsatlar bir daha ele geçmez. Bunlar, kayıp eşya bürosunda bulunmaz» (P.H. Spaak).

Politikanın halk için en tehlikelileri, güçlüler de değildir, güçsüzler de... En büyük tehlike, kendisini büyük adam sanan sıradan adamlardan kaynaklanır.

İçi boş lakırdı yığınlarıyla hiçbir yere varılamayacağını, Olof Palme iyi anlatmıştır: «Politikada, çene ile nakavt etmeye kalkışmamalıdır».

«Gençliğimde, politikacının entelektüel olması gerektiğine inanırdım. Bugün, entelektüel olmanın bir politikacıya, hiç olmazsa zarar vermediğini biliyorum» demektedir Carlo Schmid...

Öte yandan kesin olan şudur ki, kültür fukaralığı ile malül olan politikacı iktidarı, kendisine zarar vermenin ötesinde, insanların cezalandırılmasıdır.

«Bir politikacı kendini yenilgileriyle batırmaz, aksine Pirus zaferleriyle batırır» (Harold Macmillan, her şeyi kaybederek kazanılan zafer biçimi).

«Asıl kaybeden, seçilmediği halde seçilmiş gibi davranan politikacıdır» (Ernst Schröder).

«Bir politikacının, geleceğinin geçmiş zamana kaydığını birdenbire anlaması, daima en utandırıcı sürprizdir» (Carlo Franchi).

«Politikada hayret edilecek kadar çok kuyruk vardır. Bu kuyruklar, sahipleri olan köpekleri sallarlar» (T. Cummings).

«Politikacı, başkasının nasırına basıldığı zaman feryat koparma yeteneği olan kişidir» (Henry Tisot).

Hayret! Söz geldi, nasıra kadar dayandı. Nasır denen sancı kaynağını, dünyada en güzel şiirlemiş olan sanatçı,

Orhan Veli'dir. İlk yayınlandığında olay çıkaran şiiri, «Yazık Oldu Süleyman Efendi'ye...» diye biter. Kitabe-i Seng-i Mezar I. şöyledir: Hiçbir şeyden çekmedi dünyada / Nasırdan çektiği kadar; / Hattâ çirkin yaratıldığından bile / O kadar müteessir değildi; / Kundurası vurmadığı zamanlarda / Anmazdı ama Allahın adını, / Günahkâr da sayılmazdı. / Yazık oldu Süleyman Efendi'ye.

Davranışlarıyla insanların beyinlerini nasırlaştıranlar ise, politikacılardır. Beyin nasırlarını hem yaratırlar, hem de üstüne basarlar...

Yazık olur vatandaş efendiye.

3. Hava Tahmini

Bir sabah Viyana'da, otel odasında uyandım. Yalnız yolculuklarda yanıma aldığım küçük pilli radyo, hava raporunu veriyordu. Viyanalı spiker hanımın güzelliği, radyoda bile belli oluyordu. O yürek oynatan ses, güzel olmayan bir hanımdan çıkamazdı. Viyanalı hanımın şivesi bile bir başka türlüydü.

Anlatıyordu: «Hava sabah erken biraz sisli olacak ama, sonra açılacak, Bulut yok, bütün gün güneşli geçecek. Bu bulutsuz günün gecesinde, dolunay seyredebileceksiniz. Isı, gündüz terletmeyecek, gece üşütmeyecek...» Ve daha birtakım ayrıntılar...

Bu sevimli spiker hanım sonunda, ömrümde duymadığım bir espriyi patlatıyordu: «Bu anlattığım hava tahmini bugün tutmazsa, sakın bize kızmayınız. Bugün tutmazsa, önümüzdeki günlerden birinde tutar... O da olmazsa, gelecek ay bir gün tutar... Ya da gelecek yıl bir gün tutar. Sakın kızmayın olur mu?»

Bu hava tahmini, aklımdan çıkmaz... Politikacıların gelecek konusunda verdikleri haberler, tıpkı Viyana radyosunun hava tahminlerine benzer. Gelecek yıl mı tutar, yoksa gelecek yüzyıl mı? Yoksa daha sonraki yüzyıllar mı? Bilinmez.

Bir soru-oyun şöyledir: «Başarılı politikacı ile kötü politikacı arasında ne fark vardır?» Yanıt:

«Başarılı politikacı söylediğine kendi de inanmaz. Kö-

tü politikacı ise, inandığını söylemez.»

Politikacının silahı, yalnız söz değildir. Görüştüğü insanları seçişi, bunları onurlandırması veya batırışı, el sıkması veya sarılıp öpmesi, sinsiliğini saklayışı, bunların hepsi - hatta susması bile, görünmeyen silahlarıdır.

Her politikacı iktidar hırsıyla yanıp tutuşur. İstisnasız hepsi, iktidara geleceğinin güvenini, çevreye yayma çabasındadır.

Umulmadık politikacı, umulmadık anda iktidara gelir. İktidardan düşmek, aynı biçimde olur.

Bir tiyatro yüksek okulu... Oyunculuğun ne kadar hüneri varsa, öğretiyor. Kayıt bürosuna evrakını getirip başvuran kişinin durumu, oldukça tuhaf... İleri yaşta bir adam... Soruyorlar: «Siz bu yaştan sonra, rol yapmayı öğreneceksiniz de ne olacak? Film mi çevireceksiniz, sahneye mi çıkacaksınız? Neye yarayacak?»

«Yaramaz olur mu hiç? Partime genel başkan seçildim...»

Yanlış yapmayan siyasal iktidar, ne oldu - ne olacak... Hata yapmamak, siyasal iktidarın tabiatına aykırı... İktidar, iktidara geldiğinin ertesi günü yanlış yapmaya başlar. Hür basın ise daha ertesi günü, bu hataları çıtlatır. Ama bu uyarılar, zafer şakşakları arasında gürültüye gider. Zaten iktidar, zaferin matematik sonuçlarına yaslanan bir rahatlığa düşer.

Matematik donelerden yalnız matematik ile sonuç çıkarmaya çalışmak, hesap yapmasını bilmeyen politikacı işidir. Birkaçbin, ya da birkaçyüzbin oy peşinde tarih ve vicdana aykırı davranışlara girişmek, politika cahillerinin hesabıdır.

İktidar hataları zincirinin halkaları büyüdükçe, halkın ve onun dili olan basının sesi daha çok duyulmaya başlar. Çünkü zafer soytarılarının gürültüsü de hafiflemiştir. Halkın, (elbet onun dili olan basının) sesinin doruktaki-

lerce duyulmasını engelleyen duvar, yakın çevrenin çıkarcılar ve maskaralar kalabalığıdır.

Kral ördek avında... Av uşakları, çevredeki ördekleri kışkırtıp, kralın önünden geçirtiyorlar. Sonunda hazret, önünden geçen bir ördeğe ateş ediyor, heyecanla yanındaki maskarasına soruyor: «Vurdum mu?»

«Majesteleri, zavallı ördeğin hayatını bağışlamak âlicenaplığında bulundular...»

Ve sonra iktidar sahipleri, basını küçümseme-korkutma ve ezme nöbetleri geçirirler. Oysa iktidara, o basınla gelmişlerdir... O basınla da giderler.

Basında, açık ve gizli sansürün en ağır koşullarını yaratan Hitler bile, bu çürük duvarın arkasına gizlenememiştir. Hem de 1940 yılında, Fransız ordularını yendikten sonra, Paris'e yaptığı zafer ziyareti gününde... O gün Paris'teki bir Fransız kitapçı dükkânının vitrini, Hitler ve Mussolini'nin büyük boy fotoğraflarıyla süslenmiştir. Vitrine ise, yüzlerce kitap dağıtılarak fon yapılmıştır... Tek bir kitaptır bu... Bir roman:

«Sefiller».

Ne kadar masum olursa olsun, ne kadar basit olursa olsun, her düşünce bir tehlike yaratabilir. Küçük, ya da büyük... Ama en korkunç tehlike, düşünmeye alıştırılmayan kafalara girecek olan en basit fikirlerin, yaratacağı fırtınalardır. Tehlikeli düşüncelerden insanları korumanın tek yolu, onları düşündürmeye alıştırmaktır. Bunu ancak, «düşünceli» iktidarlar anlar.

Zaten: «Hiçbir tehlikesi olmayan bir düsüncenin, düşünce olma değeri yoktur.» (O. Wilde).

Politikacının gerçekten iyisi olmaz mı? Elbet olur... Zaten sistemler, devrilmedikleri sürece, bu müstesna insanların omuzlarına biner.

İyi politikacı, sistemin iskeletidir. İnsan vücudundaki gibi... Partilerin iskeletini kuran iyi politkacılar ortalıkta

gözükmez ama, bütün yükü onlar taşır. İnsan iskeleti gibi... Politika yaşayışında ortalıkta gözükenlerden ve çevre ile ilişkiyi kuranlardan, iskeletin haberi yoktur. İnsan yaşayışındaki gibi...

Partilerin ve onların kurdukları politik sistemin ölüm nedeni, hepsini sırtında taşıyan iyi politikacı iskeleti değildir. Beyindir - dildir - dudaktır - yürektir. Ölümden sonra ilk çürüyenler de bunlardır. Siyasi mezarlar, yüzyıllar sonra bile kazılsa, görülür ki tek çürümeyen, ömür boyu bütün yükü taşımış olan iskelettir.

Kısacası: O organ yaşar gibi göründükçe, kimsenin göremedikleridir.

4. Eleştirmek Üzerine

Balzac'a göre eleştiri, bir fırçaya benzer. Çok yumuşak olursa, boşuna zahmet edip de kullanmamalıdır. Çünkü hiçbir etkisi olmaz.

Elbet bu fırça benzetmesinin arkasından, bizim «fırçalamak» deyimiyle anlatmak istediğimiz şeyin, eleştiri anlamına gelmediğini de eklemelidir.

Başka bir yönden yaklaşalım. Olabildiğince sade bir anlatımla diyelim ki: «Eleştiri, ele alınan konuyu, ölçüye vurmaktır». Yani konu «ne» ise, ya da «kim» ise, onun enini-boyunu-derinliğini ortaya koymaktır. Yani gerçek ölçülerini, açığa çıkartmaktır. Eğer ölçüsüzlük varsa, bunu da apaçık gözler önüne sermektir.

Eleştiri der demez akla ilk gelen, sanat eleştirileridir. Örneğin bir müzik bestesi için «eleştirmen» sıfatını alan kişi, öylesine kişisel ve soyut ölçüler kullanabilir ki, kimse bir şey anlamaz. Anlamadığını da söylemeye korkar.

Zaten bir besteden alınacak müzik zevki içinde, «anlama» denen zihinsel eylemin ne olduğu da belli değildir. Beethoven'in 14 numaralı piyano sonatının adı: «Ayışığı Sonatı»dır. Şimdi dinleyenlerin bir bölümü: «Baba Beethoven! Ayışığını amma da anlatmış ha!» diye hayranlık belirtirler. Oysa bestecinin kendisinin bile, bu ayışığı adından haberi yoktur. Ölümünden 50 yıl kadar sonra ayışığı adı, başkaları tarafından konmuştur.

Evet, resim sanatını «anlamak» da özellikle karmaşık hâle getirildi... Biliyoruz: «Sanat dünyanın, bir sanat merceğinden seyredilmesidir». Işıklar mercekten geçerken kırılacak, sanat ekranındaki hayal, değişecektir. Resim, konusuna tıpatıp benzemeyecektir. Benzerse, arada sanat merceği yok demektir... Demek ki resimde, sanatın getirdiği bir değişme söz konusudur.

Bu değişmenin sınırı ne olmalıdır? Yani resim, konusundan büsbütün kopmalı mıdır? «Gerçeküstü» diye ad taktıkları resim türü, sanatçının hakkı olan özgürlüğün kullanılması mıdır? Yoksa bu işe, birtakım yeteneksizlerin ve sanat şaklabanlarının aldatmacası mı karışmaktadır.

Ya non-figüratif resim, yani yalnız sanatçısının aklından geçen biçim ve renklerle yapılan oyunların, sanat içindeki yeri nedir? Bir soru daha: Anadolu kadınlarının dokuduğu halı ve kilimler mi daha üst düzeyde sanattır, yoksa bu resimler mi? Elbet sanatçının kişisel yeteneklerini unutmadan... Ama yalnız ressamlar için değil, kilim dokuyan hanımlar için de...

Gerçeküstü ne mene deyimdir ki? Gerçeğin üstüne çıkılabilir mi? Gerçek yeterli değil midir? Sanat zevkini gerçeğin içinde aramak, boşuna zahmet midir? «Gerçek», kendi konuları üzerinde sanat zevkinin yaratılamayacağı dar sınırlar içinde midir? Ya da sanatçının elini sürmek istemeyeceği çoraklıklarla sakatlanmış bir çöl tekdüzeliği midir?

Bu soruların hepsine «hayır» diyorum. «Gerçek», gerçek sanatçıya konu olmak için yetip de artacak, görkemli bir hazinedir. İster resimde isterse de edebiyatta olsun, gerçek sanatçının yaratacağı gerçek bile, gerçekten daha gerçektir.

Bütün sanatlar eleştiriliyor... Sanatseverler ve eleştirmenler tarafından... Sanatseverin eleştirme hakkında, dokunulmazlık var... İster beğenir, ister beğenmez... İster

sever, isterse de sevmez. Amaaa, herkese akıl hocalığı yapmaya kalkışan «eleştirmen» denen kişiler, sanatseverin durumunda mı? Kendilerinin beğenisi, çok kişisel ölçüler içinde değil mi? Yargıları, herkes için geçerli mi?

Bu sefer eleştirmenler eleştiriliyor. Deniyor ki: «Eleştirmen, mucizeler bekleyen kişidir». Bir başkası diyor ki: «Eleştirmen, zor memnun olmakla övünen kişidir. Oysa hiçbir sanatçı, eleştirmenleri memnun etmek için eser vermez». Bir başka düşünce: «Çağımız eleştirmenleri, mideleri bozulmuş oburlardır. Ayrıntıları höpürdeterek yutmaktan öteye, geçemezler» (B. Brecht).

Eleştirmenleri daha ağır eleştiren sözler de var: «Eleştirmen, koşmayı öğretmeye yeltenen bir bacaksızdır». Ya da: «Eleştirmen, başkası yumurtlarken gıdaklayan tavuktur» deniyor. Bir örnek daha: «Eleştiri, başkalarının cebinden hovardalık etme sanatıdır... Hırsızlığı çaktırmadan...»

Elbet sanat eserleri eleştirisi üzerine, yalnız hafife alan sözler söylenmemiş, övenler de var. Diyorlar ki: Eleştiri, herşeyden önce yetenek işidir. İncelik ve kavrama gücü gerektirir. Eleştirinin kendisi bile, öğretilmesi mümkün olmayan bir sanattır.

Şimdi, çok önemli bir yol ayırımına geliyoruz. Hemen şimdi, eleştiriyi eleştiren, hattâ batıran yargılar anımsadık. Öte yandan mizah sanatı da, tümüyle eleştiri temeline dayanır diyoruz. Öyleyse eleştiriyi küçümseyen sözler, mizah için de geçerli olamaz mı?

Olamaz... Çünkü mizah, sanat eserlerini değil, yaşayışın (hayatın) kendisini eleştirir. İki eleştiri biçimi arasında, dağlar kadar olan fark budur. Eleştiri, mizah eserinin kendi içindedir. Ama sanat eseri olarak mizah, eleştiriye karşı bağışıklık iddiasında da değildir. Hangi eleştirmen ne isterse söyler.

Mizahın türleri çok zengindir. Sanatçıları tarafından ekranda-perdede-tiyatroda-karikatürde ve yazıda sunulur ama, sunuluşu bu biçimlerde bitmez. Yaşayış içinde o denli yaygındır ki, her zaman ve bütün insanlar tarafından yapılır. Bile-bile yapılması da şart değildir. Farkına varmadan da yapılabilir. Örneğin bir politikacının bir seçim nutkunda yaptığı mizah, bir sözlü mizah sanatçısının bir ömürde yaptığına taş çıkartabilir.

Görüyorsunuz.

5. Farkına Varmadan

Farkına varmadan ne yapılır? Ne yapılmaz ki, herşey... Farkına varmadan fazla kaçırılır, geç kalınır, ileri gidilir. Bir dikkat eksikliği vardır bu işte ama, bazı başka eksiklikler de vardır. Bakarsınız birisi, farkına varmadan, hoş bir espri yapar. Oysa bilirsiniz ki, eblehin biridir... Olabilir. Bazı işler de, körlemeden yapılır. Olsun da, böyle olsun.

Küçük ilanlarda bir zat kendisini şöyle tanıtıyor: «Özel dedektif olarak seks konularında olağanüstü başarılı olduğum...» vs.

Güvenilir ipuçları veren bir ilan daha: «Şiirlerimin yaratılmasında etken olan kaynaklar; üzüntü, aşk, sanat, bilim ve can sıkıntısıdır».

Gütersloh kentinden, bir ilan-haber: «Fraeulein G.H. (doğuşu J...) ile Herr W.H. dün evlendiler. Tebrik ziyaretinde bulunulmaması rica olunur». Aferin... İşte bu oldu... Açıkça anlatılmazsa rahat vermezler.

1932 yılında, Berlin'de bir gazete ilanı: «Pencere camı temizleme kuruluşu. Uzmanlık dalı: Resmî dairelerin temizlenmesi». Ne iyi... Araştırdım: Şirket İkinci Dünya Savaşı'nda kapanmış... Ne yazık.

Clever Kreisblatt'da bir bildiri... Çok eski olduğu için, isim yazmakta bir sakınca yok: «Frl. Anna Munkelbeck için ileri sürdüğüm kuşku uyandıran sözleri, büyük üzüntüler içinde geri aldığımı bildiririm».

Avrupa gazetelerine gönderilen okur mektuplarından bir alıntı: «Sizi temin ederim ki, gönderdiğim müsveddelerin gerçek kişilerle ilgisi yoktur, roman tarafımdan yaratılmıştır ve başımdan geçmiştir».

Ünlü komedyen Hans Albers ile ilgili olarak, şu dergi değerlendirmesi yapılıyor: «Albers ailesinin damarlarında, hiçbir zaman, bir damla bile komedyen kanı bulunmadı. Babası Hamburg mezbahasında kasaptı. Ancak bu yükselişin tarihi, Alman kasaplarında, ne yüksek değerde yaratıcı sanat güçlerinin gizlendiğini kanıtlıyor».

Bir haberi yazarken, ne kadar dikkatli olmak gerekiyor. Ya olunmazsa? İşte örneği: «Bu akşam, genel istek üzerine, Macar Senfoni Orkestrası'nın son konseri». (Münchner Telegraph Gazetesi).

Münih akşam gazetesi bildiriyor: «Şimdi Fransız polisi, ölü ile ceset arasındaki benzerlikleri araştırıyor». Morg'dan dönen muhabirin bir izlenimi daha: «Bütün cesetler ölmüştü...»

Yazar Stefan Andres döktürüyor: «Ölen insan, ölüm üzerine bambaşka şeyler düşünüyor». İşte gerçek bir müstesna insan... Herhalde röportaj yaptı da geri döndü.

Hazret sürdürüyor: «İnsan'ın varlığının en önemli bölümü hayattır».

Aman, aman! Nasıl da bildi? Karanlıkları nasıl da yırttı? Alkışlarım... Zekâ çakışlarının bu denli görkemli oluşu, doğrusu insana yaşamayı sevdiriyor. «Keskin zekâ, keramete kıç attırır» derler ya... Bu da öylesi.

Bir trafik kazası olmuş. Normal olarak hiçbir ölüm beklenmez ama, bu örnekteki hiç beklenmiyor, akıldan geçmiyor. Herkes şok geçiriyor. Ölenin arkadaşlarından biri, şaşkınlık içinde yakınıyor: «Aah, ah! Daha ölmeden yarım saat önce hayattaydı...»

Evet... Muhterem'in kederine saygılar... Ama lütfen söyler misiniz? Nerede olacaktı?

«Farkında mısınız?» konusunda, eski bir olay anlatılır. B. Amerika Başkanı Roosevelt'in sayın eşi, güzelliği ile hiç değil ama, sadeliği ve hazırcevaplığı ile, bizde bile tanınırdı. Ailenin alışverişini kendisi yapardı. Günün birinde satıcı kızlar, hayret içinde kendisine soruyorlar: «Siz Mrs. Roosevelt'e benzediğinizin farkında mısınız?»

«Evet... Hatta sayın Başkan bile, beni bazan karısıyla karıştırır».

Bu yıl B. Amerika'da, dört yılda bir yapılan seçim var. Eh, biz de anlaşılmadık biçimde sandık abonesi olduk. Oysa 12 Eylül yönetiminin «yukarısı» öyle istedi. Yeni anayasada, seçimlerin arası uzatıldı. Cumhurbaşkanlığı seçimi, yedi yıla çıkarıldı. İki devre seçilen, neredeyse Atatürk kadar uzun süre Cumhurbaşkanı olacak... Fazla kaçacak.

Asıl önemlisi, genel seçimlerin dört yıldan beş yıla çıkarılmış olması... O niyeydi? Ülke uzun süre, seçimsiz huzur dönemleri yaşasın diye... Oysa bizimle alay ediliyor. Çünkü biz, her yıl sandık başına gidiyoruz. Politika dalaşmaları, çocuklarımızın terbiyesini bozuyor. Politikacılar bizi, şöyle mavallara layık görüyor:

«Et sıkıntımız, insanların artışı ile sığırların artışı arasında eşitlik sağlanamamasından kaynaklanıyor».

Her iş Ankara'nın başının altından çıkıyor. Zaten Ankara'nın havası, başkent olduktan sonra bozuldu. Ankara'nın ülke ile ilişkisi yok... Ankara vatandan kopuk... Vatandaş başkente sesini duyuramıyor. İddia ederim ki İstanbul'un nüfusu, on milyonu geçer. Ülkenin beşte biri... Ruhu... İstanbul bile Ankara'ya sesini duyuramıyor.

Şu İstanbul-Ankara ilişkisinden, yüreğim yanık... Ben Ankara'ya, ilk kez yarım yüzyıl önce gittim. Hafifteeen sever gibi olmuştum. Şimdi ise ürküyorum. Hem mahşer kalabalığından, hem de göze görünmeyenlerden... Şu İstanbul-Ankara ilişkisi konusunda ağzıma geleni bir söylesem,

acaba «farkına varmadan» bir espri yapabilir miyim? Deneyeceğim:

«Ankara İstanbul'a, İstanbul'un Ankara'ya olduğundan çok daha uzaktır».

Bizim Narlıkapı'da, «acele etme, çabuk ol!» denirdi. Çelişki gibi gözükürdü ama, değildi. Telaşsız bir hız kast edilirdi. Doğruydu. Şimdi ben, bir gerçeği daha anlatacağım. Çelişki gibi gözükecek, oysa değil... Düpedüz-apaçık bir gerçek:

«Ülkemizde çok görülüp de, sık sık rastlanmayan yaşayış biçimimiz, demokrasidir».

Yanlış mı? Yalan mı?

SARMAŞIKLI MEYHANE

6. Sarmaşıklar Çiçeklendi

Günler iyice uzadı. Akşam artık, geç oluyor. Sarmaşıklı meyhanenin çiçekleri de, sarmaşıkları da bir patladı, fışkırdı kiii... Masalar çoktan bahçeye çıktı. Sarmaşık bu! Öyle, zoraki yapı malzemesinden saçaklar gibi, kızışmıyor. Yapraklar serin kalıyor, arasından hava geçiyor.

Hele bir de döşemedeki taşları, bol suyla yıkamıyorlar mı, akşam saat 7'ye kalmadan bahçe iyice serin oluyor, palamarı çözen demci, «koca masa»ya çöküyor. Gündüz zamanının iş sinirini atmak için, herkes birbirini matrağa almaya başlıyor.

«Öyle derin-derin ne düşünüyorsun?»

«Aklımdan bir meyhane açmak geçiyor. Kâr etmesem bile, hiç olmazsa meyhane masrafından kurtulurum diye düşünüyorum. Zarar etmek de istemem... Ama bunun çaresini buldum. Meyhaneyi, Alkol Tedavi Kliniği'nin karşısında açacağım...» — «Amma münasebetsizlik haaa... Orada iş yapar mı?»

«Hele sen, tedavi olup, klinikten çıkanları bir gör!..»

«Sen dün gece çok ölçüsüz içtin... Eve de geç gittin... Karın seni yola getirmek için neler söyledi?» — «Evet, o niyetle bir saat konuştu... Anlatayım... Azar ve beddualarını da söyleyeyim mi?» — «Hayır, onları söyleme!»

«Öyleyse bir şey demedi...»

Birisi anlatıyor: «Karım çok iyidir. Eve dönünce, ayak-

kabılarımı bile çıkarır.» Öteki: «Neee? Meyhaneden sarhoş dönünce mi?»

«Hayır. İşten ayık dönünce... Kilitler...»

Rıfkı bey o akşam, sarmaşıklı meyhaneye gecikiyor. Geldiğinde, ikinci tur rakı dağıtımı bitmek üzere... Hemen yakınmaya başlıyor: «Son zamanlarda fazla kaçırdık... Bu akşam buraya gelmek kararını, ancak kahve falına bakarak verebildim...» Soruyorlar: «İyi de, niye bu kadar geciktin?»

«Falda meyhaneye gitmek çıkıncaya kadar, yedi kahve içmek zorunda kaldım.»

Dostlar masasında o akşam ilk defa konuk olarak içen at suratlı adam, kendine fazla güveniyor: «Karşımda aptal bir surat görürsem, duramam sürekli gülerim...» Yorum yapıyorlar:

«Öyleyse sen, tıraş olurken yüzünü kesersin...»

Dem sofrasında yüzler pembeleşince, yakınmalar başlıyor: «Kısmete bak! Evlenmek istediğim üçüncü kız da red etti...»

«Bu mutluluğun, hep böyle sürüp gideceğini sanma!»

Rıfkı bey anlatıyor: «İşe bak be! Gazete ne yazıyor: Bir adam üç kadınla aynı zamanda evlendi diye, bir yıl hapis yatacakmış...» Pepe açıklama istiyor:

«Ceza olsun diye mi, yoksa dinlensin diye mi?»

Herkes bitirdiği liseyi överken, Bekir de eksik kalmıyor:

«Bizim lise gibisi yoktu... Özel okuldu ama, hayata hemen alıştırırdı. Bizim yatılı öğrenciler, pencereden parça - parça iple indirip, karyola sattılar.»

«Eski İstanbulluların, yani mahcup - haddini bilir insanların kökü kurudu... Milletin gözü yükseklerde...» Deşiyorlar: «Attın yine!»

«Ne atması aabi? Eskiden insanlar kendisini öldürmek için, Sarayburnu'ndan denize atlardı. Şimdi aşağısı kurtar-

mıyor, Boğaziçi köprüsünden atlıyorlar.»

«Matrağı bırakın ama, artık bu işin ölçüsü kaçtı. Yazık bu insanlara! Köprüden denize atılarak kendini öldürenlere, engel olmalı... Bir alay polis var. Tabancaları bellerinde. Engel olsunlar...» Yufka yüreklinin biri soruyor: «Polis, kendini aşağıya atan adama nasıl engel olabilir?»

«Ateş etsin abi!»

Sıkıntıya bakın! Tulum'un dişleri arasına yine bir balık kılçığı kaçtı galiba... Ağzını fırın kapağı gibi açtı. Elini soktu... Tırnağıyla sökmeye uğraşıyor. Laf da anlamaz ki... Yine de duramadım: «Çek elini ağzından!» Pepe lafa karışıyor: «Kızma abi! Adam dişhekimi... Eli akşama kadar ağızlardan çıkmıyor... Alışmış, hoşgör...»

«Ne hoşgörmesi lan! Ya bevliyeci olsaydı...»

Azarladığım için Pepe bana içerliyor ama, çaktırmıyor. Ayrıca pusu kuruyor: «Ben yazar olsam, lafı uzatmam. Kısa keserim.» Herhalde bir bildiği vardır. Soruyorum: «Bir yazı ne kadar kısalabilir?»

«Tek sözcüğe bile iner. 'Naaa' derim, herkes anlar.»

Kapanma saati yaklaşıyor. Herkes sessizliği bozmak için, aklına geleni söylüyor: «Benim bir kardeşim vardır. Valla inanmazsın kardeşim olduğuna... Bana hiç benzemez...»

«Sahi mi? Öyleyse bir akşam getir! Bu ilginç ve hoş adamı tanımak isterim...»

«Lan Kâni! Sen gerçek bir eşeksin... Bir boynuzun eksik...» Kâni için bir kurtuluş umudu beliriyor ya... Bırakmıyor: «Eşeğin boynuzu olmaz ki...»

«Hah! Öyleyse hiçbir şeyin eksik değil...»

Cüneyt bey o akşam öylesine içiyor ki, ayağa kalkamıyor. Arkadaşları koluna girip, evine götürecekler... Soruyorlar: «Bu hâlinde karına ne söyleyeceksin bakalım?» O ise alacağı önlemi, dili dolaşarak anlatıyor:

«Hiçbir şey söylemem... Ayık taklidi yaparım...»

Ötekiler anlatıyor... Pepe ile Tulum, geçen akşam Taksim'de içmişler. İkisinin de önde gelen huyu, coşkunluk... Yine ölçüyü kaçırmışlar, zor yürüyorlar. Bir boş taksi bulup, arka koltuğa yerleşiyorlar. Şöföre de, «Taksim lütfen!» diyorlar. Şöför hareket etmiyor da, inip arka kapıyı açıyor ve «Zaten Taksim'deyiz» diyor. İkisi de taksiden iniyor. Tulum şoförün eline yüklüce bir para sıkıştırıp, rica ediyor:

«Evlâdım, bir daha sefere bu kadar hızlı gitme!..»

7. Yaz Bitince

İşte yine yaz bitti. Günler kısaldı. Karanlığın erken basması, keyfimi kaçırıyor. İşten dönüş, hep karanlığa kalıyor. Yaz sıcağından sıkıldım ama, yağmurdan da sıkılıyorum. Herkes farkında mı, yoksa yalnız ben mi bir keşifte bulundum? İstanbul'da bahar kalmadı, bahar... Ne ilkbahar, ne sonbahar...

Geçen gün, içim sıkıldı. Sarmaşıklı meyhaneye erken düştüm. Tersliğim üzerimde ya! Önce Mücahit'i azarladım: «Şu sarmaşıkların dökülen kuru yapraklarını temizlesenize be! Çürüyen yapraklar, kendi köklerini zehirliyor». Sonra içeri girdim. Demcilerin neredeyse hepsi erken damlamış... Büyük masa dolmuş... Sohbeti koyulaştırmışlar bile...

«Rıfkı aabi! Ben sigara içerim... Çakmakla yakarsam da keyiflenirim. Sen de çakmak kullanır mısın?»

«Hayır... Benim içtiğime çakmak gerekmez. Kendi ateşler».

Cüneyt bey sordu: «Zülküf! Dün gece eve çok geç gittin. Hanım ne dedi?» Zülküf: «Yine mi meyhaneden geliyorsun dedi.» - «Pekiyi, sen ne dedin?»

«Gelmeyip de ne yapacağım, orada kalamam ki dedim».

Rıfkı bey ikinci kadehi bitirince, yemeğini ısmarladı. Sonra da diskur geçti: «Arkadaşlar! Aç karnına içmek zararlıdır. Karaciğerinizi düşünün, midenizi düşünün, ço-

luk çocuğunuzu düşünün...» Pepe kaşındı: «Bu arada vatanımızı da düşünelim mi?»

Rıfkı bey bir şey söylemedi, yalnız ters ters baktı. Biraz sonra et yemeği geldi. Bir lokma alınca patronu çağırdı: «Oğlum Mücahit! Biftek diye verdiğin bu et, yenecek gibi değil...» Meyhaneci pişkin: «Ben ne yapayım aabi? Bu sığırın kabahati...»

«Onun için ben de sana söylüyorum ya!..»

Kâni tonton bir şişman... Kafada tek tel saç kalmamış. Lâhana gibi bir kellesi var. Parıl parıl... İçince pembeleşiyor. Bir ara yerinden fırladı. Kapının yanındaki aynada bir süre suratını seyretti. Kafasını okşayıp sıvazladı. Sonra kendini övdü:

«Vay itoğlu it vay be! Elli yaşını geçtin... Kafanda hâlâ tek tel ağarmış saçın yok...»

Kâni'nin burnu da morarmış... Doktorun yanına gidip şikâyet ediyor: «Abi be! Burnumun kırmızılığı geçsin diye, senden bir ilaç istedim. Verdiğin ilacı da aldım. Şimdi de mosmor oldu... Ne olacak şimdi?» Doktor sâkin:

«Merak etme, buluruz çaresini... Ne renk istiyorsun?»

Deli mantığı kadar güçlü olmasa bile, demci mantığı da, olur-olmaz politikacıdan daha tutarlı... Geceyarısına doğru bile olsa... İşte tam bu sırada, birisinin aklına gelen soru şu: «Dünyadaki ilk erkek kimdi?» Yanıt çabuk gelmiyor ama, yine de biliyorlar: «Adem Baba!» - «Çok doğru, ya kadın?»

«Elbet Adem Baba'nın annesi...»

Pepe bana bulaşıyor: «Babacığım, ne oldu o senin, uzayda rakı içme araştırmaların? Merih yaratıklarıyla ilişki kurdun mu?» Anlatıyorum: «Evet, ilk delegeler geldi bile...» Pepe doktora bakıp, biraz sırıttıktan sonra, yine bana ciddî ciddî soruyor: «Baba kırma hatırımı, anlat ne oldu?» Ne olacak, sarhoş kerata... Nasılsa yutacak... Anlatıyorum:

«Son aldığım rapora göre bir uçan daire, Las Vegas'a iniyor. İçinden çıkan bir minik yaratık, kumar salonlarını dolaşıyor. Çamaşır makinası gibi bir şey hınzır, rengi de yeşil... Olan bitene şaşıp kalıyor. Derken - derken, tek kollu haydut denen kumar makinalarından birisinde, ışıklar çakıyor, acayip sesler çıkıyor. Makinadan şangırtılar içinde, bir çuval dolusu fiş dökülüyor. Uzay adamı şaşkın ve kızgın mırıldanıyor: 'Kusacak kadar içmek, şart mıydı?' diye...»

Meyhane bu! Saat 24'e yaklaşıyor. Kimse kimseyi takmıyor. Yarısı hayatını anlatıyor, kalan yarısı ise canından bezmiş... Henüz devrilmeyenlerin yanında, masanın altına kayanlar da var.

Nasıl bir itliktense, Tulum o gece çok geç geldi. Masanın altına kayan birisinin başına gitti. Ellerini beline koyup baktı. Sonra Mücahit'i çağırıp, masanın altındakini gösterdi:

«Patron! Bana da bunun içtiği rakıdan gönder!»

Tulum zaten yüklü gelmiş. Bir ufağı bitirdikten sonra, büsbütün çenesi düştü. «Yeter artık» dedik, dinlemiyor. Cıvıtıyor: «Ben sarhoş değilim... Gözlerim de sağlam... Mesela şu karşıdan gelen Mücahit'in köpeğinin iki gözü var, ben de iki görüyorum...» Pepe bağırdı:

«Lan Tulum! O köpeğin iki gözü olduğu doğru ama, o köpek gelmiyor, gidiyor...»

Herkes hesabını ödemeye başladı. Cüneyt bey garsonu çağırıp sordu: «Oğlum Veli! Karışık ızgarayı dünkünden yüz lira fazla yazmışsın. Ne oldu? Bir günde et mi pahalılaştı?»

«Hayır abi! Kömür pahalılaştı...»

«Peki be! Hesap onüçbin lira tutuyor, niye ondörtbin yazdın?» Veli kulaklarına kadar sırıttı:

«Canım aabicim! 13 uğursuzdur...»

Gece bitiyor. Meyhanenin kapısına çıkıldı. Her zamanki gibi, herkes herkesle vedalaştı. Araba tevziatı yapıldı. Altı kişi bir küçük arabaya tıkışıp, eve gidecekler. Karar verdiler, yolda hep beraber şarkı söyleyecekler. Pepe bağırdı:

«Lan Tulum, arabayı sen kullan! Dilin dolaşıyor, şarkıyı berbat edersin...»

8. Delikli Taşlar

Alkole dayanıklığın, kişiye göre değiştiğini bilmeyen azdır. Varılan sarhoşluk derecesi, yalnız kandaki alkol yoğunluğu ile belli olmaz. Alkole alışkanlık, vücut yapısı, sağlık durumu, kişisel özellikler, o günün ruhsal durumu gibi etkenler de, sarhoşluk derecesinin faktörleridir.

Marifet olmayan tek dayanıklılık, içkiye dayanıklı olmaktır. Asıl marifet, içkiye dayanıklı olmamaktan doğar. Gevşeme, rahatlama, sinir atma, dünyayı kalaylamaktan vazgeçme basamağına, bir-iki kadehle (tek-duble, adamına göre neyse öyle) gelinebiliyorsa, demci kafayı bünye fazla hırpalanmadan bulur. Bu durum, sağlıklı sonuçlar veren bir talihe sahip olmaktır.

Öte yandan, «delikli taş» gibi içtiği sanılanlar vardır. İçer devrilmezler. Hayranlık uyandırırlar. Yıllar yılları kovalar, devrilmezler... Ama gün gelir bir devrilirler ki, bir daha ayağa kalkamazlar. Nice dağ gibi sevgili dostum, böyle yitti-gitti.

Azgın demsever, kendi rekorlarını kırdığı bir gece sabaha karşı, gözünü hastanede açıyor. Şaşkın: «Neredeyim ben? Ne oldu bana?» Başında bekleyen hemşire açıklıyor: «Sâkin olun! Alkol zehirlenmesi geçiriyorsunuz...»

«Neee? Hangi namussuz bana zehirli alkol verdi?»

Votkacı, içki satan mağazanın tezgâhtarına rica ediyor: «Bana bir şişe votka verin ama, taze olsun!» Tezgâh-

tar şaşkın, soruyor: «O da ne demek? Votkanın bayatı olur mu?» Votkacı ısrarlı:

«Olur ya!.. Dün gece verdiğin iki şişeyi içtim, sabaha kadar kustum...»

Bir külüstür gemi içinde, fırtınaya yakalanıyorlar. Fırtına o kadar dehşet ki, gemi battı-batacak, içindekiler öldü-ölecek... Uzun saatlar, ölüm tehlikesi içinde geçiyor. Sonunda liman görünmüş... Ölüm tehlikesi geçmiş... Herkes sevinç gözyaşları döküyor. Yalnız bir kişi surat asıyor ve sebebini anlatıyor:

«Gemide, ölümden kurtuluşumuz şerefine içeceğimiz içki yok...»

İçkiye, kendini serin sulara bırakır gibi dalmanın nedenleri, bin tane mi, yoksa birkaç tane mi? Sanmam ki bine varsın... Ama birkaç taneyle de, anlatılamaz ki... Herhalde sebeplerden birisi, bıkkınlıktan kurtulma aşkına, kendini koyvermektir.

«Ne»den mi bıkkınlık? Ne'den olmaz ki? İşinden-aşkından başlar da, kendinden bıkmaya kadar... En pis bıkkınlık çeşidi de bu sonuncusu... Temizlenmek mümkün değil... Ne kadar kendinden kaçsa, kurtulamaz. Bazan içinde umut doğar, sanır ki çevresinde değişiklikler oluyor...

İki dost oturmuş, içiyorlar da içiyorlar... Durmaksızın... Devrilmelerine de beş kalmış. Şeşi beş görme denen bir hâl var ya hani... Tam öyle. Bir an geliyor ki daha çok içen ötekini dostça uyarıyor:

«Bana bak Ahmet! Yeter! Kes şu içkiyi! Suratın çarşamba pazarına döndü...»

Amerikalı bir sanat eleştirmeni, resimden iyi anlıyor ama, öte yandan da korkunç bir alkol düşkünü... Londra'ya geldiğinde British Museum'u ziyarete gidiyor. İlk baktığı çerçeveden sonra, not defterine yazıyor: «Bir sarhoş kafası... Karakteri var. Kırmızı burnu konuya uygun... Pe-

rişan yüz çizgileri de... Çehre yabancı gelmiyor. Amerika'da da benzer bir resim hatırlıyorum...»

Hazret haklı... Çünkü girişteki aynaya bakmış...

Yeşilaycılar toplantısında bir alkol karşıtı, içkinin tehlikeleri üzerine ateşli bir konuşma yapıyor. Dinleyicilerden biri itiraz ediyor: «Su yüzünden toplu ölüm, alkole göre çok daha tehlikelidir». Yeşilaycı bu düşüncenin saçma olduğunu söyleyip, tartışma öneriyor. İlk sözü demlenme yanlısı alıyor:

«Nuh tufanından başlayalım...»

İçkiye kendini fazlaca kaptıran, kendini suçlamaya başlıyor. Suçluyor ama, bir yandan da içiyor. Demci artık, iki ruhludur. Sürekli kendisiyle hesaplaşır. Sanılmasın ki, Kaf Dağlarının arkasında yaşayan demciler, başka cinstendir. İşte Çin Şairi Tao Yuan Ming, kendini şöyle anlatıyor:

Bir konuk var içimde, / Ayrı şeylerden zevk alıyoruz. / Birimiz zil zurna, / Ötekimiz içkiye el sürmez. / Sarhoşla, ayık / Güleriz birbirimize: / Birimiz birşey anlamaz / Ötekinin âleminden. / Yol yordam, nezaket falan - / Sarhoşa göre bunlar hep çılgınlık. / Git kendi kafanın dikine, / Pabuç bırakma başkalarına, / Aklın sırrı bundadır. / Dinle, koca ayyaş, / Gün karanlığa gömülünce / Sen mum yak.

Rahmetli Cahit Sıtkı Tarancı, içkinin ötesine varınca ne olduğunu anlatıyor:

Gün olur ki ne kız ne rakı ne şiir,
Hiçbir şey insanı sarsmaz, kandıramaz;

Pekiyi, ya sonra ne aranacak? İşte bunu, tek damla içmeden, ayık kafayla düşünmek gerekmez mi?

9. Sofra Keyfi

Damak zevki ile oburluk arasında, zıtlaştıran farklar var. Kafada, yedi tane delik... Üçü ikişer ikişer... Kulaklar - gözler ve burunda... Ağıza gelince, durumu garip... Tek delik ama, çok işi var. Konuşmak (dinlenebilir gibiyse), şarkı söylemek (o da dinlenebilir gibiyse) benzeri marifetleriyle, yüksek derecede zevk verme konusunda, gözler ve kulaklarla yarışıyor.

Ama sıra yeme-içmeye gelince, küçümseme başlıyor. Neden? Damak zevki, görsel sanatlar, müzik ve edebiyattan alınanlarla kıyaslanmıyor da, ondan... Kabul... Haksız değil... Ama ayrı da tutsak, yeme-içme keyfini ve zevkini küçümsemeye kalkışmak, yersiz.

Konuya, acıkma duygusunu anımsayarak girelim. Açlıkla beyin fonksiyonları arasında ilişki var. «Aç bir adam, öfkeli bir adamdır» (İngiliz özdeyişi). «Mide şakadan anlamaz» (Yugoslav özdeyişi). Demek istenir ki, mizahtan anlamak, beyin ve akıl işidir. Dolayısıyla aç mide, beynin işlevlerini çelmeler.

Vereceği akıldan en büyük tehlike doğan kaynak, midedir. Özellikle politikada... (Görüyoruz ah, görüyoruz). Hele midesi (ve hırsı) büyümüş politikacının doygunluk hırsı, birkaç santim yukarıya kaçıyor: Gözü doymuyor.

Ağzının tadını bilenler için, aslı Fransızca olan «Gourmet» sözcüğünü, her dilde duyarız. Bizde bile... Ama her-

kes bir başka türlü söyiüyor. Kimisi de, onun doğrusu «Gourmand»dır diyor. Ben onu-bunu bilmem! Sözlüklere baktım: Birincisi için, «ağzının tadını bilen» karşılığı var. İkincisi ise; hem ağzının tadını bilen, hem de çok yiyenler için kullanılıyor. Her iki sözcük de, yalnız tıkınmasını bilen «obur»lar için kullanılmıyor.

Bizim deyimlerimiz içinde, «boğazına düşkün» var. Hem «ağzının tadını bilen»ler, hem de «obur»lar için, kullanılabiliyor.

Bir yemekte, ustaca düzenlenmiş ve hazırlanmış yiyeceklerle-içeceklerle, yalnız beslenme amacı aranmaz. Bu sofra, yaşama neşesi verecek hoş sohbetlerin sahnesi olur.

Sofra keyfi, bütün ülkelerde - bütün zamanlarda - her gün - bütün insanlar için geçerli... İsterse yalnız ayran içilsin... Başka hiçbir zevk ve keyif ile de çelişmiyor - zıtlaşmıyor. «Bazı başka zevkler gibi», yaşlanınca insanı terk etmiyor. Son nefese kadar sürüp gidiyor... Eğer vücut sağlığı hırpalanmamışsa...

Eski Parislilerden d'Aigrefeuille adındaki zat, cenneti şöyle tanımlıyor: «Sonsuza dek, kalkmadan sofrada oturulacak, sürekli yenip içilecek, açlık duygusu hiçbir zaman geçmeyecek, midenin dolduğu hiç anlaşılmayacak...»

Rossini, yalnız besteci olarak tanınmıyor. Aynı zamanda, üstâd bir amatör aşçı... Ömründe iki kez ağladığı söyleniyor: Birisi, «Sevil Berberi» operasının ilk sahneye konuşunda ıslıklandığı gece... İkincisi ise, «Rossini usulü» pişirdiği sığır filetosunu, havuza düşürdüğü zaman...

Yemeklerin lezzeti, yakışan bir sos ile en yükseğe çıkarılır. Sos iştah açar ve sindirime yardımcı olur. Önemi eski çağlardan beri bilinir. Aristofanes'in bir oyununda, kuşların tanrılara ve insanlara isyanına neden olan, kötü bir sostur. İkibin yıl öncesinin Pompei'sinde, bütün Avru-

pa ve Akdeniz'e «garum» adlı sosu üreten ve satan bir fabrika vardır.

Gazetelerde-dergilerde ağzının tadını bilen uzman kişiler, yemek üzerine eleştiri yazar. Alman «Süddeutsche Zeitung»da yazan zat, gittiği restoranda verdikleri sosu şöyle anlatıyor: «Bu sosu etin üzerine değil, pantolonumun üstüne dökseydim daha iyi olacaktı. Çünkü pantolonu, temizleyiciye gönderebilirdim».

İlkel mutfaklar, «sos» değil de, «şok» esasına dayanıyor. Amaç, zehir gibi acı baharat ile ağzı-burnu çarşamba pazarına döndürüp, ne halt yendiğini çaktırmamaktır.

Her insan, kendi ülkesinin yemekleriyle neşesini buluyor. Örneğin biz pilav yanında kuru fasulyaya bayılırız. Hele bir de, pastırmalı-sucuklu yapıldıysa... Fransızların Cassoulet'si de, buna benzer bir fasulya yemeğidir.

Bazı ulusların belirli damak keyiflerine bir örnek, Alman şairi H. Heine'den: «Din reformcusu Luther, Almanyayı temelinden sarstı. Ama F. Drake sâkinleştirdi: Bize patatesi tanıttı...»

Almanların bir de bira aşkı var. Ünlü başbakanları Bismarck, parlamentonun bütün üyeleriyle anlaştığı tek konu olarak, bira sevgisini gösteriyordu.

Prag'ın çok sevilen sosislerinin adı: Vursty... Kalitesi iyi olursa, çatal batırıldığı zaman et suyu fışkırıyor. Bu nedenle Praglı erkekler birbirini, giysi ve kravatlarındaki et suyu lekelerinden tanıyorlar.

Fransanın Akdeniz kıyısındaki Provence eyaletinde, «Bouillabaisse» dedikleri balık çorbasına çok düşkünler... Hakları da var, gerçekten nefis yapıyorlar. Diyorlar ki: «Meltem esintileri Provence'a şiirini, ressam Cezanne renklerini, balık çorbamız da damak zevkini verdi».

Balık dedik de, aklıma geldi. Karadenizliler konuşu-

yor: «Hamsili pilav, iştah açar». Birisi karşı koyuyor: «Denedim, iki tencere yedim, açmadı...»

Yüzlerce-binlerce yıl geçecek (hesabını biz bilmeyiz), kıyamet kopacak, diriler-ölüler hep birlikte toplaşıp, cennete ve cehenneme gidecekler. Bir Karadenizlinin korkusu şu: Ya kıyamet koptuğunu duymaz da, sonsuza dek mezarda kalırsa?.. Çare aramış, mezar taşına şöyle yazdırmış:

«Kıyamet günü uyanmazsam, mezarımın başında, 'HAMSİ' diye bağırın yeter, ben kalkarım».

HAYVANLAR

10. Asinus'a Saygı

Asinus'un insanlığa hizmeti, İsa'dan önce yaklaşık dörtbin yıllarında başlar. Bir başka deyimle bu hizmet, altıbin yıldanberi sürüp gitmektedir. Kökeni Equus asinus' tur. Lâtincesi asinus ya da asellus olup, Türkçesi «eşek» tir.

«Tekparmaklılar» ailesindendir. Günümüz asinus'larının kökeni, «Equus asinus atlanticus»tur. Bu onurlu aileye mensup olan soylu yabaneşekleri, tarihte ilk defa Nil vadisinde (İ.Ö. 4000) evcilleşme talihsizliğine uğramışlardır. Bu kara talih sürüp gitmiş ve tarihin ilk eşek süvarilerine, günümüzden dörtbinbeşyüz yıl önce Mısır'da, dörtbin yıl önce Mezopotamya'da rastlanmıştır.

Asinus (yani eşek) Hıristiyanlık tarihinde de büyük rol oynar. Hazreti İsa'nın Kudüs'e gelişi ile, ünlü Mısır'a kaçışın tek güvenilir taşıt aracı, asinus'tur. Eşeklerin Grek ve Roma uygarlıklarının gelişmesinde de, temel görevleri olmuştur.

Kafa büyüktür. Ense yelesinde (deyim saçma değilse), kısa ve dik duran kıllar vardır. Temel rengi, hafif doruya kaçabilen kahve grisi ya da gri (külrengi) olur ki, tüylerin karın bölümünde beyazlaşmasıyla, ayrıca şirinlik kazanır. Kuyruk uzundur. Eşeğin büyük organları arasında, kafası ve kulakları akla gelir. Eşek sağlığının en güvenilir göstergesi, kulaklarının dik duruşudur. Düşük kulaklı eşek, makam kaybetmiş politikacıya benzer.

Eşeklerin büyük onur duyduğu olaylar arasında katırların babası olmaları, çok önemlidir. Her ne kadar, atların baba ve eşeklerin anne olduğu haller var ise de, bizde durum farklıdır. Genelde eşeğin baba oluşu tercih edilir ve tüm ülkemiz katırlarının pederleri, eşeklerdir denebilir.

Katırlar platonik yaratıklardır. Bedensel sevişmeden tümüyle vazgeçmişlerdir. Çocukları olmaz. Umutsuzluklarla dolu dünyalarına, isyan etmezler. Tıpkı babaları gibi, ömür boyu çalışır dururlar.

Katırlar, kendilerinden önce yaşayan kuşakların deneyimlerine, büyük saygı gösterir. Bunu, kırk yıl önce Hakkâri'de çalışırken gözlerimle görmüştüm. O zaman Hakkâri'nin tek yolu, bir karış genişliğindeydi ve Zap nehri yamaçlarındaki uçurumlu kayalardan geçerdi. Bütün katırlar dört ayaklarını da yüzyıllardır aynı yerlere basmışlardı. Tıpatıp aynı yerlerde, nal çukurları açmışlardı.

Peki'yi, bu akıl nereden gelmektedir. Şöyle bir mantık yolundan yürüyerek, sonuca varılabilir. İnsan yavruları için yapılan yakıştırmalarda, örneğin aklı babasından, güzelliği anasından aldığı söylenir. Katırlar için de durum aynıdır. Güzellikleri atlardan, akılları eşeklerden alınmadır.

Eşeğin inatçı olduğu söylenir... Haksızdır... Bu denli sabırlı bir yaratığa, hiçbir itiraz hakkı tanımamak, insanlığa yakışır mı? İnat sanılan şey, sadece eşeğin kendisine önerilen imkânsız bir işi, kabul etmeyişi değil midir? Aslında inat, eşeklere değil, bir kısım politikacılara vergidir.

Eşekteki azim, eşekteki sabır, hangi hayvanda bulunur? O köpek denen şaklabanlar, on paralık iş mi görür? Onları eşekler gibi çalıştırmadıkça (ahlakları konusunda nasıl olur da ciddî bir fikir edinilebilir?

Eşek, alay etmeye yeltendiğimiz dört ayağıyla yere sapasağlam basar. Statik açıdan en güvenli biçimdir. İnsanların her an düşme tehlikesi içinde olduğu bu dün-

yada, eşeklerin düştüğü görülmez bile... Eşekler insanları düşürebilir, insanlar eşekleri düşüremez.

Karga, hayvanlar arasında, yürüyüşünün afili olmasıyla ünlü... Ancak yine anlatılır ki saksağan, karganın yürüyüşünü taklit etmeye çalışırken, kendi yürüyüşünü unutur, bir daha yürüyemez olurmuş diye...

Oysa eşek, saksağan gibi bir aşağılık duygusuna düşmez, atın gururlu yürüyüşünü taklit etmeye yeltenmez. Çünkü bilir ki herkes, hoş olsun nâhoş olsun, ancak kendisine ait özelliklerle bir kişilik bütünlüğü oluşturur. Bilir ki yürüyüşü dahil, herşeysi eşekçe olmalıdır.

İzin verirseniz sormak isterim... Ülkemiz, eşekler sâyesinde rekorlar kitabına geçebilecek olağanüstü bazı kuruluşları sinesinde barındırmıyor mu? «Eşek mezbahaları», yalnız bize özgü işletmeler değil mi? Başkaları öğrenmesin diye, bunları gizli kurmuyor muyuz?

Eşeklerin ülkemizde insan sağlığına yaptığı her türlü katkı için, ayrıca şükran borcumuz olduğunu belirtmek görevimizdir. Biz insanlık görevimizi yaparsak onların anlayacağına inanmak, bir kere daha insanlık borcumuzdur.

Eşeklerin, sanata en yakın hayvanlar olduğu yadsınamaz. Anırmaları bile iki notalıdır. Nefes verirken kalın, nefes alırken ince ses çıkarırlar. Dört ayaklılar arasında, tek notalı havlamalardan - kişnemelerden başka ses çıkaran, hangi yaratık vardır ki?

İnsanların yaptığı bazı ham esprilere «eşek şakası» denmesi, bu ciddî yaratıklara yapılan en büyük haksızlıklardan birisidir. Zavallı eşeğin bütün ömrü, ciddî çalışmalarla geçer. Şaka yapmaya zamanı mı kalır, takatı mı? Bir gerçeği karşı koyulamayacak gibi açıklamak, yine insanlık borcudur: Tarihte şaka yapan eşek görülmemiştir. Zavallıların sırtına yüklenen bu şakaların hepsini, insanlar yapmışlardır.

Eşek şaka yapmaz ama, mizahtan anladığına dair inandırıcı emâreler vardır. Tarihin bütün ünlüleri ata binmişlerdir. Tablolar bu kahramanları, hep at üstünde gösterir. Oysa bizim mizah pîrimiz Nasreddin Hoca'nın yeğlediği taşıt, eşek değil midir? Aklımızın simgesi saydığımız Hoca'nın bu davranışında, eşekten yana bir tercih olduğunu anlamamak, eşekleri küçümseme hakkını alır götürür.

Selâm size asinus'lar!..

11. Kurtlar ve Köpekler

Adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) mi, yoksa Avrupa Topluluğu (AT) mi, her neyse oraya girmek istiyoruz ya! Nereye gireceğimizi tanımamız gerek... Hiç olmazsa fıkralarından... Fıkralarını bile bilmediğimiz bir yerde, şaşırıp kalırız sonra...

Öğretmen sınıfta soruyor: «Bir karınca, kendi ağırlığının 50 misli bir yükü taşır. Bu bilgiden nasıl bir sonuç çıkarılabilir?» Bir öğrencinin yanıtı:

«Sendikaya üye olmamışlardır.»

İnsanlarla hayvanlar arasındaki ilişki, çok önemli... Bu ilişkinin, ömürleri tükendikten sonra bile, süreceğini düşünen var. Kimisi dünyaya, bir kez daha geleceğini sanıyor. Hatta başka yaratık olarak... Şimdiden sipariş bile veriyorlar: «Ben bir daha dünyaya gelirsem, deve olmak isterim...» Arkadaşı umutlu değil: «Bu isteğinin yerine geleceğini sanmıyorum...» - «O neden?»

«İki kere aynı şey olunmaz da ondan...»

Deve, en az düşünenlere örnek gösteriliyor. Oysa, deveden de aptal ne görkemli yaratıklar var... Bir hayvanın beyni küçüldükçe, kalbi büyüyor. Örneğin deve yatıp kalkmayı akıl ediyor da, zürafa edemiyor. Bu yüzden kalbinin ağırlığı, tam 12 kilo... Bir kalp ki, orta boy bir maymun kadar...

Akıl, boyla-kiloyla-makamla orantılı değil... En küçük, en akıllı ve kültürlü olabiliyor. Sinemada son seans, gece-

yarısı bitiyor. Aradan iki saat geçiyor. İki fare, zamanın geldiğine inanmışlar, makine dairesine dalıyorlar. Birisi filmi kemirmeye başlamış, öteki soruyor: «Nasıl buldun?»

«Boşver! Romanı daha iyiydi...»

İskoçyalı tutumlu ya! Fare kapanını kuruyor. Kapana peynir yerine de, dergiden kestiği bir peynir reklamı koyuyor.

Ertesi sabah bir de bakıyor ki, kapana, bir fare fotoğrafı yakalanmış...

İnsanlar, endüstri ürünlerindeki hınzırlıkları çakmıyor. Oysa artık, hayvanlar bile kül yutmuyor. Yaz gelince kışlıklar, kış gelince yazlıklar dolaplara kaldırılırken, ceplerine naftalin konur ya... Çünkü naftalin konmazsa, güve denen kanatlı böcek, yünlü ve pamuklu kumaşları yer... Ancak, uygarlık ilerledikçe, güvelerin başına naftalinden başka belalar da gelir olmuştur. Güvenin biri isyan ediyor:

«Naylon, Poliakril, plastik kumaş... Utanmazca sahtekârlık bu iş!..»

İnsanları, insan yerine koyan hayvanlardan biri de papağanlar... Muttalip bey kuşçu dükkânına girip, dolaşmaya başlıyor. Hoşuna giden bir papağana soruyor: «Sen konuşabilir misin?» Papağan kızıyor:

«Amma aptalca soru... Sen uçabilir misin?»

Müşteri, papağan satıcısına karşı koyuyor: «Fiyatına diyeceğim yok ama, bu papağan ağzını açıp da tek söz söylemiyor.» Satıcı:

«Şu anda elbet söylemez. Bu kadar ucuz satıldığını duyunca, kızgınlıktan dili tutuldu...»

Hanımefendi satın alacağı köpeğin şeceresini soruyor, köpekçi anlatıyor:

«Eğer bu köpek konuşabilseydi, ağzını açıp ikimize de söz söylemek tenezzülünde bulunmazdı. O kadar soyludur.»

Müşteri köpek satıcısının, neredeyse boğazını sıka-

cak: «Dün bana sattığınız bekçi köpeği, beş para etmez...» Satıcı şaşkın: «Ama neden?»

«Dün gece o kadar çok havladı ki, hırsızın sesini duyamadık...»

Köpek de bazan kurt gibi ulur. Erbabı, kurt uluması ile, köpek ulumasını birbirinden ayırmasını bilir. Köpeklerle kurtlar arasındaki ilişkiler, siyasal partiler arasındaki ilişkilerin tıpkısıdır. Birbirlerini, en can alacak yerden ısırmaya çalışırlar. Hatta insanlar için söylenen «eski kulağı kesiklerdendir» deyimi, kurt-köpek ilişkilerinden kaynaklanır. Aslında köpekler için söylenir... Neden?

Takım halinde çarpışmasını iyi bilen kurtlardan biri, köpeği kulağından yakalar - bırakmaz, ikinci kurt köpeğin boğazını ısırarak işini bitirir. İşte onun için çoban köpeklerinin kulağını keserler ki, kurtlar kapmasın, kavga gücü artsın diye... Ele-avuca sığmayan insanlara, işte bu sebeple eski kulağı kesiklerdendir denir. Amaç iltifattır.

Arzettiğim bu bilgi, yarım milyon nüfuslu eski İstanbul'un, Narlıkapı semtinden edinilmiştir. Kültürün böylesi, öyle olur-olmaz yerlerden alınmaz. Bu açıklamalara, ansiklopedilerde - deyimler sözlüklerinde falan rastlanmaz.

Bir ilkokul sınıfı... Çocuklar cin mi cin, canlı mı canlı... Güzel öğretmen hanım, hayvanları anlatıyor. Çocuklar çoğunu tanıyor. Hatta taklitlerini bile yapıyorlar... Kedinin, hindinin, horozun, kazların, eşeklerin, köpeklerin... Hepsini yapıyorlar ama, aralarından kurt taklidi yapmasını bilen çıkmıyor. Oysa öğretmen hanım, kurt taklidi yapılmasını istiyor...

Hınzır oğlanlardan biri atılıyor: «Öğretmenim! Benim dedem çok güzel kurt taklidi yapar. Üç bina ötede oturur. Hemen alıp getireyim mi?» Öğretmen memnun: «Haydi çabuk getir dedeni!» diyor. Birkaç dakika sonra içeri giren ak sakallı ihtiyara öğretmen hanım: «Hoşgeldiniz!» diyor. İhtiyar duymuyor: «Efendiiim?» Öğretmen, bu sefer bağı-

rarak: «Hoş gelainiiiz...» Adamcağızın kulakları hiç duymuyor: «Efendiiim?..» Öğretmen: «Kurt taklidi, kurt?» İhtiyar: «Haaa?..» Anlaşmak mümkün değil...

Küçük öğrenci söze karışıyor: «Öğretmenim! Siz sormasını bilmiyorsunuz. Ben söyliyeyim de, bakın nasıl kurt taklidi yapacak...» Torun, dedenin karşısına geçiyor... Dudaklarını oynatarak (ve bazı el işaretleri yaparak) soruyor: «Dedeee! Gençliğinde sen nasıldın?..» İhtiyar, patlıyor - gürlüyor:

«Aaaoooouuuuuu...»

12. Hayvanlar Üzerine

Geçenlerde, hayvanları sevmektense, bitkileri sevmeyi yeğlediğimi anlattım. Hayvansever dostlar, böyle düşünmemi, benim duygusuzluğuma bağladılar. Hayvanların zekâsı, inceliği, bağlılığı konularında, nutuklar dinledim. Hatta köpekleri çok seven bir sevgili kızım, onları layık oldukları yere koymadığımı düşünmüş... Bana kızmış. Şimdi, önce köpeklerden başlayarak hayvan-insan ilişkileri üzerinde kısaca duralım... Bakalım kendimi bağışlatacak mıyım?

İlk işim, köpeklerle insanların zekâsını karşılaştıracak olan bilimsel araştırmalardan örnek vermek olmalıdır... Sokak köpeğinin biri, yolda eski bir arkadaşına rastlıyor. Bu ikincisi, köpeklikte çok ilerlemiş... Talihi de açık... «Köpek psikolojisi araştırma enstitüsü» kadrosuna girmiş... Ötekinin: «Nasılsın?» sorusuna şöyle yanıt veriyor:

«Çok iyiyim. Eğer canım birşeyler yemek istiyorsa, birtakım saçmalıklar yapıyorum. Beni doyurmak için, deli gibi uğraşıyorlar.»

Bu kış gittiğim zaman anlatmışlardı. Rolls-Royce sokakta yavaşça ilerliyor. Kibar Côte d'Azur kenti yerel gazetesinin kapısında duruyor. Şöför koşup kapıyı açıyor. Hanımefendi içeri girip, danışmadaki görevliye soruyor: «Dün gazetenize bir ilan vermiştim. Çalınan köpeğimi bulana, beşbin dolar ödül verecektim. Acaba gazetenizin

hangi yetkilisi, bana bu konuda yeni bilgi olup olmadığını söyleyebilir?»

«Hiçbirisi söyleyemez. Hepsi köpeğinizi aramaya gitti. Daha dönen olmadı.»

Müşterisi köpek satıcısına çok öfkeli geliyor, şikâyet ediyor: «Bana bir köpek sattınız. Çok iyi korur dediniz. Oysa dün akşam evime hırsız girip beşyüzbin liramı çaldı. Köpek havlamadı bile...» Köpek satıcısı oralı değil, umursamıyor:

«Sizden önce çok zengin insanların yanındaydı. Ufak miktarlara ağzını açmaz.»

Evin küçük oğlunda, hayvan sevgisi duyguları uyandırmak isteniyor. Bu da bir eğitim yolu... En az zararlısı diye, bir kaplumbağa hediye ediyorlar. Ancak küçük oğlan, sevinmekle birlikte şaşkın:

«İyi ama, ben bunu okşamak istersem, kapağını nasıl kaldıracağım?»

Hayvanlar insanlara benzetilmeye kızmıyorlar. Çünkü haberleri olmuyor. Haberleri olsaydı, ne yaparlardı bilmem. İnsanların tepkisi ise, benzetildikleri hayvana göre değişiyor. Boğaya benzetilen övünüyor da, öküze benzetilen boğalaşıyor. Arslan olmak makbul sayılıyor da, eşeğe benzetilen kızıyor... Hem de doğru dürüst birşey bilmeden... Bakalım arslan ile eşeği, her bakımdan ciddi olarak karşılaştırmış mıdır ki?

Tilkiye benzetilmenin tepkisi, adamına göre... Benzetilmeyi özendirecek bir soru şöyle: «Bir müzmin bekâr ile, bir tilki arasında ne fark vardır?»

«Fark yoktur. İkisi de oltadaki yemi, yakalanmadan götürmeyi bilir.»

Afrika'da zencilerin yaşadığı yerlerde bulunan «çeçe» sineği var. Isırdığı zenciyi uyutuyor. Afrika'nın sömürge olduğu zamanlarda, bütün memurlar da beyaz Avrupalı ya...

O zaman sorarlarmış: «Bir zenci ile bir memur arasında ne fark vardır?» diye... Yanıt şöyleymiş:

«Çeçe sineğinin ısırdığı zenci uyur, memur uyanır.»

İşte uyku ile ilgili bir bilmece-soru daha: Bir ayı ile bir miskin arasındaki fark nedir?

«Ayı yalnız kışın uyur.»

Ayıların doğa merakı, elbet de insanlardan fazla... Çünkü içinde yaşıyorlar... Apartman yaşayışına yabancı zavallılar. Sonbahar gelmiş... Ağaç yapraklarının dökülmesini seyreden iki ayıdan biri, ötekine diyor ki:

«Çok merak ediyorum. Bu kış, uykumdan vazgeçeceğim ve ilkbaharda bu yaprakları tekrar ağaçlara nasıl yapıştırdıklarını göreceğim...»

Yavru arslan artık büyümüş... İlk kez sirk çadırının ortasındaki arenaya çıkarılıyor. Etrafına bakınıyor. Yüzlerce insan büyümüş gözlerle onlara bakıyor. Yavru arslanın ödü kopuyor. Baba arslana korku içinde soruyor: «Bu kadar çok yaratık burada ne yapıyor?» Baba arslan avutuyor:

«Korkma! Hepsi demir parmaklıkların arkasında...»

Öğretmen soruyor: «Bana Christoph Kolombus'u kim anlatacak?» Çok bilmiş öğrenci atılıyor: «Bir tavuk cinsidir.» Öğretmen şaşırıyor: «Aaa!.. Bu da nereden çıktı?»

«Yumurtası ünlüdür.»

Her yaratığın eser vermesi, kendine göre... Tavuk hanımlardan biri, konuyu birkaç hafta düşünüyor. Sonra arkadaşlarına, vardığı sonucu bildiriyor:

«Yazıklar olsun bize! Yıllarca bu kadar eseri (yumurtayı) ortaya koyduktan sonra, bulunduğumuzdan daha iyi bir yere gelmiş olmalı idik... Ziyan etmişiz ömrümüzü...»

Tavukların zekâsı konusunda, pek parlak şeyler anlatılmıyor. Oysa bana gelen bilgiler, bu yolda değil... Tavuklarda derin bir gözlem yeteneği var.

İki tavuk, paskalya zamanı bir Avrupa kentinde gezi-

yorlarmış. Derken, bir pastahane vitrininde, birkaç karış yüksekliğinde çikolatadan bir yumurta görmesinler mi? İkisi de heyecanlanmış. Birisi, «Hemen içeri girip soralım» diyor. Öteki, «Neyi?» deyince:

«Horozun adresini...»

Dünya değişti... Artık inekleri döllemek için, boğaları yormuyorlar. Veterinerler cihazlar ve tüplerle gelip, yapay dölleme yapıyorlar. Veteriner büyük çiftliğe bu amaçla gelmiş, bütün inekleri aşılıyor. En sona bir inek kalmış ama, veterinerde tüp kalmamış... İneği okşayıp söyleniyor: «Ey sarı kız! Darılma! Sana bugünlük malzeme kalmadı.» Sarı kız dudaklarını uzatıp böğürüyor:

«Öp bari...»

Şimdi sanırım bir noktaya dikkat etmenin sırasıdır. Bütün hayvanlar, insanlara benzetildiği için sevimli oluyor... İnsanlar da hayvanlara benzediği zaman gülünç...

13. Kim Kimi Seviyor?

İnsanların bu kadar ağır sorunu varken, hayvanlardan söz açmak doğru mudur? Daha önemlisi, insancıl mıdır? Dünya ve ülkemiz, çeşitli olaylarla sarsılırken, insanları bırakıp da sözü hayvanlara kaydırmak, yakışık alır mı?

Sanıyorum alır... Biz hayvanları insan yerine koydukça, onlar da bizi hayvan yerine koyacak, yaklaşacağız. Hem hayvanları küçültmemiz için, hangi vicdan nedenine dayanacağız? Dünyada son ayların olaylarına göre, bizim mi, yoksa hayvanların mı daha «insancıl» davrandığı, açıkça belli değil midir?

Baba öğütü dinlemelidir değil mi? Bu işin kanunu yok... Dinlemenin uygun olup olmadığı, öğütüne ve babasına göre değişir. At yarışı yetiştiricisi ve ahır sahibi bir adam, «Hayata atılan» oğluna şu öğütü veriyor:

«Unutma oğlum, altın eğerli bir katıra, bütün saray kapıları açılır...»

İnsanlarda «hayvan sevgisi» vardır. Bencil bir duygudur bu! Çünkü bu işin içinde, biraz da hayvanları insanların yerine koymak bulunuyor. Yoksa yanılıyor muyum? Yeteri kadar sevecek insan bulamayanlar, sevgi kontenjanlarının bir bölümünü, hayvanlara mı kaydırıyorlar... Yoksa ikisi de mi?

Hangisi olursa olsun, bu olasılıkların hiçbiri insanlara onur bağışlamıyor. İnsanlarda hayvan sevgisi var da, hayvanlarda «insan sevgisi» olduğuna inanamıyorum. İnan-

mamalı o kuyruk sallamalara, kucağa oturmalara, kişnemelere... Hepsi hesaplı... Sevginin hesaba dayananı olmaz.

Çiftçi Müller, öğle vakti telaşla doktora koşuyor. Bu ağırkanlı adamın telaşına şaşan doktor soruyor: «Önemli bir durum mu var?» Müller:

«Hem de nasıl? Ben hastayım, at hasta, karım hasta, domuzun ise iştihası yok...»

Hanımın, aile sorunlarıyla siniri çok bozulmuş... Çevresinden kopsun diye, uzunca bir köy tatiline gönderilmiş... Gerçekten de doktorların dediği oluyor, kocasını da özlüyor, yuvasına dönüyor. Adam da iyi karşılıyor: «Hoşgeldin karıcığım! Evine döndüğüne sevindim. Umarım ki artık köy hayatını, inekleri-öküzleri, atları-eşekleri özlemezsin...»

«Hayır, hayır... Sen varken...»

Hem şöyle bir düşünelim: Tarih boyunca insanlar mı hayvanlara iyilik etti, yoksa hayvanlar mı insanlara? Sömürdük biz zavallıları... Zaten durum değişmedi. İyilik ettiğimizden bile, karşılık bekledik... İnsafı elden bırakmıyorsak, doğru konuşmak zorundayız: Hayvanların insanları sevmesi için, ciddiye alınacak dayanaklar bulunabilir mi ki?

Sonra da, uslan-kaplan-timsah gibi yaratıklara, «vahşî hayvanlar» etiketini yapıştırıveririz. Oysa bu zavallılar, üstlerine gidilmedikçe insanlara yaklaşmazlar... Bunlara vahşî diyen insanlar, binlerce-onbinlerce mezbaha çalıştırarak, her gün milyonlarca hayvanın canını alır.

En iyi baktığımızın, en çok sevdiğimizin reklamı yapılan hayvanlar: Atlar... Onlara bile çektirdiğimiz çile, insafa mı sığar?

Binicilik sporuna heveslenen genç kız, âfet mi âfet... Gözalıcı, ince... Bir gören, bir daha başka yere bakamıyor. İlk olarak engel atlıyor. Kendisi uçarak geçmiş ama, at engel üstüne düşmüş, kalmış. Binicilik hocası, çimenler

üzerine uzanıp gülümseyen güzel biniciye rica ediyor:

«Birinci deneme için, çok iyi... Yalnız lütfen, bir dahaki sefere, atı da yanınıza almayı unutmayın...»

Bir at yarışında iki jokey birden, aynı anda attan düşüyorlar. Birisi kafasını vurup kendinden geçiyor ama, öteki derhal ayağa kalkıyor ve ata atlıyor. Öndekilere de yetişip, onları bile geride bırakıp, birinci oluyor, ancak diskalifiye ediliyor... Neden?

Çünkü şaşkınlıkla, ötekinin atına atlamış...

Uçaktan, otomobilden başka bir şeye binmemiş bir şehirli... Kırkından sonra ilk kez, ata binmeye heveslenmiş... Bindirilmiş ama, ne yapacağını bildiği yok... Üzengi demirlerini, ayaklarını takacağına ellerine almış, soruyor:

«Atın emniyet kemerleri nasıl bağlanır?»

Okulda doğa bilgileri dersi... (Bizde hâlâ var mı?) Öğretmen soruyor: «Bir aygır ile iğdiş bir at arasındaki fark nedir?» Veterinerin oğlu iyi biliyor:

«Aygırın baba olması mümkündür. Ama iğdiş at, ancak amca olabilir...»

Jokey, iş kılığıyla, telâşla hastaneye başvuruyor. Kaydını yapan hemşire hanım soruyor: «İyi bir binici misiniz?» Jokey, biraz da öfkeli, yanıt veriyor: «Ben dünyaya eğer üzerinde geldim...» Hemşire:

«Zavallı anneniz!..»

Hayvanlar âleminde büyük heyecan... Sosyete rezilliği var. En yüksek sınıftan bir arap kısrağı, bir katır doğuruyor. Bu yasak aşk, dillere destan... Kral Aslan, sarayına mensup olan kısrağı, öfkeyle sorguya çekiyor, haykırıyor: «Nasıl olur da bir eşekle sevişirsin?» Kısrak mahcup, hesap veriyor:

«Gözlerimi kapamıştım Majesteleri...»

Yer: Meksika... Rodeo gösterileri var. Çılgın atların üstünde, binici duramıyor. Hele bir deli at var ki, en hızlı binicileri yere vurup sürüklemiş... En gözü kara binici

bile, artık denemeye cesaret edemiyor. Derken, ufak-tefek ve sıska birisi çıkmış: «Ben binerim» diyor... İzin vermek istememişler ama, sonunda imza almışlar: «Sorumluluk benimdir» diye... Bırakmışlar. Hayret!.. Adam o çılgın atı yola getirmiş, ödülü de kazanmış. Çevresini saranlar, bu müthiş başarıyı nasıl kazandığını sorunca, sıska binici açıklıyor:

«Benim uzatmalı sevgilim, yıllardan beri sürekli hıçkırır da...»

14. Fısıltının Gücü

Erkeklerin, güzel hanımlara bakışlarını nasıl değerlendirmelidir? Soru da ciddidir, sorun da...

Önce «kem gözle bakmak»tan başlayalım. Bu deyim ile, sözlük anlamıyla, «kötü gözle bakmak» anlaşılır. Kötü bakış, kötü kişinin işidir. Kişi kötü ise, nereye bakarsa baksın, kötü bakar. Böyle bir bakışın, hanımlıkla - beylikle falan, ilişkisi yoktur.

Kötü gözle bakmak yanında, «kötü niyetle bakmak» diye bir deyim daha vardır. Korkmasak - çekinmesek de, bunun ne demek olduğunu, biraz açıklığa kavuştursak... Güzel bir hanıma bakan birisi, eğer ona hemen bedenen yaklaşmayı aklına getiriyorsa, bu adam «hamervah»ın biridir, işte onun bakışı kötü niyetlidir.

Bir güzel kadın, herşeyden önce bir görsel sanat eseridir. Bakılmaz, seyir edilir, temaşa edilir. Bakmak, salt fizyolojik bir iştir. Sanat eserinin ruh ile köprü kurması, fizyolojik olayın, sonrasında ve üstündedir. Ruh ile değerlendirilen kadın güzelliğinden, ten zevklerinin tepişmesi doğmaz.

Oysa, küçük-yumuşak spor alanı zevklerini, aklından bir türlü çıkarmayan erkekler vardır. Tıka basa dolu otobüste oturacak yer bulan iki adamdan birisi, iyice gözlerini yumuyor. Öteki nedenini sorunca anlatıyor:

«Ayakta duran kadınları görmeye tahammül edemiyorum.»

Hanımları aklına, bu derece ve bu biçimde takanlar, mantık dizisi sırasına göre düşünme gücünü yitirirler, saldırgan da olurlar. Hâkim sanığı uzun uzun sorguya çektikten sonra, sabrı tükeniyor ve azarlıyor: «İtiraf et artık, bu kadına tecavüz ettiğini!..» Sanık esasa itiraz etmiyor ama, durumunu belirtiyor: «Evet... Ancak, hafifletici sebeplerin dikkate alınmasını isterim.» - «Neymiş o hafifletici sebepler?»

«Bu kadın, benim aklımı başımdan alıyor...»

Hanımlara, edep dahilinde yaklaşmak için, fırsatlar yaratılır. Örneğin yemeğe davet etmek bir çaredir. Gidilecek yerin ve yemeklerin seçimi, imkân ve hesap sorunudur. Restoranda masaya oturan genç adam, yemek listesini almış, cebinden kalemini de çıkartmış, listeyi çizip duruyor. Merakla bakan garsona da açıklıyor:

«Birazdan sevgilim gelecek... Hep en pahalı yemekleri ısmarlar... Onları, bitti diye çiziyorum.»

Para durumu elverişli olduğu halde hasisliği huy edinenler var... Bu tiplerin örneğini uzaklardan verelim de, yakınlarımızdan alınan olmasın... İki İskoçyalı restoranda oturuyor. Birisi ötekini fısıltıyla uyarıyor: «Steve! Komşu masadaki sarışın kadın, sana pek tatlı bakıyor. Enayilik etme!» Steve de arkadaşına fısıldıyor.

«Farkındayım... Hesabını ödesin diye bekliyorum.»

Olanakları sınırlı bile olsa, hanımların değerini kavrayabilen, onlara karşı en cömert olanlar, yine denizciler... Açık deniz kaptanına, kazancı ile ne yaptığını soruyorlar, anlatıyor:

«Bir bölümünü kadın ve içkiye ayırırım... Kalanını da har vurup harman savururum.»

Bir de, çapkınlıkla ilgili masraflarını düşünmek zorunda olmayanlar var. Onların çapkınlık masrafı, bizim gibi petrol tüketicilerinin cebinden çıkıyor. Geçen yıl İspanya'nın Marbella'sında, yat limanında görmüştüm. Londra li-

manına bağlı Schachnaz isimli ve şilep kadar büyük bir yat, limana bağlıydı... Yata bir Rolls-Royce yaklaşmıştı. İçinden çıkan 17-18 yaşlarındaki sarışın güzel kız, yata götürülmüştü.

Bu kızın gençliği ve güzelliği, hâlâ aklımdan çıkmadı. Bu unutamayışta güzel kızın masrafına, birkaç Cent de olsa, benim de benzin parası biçiminde iştirak etmiş olduğumu sanmanın, etkisi olsa gerekir.

Playboy denen adamlar, oldum olası sinirime dokunmuştur. Hiçbir sorumluluğu olmayan bir yaşayıştan, olsa olsa cıvıklaşma doğar diye düşünürüm. Playboy, Rolls-Royce otomobiline kurulmuş, şöförüne emrediyor:

«Soldaki gümüş grisi Jaguar arabayı kullanan hanımla tanışmak istiyorum. Lütfen hemen, o otomobile çarpınız...»

Hamburg plakalı lüks otomobil, Stuttgart'a yaklaşıyor. Yol kenarında otostopçu bir genç kız, elinde gideceği yerin adı yazılı bir karton: München... Otomobil durup kızı alıyor. Tekrar yola düzülünce, sürücü diyor ki: «Tuhaf şey! Siz bugün rastladığım ve München'e giden, üçüncü hamile hanımsınız...» Kız sertçe red ediyor: «Ben hamile değilim ki...» Genç adam ise diyor ki:

«Daha München'e gelmedik ki...»

Alman restoranlarında, özellikle gasthauslarında servis yapanlar, genellikle erkekler değil hanımlardır. Bu hanımların güzelliği ise, bürolarda çalışanlardan daha az etkilemez.

Öyle tavşan kızların çalıştığı müstesna lokalleri bir kenara bırakalım. Ama Avrupa ve Amerika restoran ve barlarında, bazan yine de o kadar güzel servis personeli hanımlar çalışıyor ki, niye saklamalı, yürek oynatıyorlar.

Eski Alman dostlarımdan Richard, özellikle bu güzeller konusunda uzmandı. Bu hanımların, çapkınlara karşı «çifte kavrulmuş» olduğunu bilirdi. Ama yine de yakınlaş-

ma yollarını bulurdu. Günün birinde ilginç bir sahneye tanık olduk. Yanımızdaki masada oturan, çok yaşlı - içi geçmiş bir Alman, hepimize hizmet eden güzel Gisela'ya asılıp duruyordu. Bu yapışkanlık, aylarca sürmüş zaten... Sonunda Gisela'nın tepesi attı. İhtiyara gidip dedi ki:

«Herr Müller! Gözünüzü açın! Asıl bir 'evet' dersem, gününüzü görürsünüz...»

Bilmem Picasso'nun resimlerini sever misiniz? Bu soruyu niçin yöneittiğimi de açıklayayım: Kendisinin, hanımlarla ilgili bir sözünü aktaracağım. Resimlerine kızan varsa bile, sözünün olağanüstü güzelliğini küçümsemeye kalkışmasın... Picasso diyor ki:

«Güzel bir hanımın fısıltısı, göreve çağırılmanın gök gürültüsüdür.»

15. Eski Boğaziçi Otelleri

Büyük konuşanlar, yalnız büyük adamlar mı? Yooo... Dünya sorunlarına çare bulamayan yok... Bu yüzden de ülkemiz sorunları sahipsiz kalıyor. Azgın parasal enflasyona da alıştık... Alınan yok... Sanki bu sorun başka bir dünyadan kaynaklanıyor... Hiçbir sorumlunun çehresinde, pembeleşme izine rastlanmıyor.

Öte yandan enflasyonun bir çeşidi var ki, onu ciddîye alan vatandaş sayısı, sanki iki elin parmağı kadar... Bu acıklı iş, ülkedeki «çocuk doğurtma enflasyonu».

Bir ülkede nüfusun yarısı 20 yaşın altında ise, orada çağdaş koşullarla kalkınmanın mümkün olmadığı haykırılmıyor. Açıkça anlatılmıyor ki, sonunda çocuk doğmasa da, erkek yine erkektir. Doğum konusunda önlem ve dikkat isterken, erkeklikten tenzilat talep edilmiyor. Hele evlilik dışı ilişkilerde, bu dikkat şart oluyor.

Nüfus planlaması konusunda konferans veren adam, sözlerine şöyle başlıyor:

«Saygıdeğer hanımlar, beyler! Yeryüzünde pek çok kaza çocuklar tarafından meydana getirilir... Pek çok çocuk ise, kaza ile...»

Ülkemiz erkekleri, güçlerine güveniyor (nazar değmesin!). En çok sevdikleri spor, yatay egzersizlerle yapılanı... Bu konuda dünya ölçüsünde öncü sayılabileceğimiz söyleniyor. Bu spor olimpiyat programına alınırsa, altın madalya şansımızın kuvvetli olduğu iddia ediliyor.

Uzman kişilerin anlattığına göre, çapkın erkeğin hası olanı, ilişkileri macunlaştırmıyor. İlişkilerin kesilmesinden sonra belli olan «tatlı sürprizler»e sebep olmuyor. Vicdan görevi, yalnız güzel anılar bırakıp, kısa kesmek...

Aralarında şöyle konuşuyorlar: «Şu mavi gözlü uzun saçlı sarışını görüyorsun ya! Bir zamanlar ona âşık olmuştum». Arkadaşı ilgileniyor: «Ne süre ile?»

«Bilmem... Saata bakmadım».

Genç kız, kendisine hayran olan delikanlının mektubunu okuyor:

«Sevgili Meleğim! Seni nasıl sevdiğimi anlayamazsın... Senin için, denizlerin dibine iner, kendimi cehennem ateşlerine atarım. Seni deli gibi özledim. Bu gece saat dokuzda, seni sizin evin alt köşesinde umutla bekleyeceğim (yağmur yağmazsa)...»

Lüks bir restoran... Yerine oturan bir hanımefendi, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak neredeyse... Kendisine ait en güzel gece kıyafetini giyen oda hizmetçisi, bir beyefendi ile oturmuş, yemek yiyorlar. Hanımefendi müdür aracılığı ile beyefendiye haber yolluyor ki, yanındaki hanım kendisinin oda hizmetçisidir ve kendi tuvaletini giymiştir. Beyefendi de hanımefendiye haber yolluyor ki:

«Üzülmesinler... Bir saata kalmaz, soyunacak...»

Benim çocukluğumda (gençliğimde bile değil), gazetelerde okurduk. «Boğaziçi Otelleri» ünlü bir deyimdi. Ahlak zabıtasının önemli işi, bu otelleri basmaktı. Erkekler zabıt tutup evlerine yollanır, kadınlar ise «emrazı zühreviye» hastanesine muayeneye gönderilirdi.

O zamanki Boğaziçi otel tarifelerine, seyrek de olsa ortahalliler bile katlanabilirdi. Aynı durumdaki kişi bugünkü Boğaziçi otellerinin, pastanesine zor girer. Evet, ortahalli çağın gerisinde kalmış, oteller ise çağ atlamıştır.

O yıllarda bir arkadaşımızın başına gelen işi, hâlâ unutamıyoruz. Dostumuz Zampik Ahmet, hanımların kal-

bini çaimaktaki hüneriyle ünlüydü. «Bir bakışı yeter» diye bilinirdi. Hanım ne kadar genç ve güzel olursa olsun... Yine öyle oluyor. Boğaziçi otelinin kapısında rastladığı, nefes kesen güzellikte bir hanımın, bir anda kalbini çalıyor. Otele giriyorlar. Güzel kızın karısı olduğunu bildirerek, başvuru formunu imzalıyor. Odaya çekiliyorlar.

Ertesi gün öğleye doğru uyandığında, yalnız... Hemen giyinip aşağı iniyor ve hesabı istiyor. Fatura toplamının şaşırtan yüksekliği karşısında, feleğini şaşırıp mırıldanıyor: «İyi ama ben bir gece kaldım...» Memur durumu açıklıyor:

«Evet ama beyefendi, sayın eşiniz 20 gündür otelimizde kalıyor».

Dolandırılmanın ve kazık yemenin dışında, dünyanın az yıldızlı otelleri bile çapkınlar için cennet... Saat hesabı kiralanan tertemiz odalar bile var. Japonya'da böyle otellerin çok küçük ve kalabalık olması yüzünden, evli çiftler bile kaçıyor. Bir yandan da, garsoniyerin elektrik makbuzunu cebinde unutup, fena halde yakalanan çapkın dostlarımız, başka çapkın dostlarımızı otellerden yararlanmaya teşvik ediyor.

Genç çift geceyarısı otele başvuruyor. Eşyaları yok, ikisi de çekingen ve oğlan kekeliyor. Deneyimli resepsiyon memuru akıl veriyor:

«Biz dürüst bir oteliz. İki kişilik bir oda alın, yeter. Sabaha karşı koridorda yürümeler ve kapı vurmalardan hoşlanmayız».

Çapkın erkeklerin işi zor... Onları yormamalı... Bilmece bile sorulacaksa, kolay tarafından sormalı... İşte kopyası baştan verilmiş örnek şöyle: «Bir oyuncak trenle, bir kadının göğüsleri arasında ne fark vardır?»

«Yoktur... İkisi de çocuklar içindir ama, büyükler oynar».

Çapkın erkeğin gözü doymaz. Dünya işlerini sanki bitirmiştir de, uzay araştırmalarına girişmiştir. Venüs'lülerin, dünya çapkınlığı üzerine hikâyelerini, onlar aktarır. «Aceleniz neydi?» fıkrasını duymayan kalmamıştır.

Hep geçmişten anlatacak değiliz ya! Bir de gelecekten haber verelim: Astronotlar Venüs uçuşundan dönmüş... Birisi Venüs kadınları üzerine anılarını ve görüşlerini anlatıyor:

«Hiç yadırganmıyor, hepsi tıpkı dünya kadınları gibi... Ancak memeleri sırtlarında... Göze tuhaf görünüyor ama, dans ederken zevkine doyum olmuyor...»

16. Akıllarından Çıkmıyor

Hazretin biri kalkmış, hikmet savuruyor: «Erkeklerin rüyası, hanımların kendilerini kollarıyla sarmaları, ama ellerine geçirmemelerıdir» gibi... Sanırım yutturuyor. İş rüya görmeye kalırsa, insanlar kendini tutamıyor, istiyor da istiyor.

İnsan istediği bir şeyi olamasa bile, onun rüyasını görmelidir. Bu da bir tedavi biçimi olsa gerekir. Tahminlerimde yanlışlık olabilir, ama sanırım bir gerçeğe, hiç olmazsa bizim kamuoyu araştırma kuruluşları kadar, yaklaşmış olurum. Diyorum ki şimdi Türkiye'de, bin kişi başbakan olma rüyası görüyordur. İyi ki de görüyordur. Çünkü hiç olmazsa rüyasını görmeseler, bu bin kişiden yüz kişisi çıldırır. Yazık değil mi?

Ya bakan olma rüyası görenler? Kesin söyleyeyim: Tam 450 kişidir. Yok, yok, affedersiniz 449 kişidir. Çünkü bu zevattan birisi, başbakan olur. Geri kalanı, iyi ki rüyasını görür. Yoksaaa? Hmmm... Milletvekili olmak rüyası görenler ise, son yerel seçimde adaylık koyan, birkaçyüzbin kişidir.

Rahibelerin de, sevişme rüyası gördüğü anlatılır. Eh, onlar da, bari rüyasını görsünler... Bir rahibe hanım, manastırda gece yatmış uyumuş... Derken rüyasında bir erkek melek gelip, yatağına yanaşmasın mı? Kendisini kollarına alıp, pencereden dışarı çıkarmasın mı? Kanatlarını çırpa çırpa, rahibe hanımı bulutların üstündeki şatosuna

götürmesin mi? Sanki bütün bunlar yetmemiş gibi, kızcağızı yatağa yatırıp soymaya başlamasın mı?

Sonrası da meraklı... Erkek melek kızcağızı okşayıp öpüyor, okşayıp öpüyor... Aradan yarım saat geçmiş, hâlâ okşayıp öpüyor... Bir yarım saat daha okşayıp öpüyor... Rahibede sabır kalmamış, soruyor: «Ee, sonra?» Erkek melek diyor ki:

«Sonrasını ben bilmem... Nihayet bu rüya, senin rüyan... Söyle de, ne istiyorsan yapayım...»

İsrail bu... Fanatik dinci dolu... Oysa bir Amerikalıdan dinlemiştim, Amerikadaki yahudi hahamları, bayağı toleranslı kişilermiş. Şöyle ki:

Amerikan otellerinin birine, gece vakti bir satış mümessili geliyor. Yer yok, odayı bir haham ile paylaşacak... Odaya girdiğinde selam veriyor, haham da eğilerek karşılık veriyor ve duaya devam ediyor. Sonra hangi yatakta yatacağını soruyor. Haham eliyle işaret edip, duaya devam ediyor. Satış mümessili hahama: «Ben gece yatağa bir kız alırsam rahatsız olur musunuz?» diye soruyor.

Haham iki parmağını havaya kaldırıp, duaya devam ediyor.

Napolyon... Ünlü pervasızlardan biri... Bu yanını bile, ününe ün katmak için kullanabiliyor. Günün birinde, çok önemli bir toplantı için, bakanlar kurulunu topluyor. Bir ara uşağı gelip kulağına fısıldayarak, kendisini bir kadının birbuçuk saattir salonda beklediğini anlatıyor. İmparatorun talimatı kısa:

«Soyunsun!»

Napolyon gibi pervasızlık edilmese bile, cinsel konularda olağanüstü dikkatli olmak gerekiyor. Bu konuda, yaşlı profesörler bile, istisna olamaz. Bilimde gizlilik olmayacağı inancıyla da olsa en ufak dikkatsizlik, neşeli ve aynı zamanda ayıp sahnelere dönüşebilir.

Zooloji profesörü Afrika gezisinden dönüyor. Öğren-

cilerini evinde çaya çağırıp, gördüklerini anlatıyor: «Ve sonunda erkek aslanın korkunç kükremesini duyduk. Sandık ki çevredeki hayvanların ödünü koparmak istiyor. Oysa, bu bir aşk çağırısı imiş... Sesi tanıyorsunuz: 'Aaoooouuu...' gibi bir şey...» Tam bu sırada kapı açılıyor, profesörün karısı soruyor:

«Beni mi çağırdın?»

Müdür bey iş gezisinden dönüyor. Bir başka müdür arkadaşına rastlıyor. Soruyor. «Gözlerin neden bu kadar kızarmış?» Öteki de anlatıyor: «Geçici görevle buraya geldiğim gece, otelde güzel bir kadına rastladım. Uzatmayayım... Sonunda odama çıktık. Ertesi sabah uyandığımda kadın ağlıyordu. Evli olduğundan vicdan azabı çekiyordu. Ben de duygulandım, birlikte yarım saat ağladık...» Beriki müdür şaşıyor: «E birader, sen buraya geleli, bir ay oldu, gözlerin neden hâlâ kıpkırmızı?»

«Sen de her gün yarım saat ağlasan, senin de gözlerin böyle olur...»

Benzer olaylardan, acaba başka nasıl sonuçlar çıkabiliyor? Şehire ünlü bir falcının geldiği haberi, anında yayılıyor. Adam iskambil falıyla geleceği öyle bir okuyor ki, kelimesi sekmiyor. Müller ailesi de merak içinde... Randevu alıp karı-koca birlikte gidiyorlar. Şiddetli merakları, kaç çocukları olacağı... Falcı kartları açtıktan sonra hanıma diyor ki: «Sizin üç çocuğunuz olacak...» Sonra beye dönüyor:

«Sizin de bir...»

Avrupada, tütüncü dükkânları, pek fiyakalıdır. Pipolar, purolar, çakmakların da çeşidi vardır. Cici kızlar hizmet eder. Adamın biri dükkâna girip, bir paket sigara alıyor ve hemen bir sigara yakıyor. Cici kız uyarıyor: «Burada sigara içilmez». Müşteri bu yasağı kavramıyor: «Bu nasıl iş? Hem satıyor, hem de içirmiyorsunuz...» Kız:

«Biz burada prezervatif de satıyoruz ama...»

Evli çift... Otomobil kazası geçirip, öbür dünyaya beraber gidiyorlar. Protokol görevlisi Aziz Piyer karşılıyor. İlk iş günah sorgulaması ya, önce adamı, etkili yöntemlerle sorguya çekiyor. Zavallı sıkıntılar içinde, karısına üç kere ihanet ettiğini itiraf ediyor. Üç kere iğne batırılarak, cezası veriliyor. Adam acısı geçtikten sonra, karısını soruyor. Aziz Piyer bildiriyor:

«Haa, karın mı? Onu dikiş makinasının altına yatırdık...»

17. Çizgi ve Akıl

Karikatür üzerine konuşmak, yalnız sanatın sözünü etmek değildir. Tarihle ilgili karikatür yapmak da, sanat tarihinden söz açmak değildir. Evet, karikatürün, «sanat» olan bir yanı vardır. Sanatla karikatür ilişkisinin tanıtımı, bu sözlerle anlatılmış olur ama, böylece karikatürün ne olduğu, anlatılıp bitirilmiş olmaz.

Karikatür, her ikisini de kullandığı halde; resim de değildir, yazı da değildir. Karikatür, «amacı insanları gerçeği görünceye kadar düşündürmek olan aklın sanatı mizah»ın, bir özel sunuş biçimidir. Bir karikatürün, ille de güldürmesini bekleyen kişi, direkt olarak mizaha konu olur. Kendisine, güldürme görevi verilmek şartıyla...

Karikatürün amacı, güldürmek değil düşündürmektir. Karikatür öyle istediyse, düşünmekle birlikte, gülünebilir de...

Bir karikatürü herkes anlamayabilir. Seyreden akıllı ve anlayışlı da olsa, karikatürün konusuna yabancı olduğu için, anlamayabilir, doğaldır. Ama konunun içinde olan seyircinin anlamaması, karikatürün kofluğundan değil, seyircinin kofluğundan kaynaklanır.

Karikatürde, yazılı da olsa yazısız da olsa, resim ile söz ayrılmaz bir bütündür. Çünkü yazısız da olsa karikatürün algılanması (idrak edilmesi), zihinde anında sözcüklere dönüşüverir. Demek ki karikatürün, yazısız bile olsa, bir tekste sahip olduğu gerçeği savsaklanamaz.

Karikatür seyredende, öyle zihinsel hayaller yaratabilir ki, resim bir anda söze dökülür. Elbet seyredenin kendi dilinden sözlere... Aynı nedenle karikatür, zihinde hâtiften gelen (kendisi görülmemekle birlikte direkt ses çıkarmayan, ama ses duyguları yaratan), etkiler yapabilir. Hatta çok sayıda yazısız müzikal karikatüre rastlamaz mıyız?

Karikatür esasta, ille de sözleri dayanak yapmaz ama, tekst ve grafiğin ifadesi, zihinsel yeteneklerle ve düşünmenin dolaylı yollarından sözlü anlatımlara dönüşmüş olur.

Karikatürün aniamı mı desek, yoksa karikatürün esprisi mi? İşte her neyse bu dediğimizden sonra, karikatürün bir de görsel ifadesi vardır. İşte bu; bu paragrafın başında anlatmaya çalıştığımız espriden, başka bir olaydır. Bu ayrıca, görsel ifadenin espri yeteneğidir. Aynı konuyu yüz karikatürcü çizse, yüz türlü çizim çıkar. Elbet yüz tane de, birbirinden farklı görsel ifade yeteneği...

Demek olur ki; karikatürün mizah imajı açısından esprisi sabit kalsa bile, buna eklenecek olan görsel ifade yeteneği, ustanın kişiliğine bağlıdır. Böylece, karikatürün üç ana ögesi (unsuru) olduğu anlaşılır: Mizah açısından esprisi, görsel ifade gücü ve altına imza atan akıl ve düşünce sanatçısının kişiliği...

Sözlü mizahın kasalarında bulunan fıkralar, herkesin malı... Fıkralara kimse imza atamıyor. Hatta belirli kişilerin başından geçen anekdotlar bile, herkesin malı... Bunlara kimse sahip çıkamıyor. Hepsi orta malı... Oysa karikatür öyle değil... Resimde sanatçısının imzası var. İzinsiz kullanılamaz. Söz ile anlatılsa bile, zaten esprisi yiter-gider.

Öyle mizah konuları vardır ki, yalnız karikatür diliyle zevk alınabilir. Sözlü anlatımı, yavan kalır. Issız ada,

uçan halı, çivili yataktaki Hint fakiri gibi konular, buna örnek olabilir.

Bazı fıkraların, dizi çizimler eşliğinde anlatıldığı görülür. Bu anlatım biçiminde çizim yazıyı, hareket komiği ile güçlendirmeye çalışır. Buradaki yazı yalnız da kalsa, anlamını yitirmez. Ama bilmelidir ki bu son anlattığımızın adına, karikatür denemez.

Karikatür, tek kişinin sanatıdır. Tiyatroya, operaya falan benzemez... Bazan mimarlıkta olduğu gibi, ortak eser falan verilemez. Tek kişi; başlar-bitirir. Ama sevimli bir yanı daha vardır: Seyircisi (sanatseveri, okuru, daha ne denebilirse hepsi) de, hep tek kişidir. Bir karikatürü bin kişi de seyretse, hepsi teker teker seyretmiş demektir. Fıkra gibi, tiyatro gibi, çok kişi -hep birlikte, dinlemez- seyretmez.

Saklamadan açıklayayım: Karikatürcü dostlarımı, şiddetle takdir ediyor ve onları kıskanıyorum. Bizim, sayfalarca-formalarca, uzata-uzata hazırlık yaptıktan sonra vurduğumuz son darbeyi, onlar bir resimle yapıyorlar. Hatta bazan tek sözcük kullanmadan, «Yazısız»ları ile...

Karikatür, hiç çeviri gerekmediğinden (ya da çeviri yalnız birkaç sözcük için yettiğinden), eser bittiği anda bütün dünya insanlarına hitap edebiliyor. Bir eski rüya var: Bugün yüzlerce dil konuşan-yazışan insanların, tek bir dil ile anlaşabilmesi... Karikatür sanatı bu konuda, dünya birincisi... Bütün insanların anladığı tek dil...

Karikatür sözcüğünün kökeni, İtalyanca «caricare» dir. Yüklemek veya fazla yüklemek anlamına gelir. Bu nedenle resim, kesinlikle abartmalı olur. Kısalar bodur, uzunlar sıska, şişmanlar dobiş çizilir. Bu abartmalı çizim, karikatürün tabiatında vardır. Bu çizim biçimine kızmak, azgelişmişlik kanıtıdır.

Karikatürist Erdoğan Bozok arkadaşım, benim bir karikatürümü yapmış, gösterip sordu: «Nasıl, benzemiş mi?» diye... Kendisine dedim ki:

«Evet, benzemiş... Karikatürün bana benzemesi çok başarılı ve neşeli bir iş de, eğer ben senin karikatürüne benzersem, o felaket olur...»

O gün öyle söyledim ama, şimdi tereddüt geçiriyorum... Pek hoş çizmiş Erdoğan hınzırı... Yoksa ben karikatüre benzesem, daha mı iyi olacak?..

18. En Büyük Olay

Geçenlerde oturdum. Dünya tarihinin en büyük olayı, acaba hangisidir diye düşünmeye başladım. Aklımdan neler geçmedi ki? Yazı ile meram anlatmanın başlaması, herhalde tarihin en büyük olaylarından biriydi... Ama en büyüğü olabilir miydi? Galiba olamazdı... Çünkü el yazması kitaplar yaygınlaşamadı. Kitlelerin malı olamadı.

«Uygarlığı başlatan en önemli olay, tekerleğin icadıdır» diyenler vardı. Bu sevimli düşünceyi, fazla ciddîye almak mümkün değildi. Bir zamanın önemsenen olayı, Çinli'lerin barutu bulmasıydı. Alfred Nobel dinamiti bulduktan sonra, barut denen şeyin ne olduğunu artık kimse öğrenmez oldu.

Uygarlık bu! Gelişiyor batasıca... Dinamitin peşinden, atom bombası çıktı. Şimdi artık Nobel'i; koyduğu ödüllerle iyilik meleği, ya da Hıristiyan Havarileri'nden biri sananlar bile var. Her daha beter, beteri unutturuyor... Pekiyi ya uzay yolculuklarının başlaması? Bundan iyilik mi doğacak, kötülük mü, bilmiyorum ki...

Fazla kafa yormaya gerek kalmadı. Raslantı sonucu buldum. En büyük olayın ne olduğunu bilen vardı. Victor Hugo idi bu zat... Demişti ki: «Kitap basımının bulunması, dünya tarihinin en büyük olayıdır».

Bu düşüncenin doğruluğu, artık kitap basım yöntemlerinin Gutenberg'in buluşuna göre farklı olmasıyla değişmiyor. Gerçekten de bilim ve kültürün insan toplulukların-

da şimşek hızıyla yayılması, kitap yüzündendir. Kitapların çoğaltılarak bütün insanların beyinine yansıtılması, iyi - kötü bütün uygarlık gelişmelerinin temel taşıdır.

Bilimler ve hatta basit bilgiler, her düzeyde öğrenim kurumlarında ve araştırmada, kitap aracılığıyla yaygınlaşıyor. Bilimsel iletişimin yolu kitaptır. Başta edebiyat, tüm sanat zevklerinin büyük kitlelere tattırılması da, kitap sayesinde mümkün olur.

Akut (müzmin) tembelleşme, kötü sonuçlara gebe bir hastalıktır. Bedensel de olabilir, ruhsal da... Bedensel miskinlikten, vücut sağlığını hırpalayan etkiler doğar. Spor - jimnastik diyemesek bile, vücut sağlığı için hareketlilik şarttır. Bu hareketlilik vücut için neyse, okumak da ruh için odur.

Okumak denen eylemin insanları nasıl etkilediğini, E.B. White, şöyle tanımlıyor: «Okumak, uyanık duran akılın çalışmasıdır ki, ideal şartlarla, 'kendinden geçme'nin bir biçimini doğurur. Bu hal, okuyanın deneyimine öylesine yücelik ve güç katar ki, başka türlü her ilişki biçimine göre farklılık yaratır».

Matbaayı bulan Gutenberg, 15'inci yüzyıl insanıdır. Ondan bir yüzyıl sonra Montaigne, kitap ve insan ilişkisini şöyle özetler:

«Ne yaparsınız bu adamlara: Yazılı olmayan lafı dinlemezler, kitaba geçmedikçe sözlere inanmazlar; gerçeğe sakallı olmadıkça kulak vermezler. Budalalıklar yazı kalıbına döküldü mü, bir ciddilik kazanıyor. 'Bir yerde duydum' deseniz olmaz. 'Bir yerde okudum' diyeceksiniz».

İnsanların düşünmesi, ruh sağlıklarının alametidir. Ama kötü düşüncelere dalması, bunalması, ruh sağlıklarını zedeler. Böyle düşüşlerden koruyacak en soylu, en pariak çare, okuma zevki ve alışkanlığıdır.

Tek tehlike, kötü kitaplara dalmaktır. «Hiçbir zaman hiç kimsenin anlamadığı, hattâ yazanın bile anlamadığı

kitaplar, bütün çağlarda en büyük hırsla okunanlar olmuştur» (Lichtenberg).

«Kötü kitaplarla ilişki çok zaman, kötü insanlarla ilişkiden tehlikelidir» (W. Hauff). Ancak iyiler her zaman için kötülerden, kötülerin iyilerden öğrendiğinden, çok daha fazlasını öğrenir.

Kitaplar ve yazarlar üzerine, yalnız asık suratlı sözler sıralamak şart değildir. İnsanın neşesini bulması için, yazarların birbiri hakkında söylediklerini okumak yeter... Örneğin Françoise Sagan şöyle der:

«Kitap yazanlar, ender olarak entelektüel (aydın) kişilerdir. Entelektüel kişiler, başkalarının yazdığı kitaplar üzerine konuşan kişilerdir».

Bir soru: İyi yazarla kötü yazar arasındaki fark nedir? Yanıt: «Kötü yazar eserinden iyidir, iyi yazar ise hep eserinden kötüdür» (Jean Paul).

Yazarlar üzerine konuşulduktan sonra, bazı okurlar üzerine de, bir çift söz etmeden durulamaz. Olay şöyle: Müşteri akıl verilmesini isteyince, kitapçı sordu: «Hafif bir şey mi olsun?»

«Farketmez... Arabam kapıda».

Bıraksanız, bu edebiyatçılar birbirinin gözünü oyarlar. Ama yapmazlar... Neden? Çünkü edebiyata yakışmaz. Ancak; edebiyata yakışır gibi gözüken işleri de, yakışmaz gözükenlerden daha masum değildir. Bir şair arkadaşına, heyecanla soruyor: «Son kitabımı okudun mu?» Yanıt kısa: «Evet» - «En çok neresini beğendin?»

«Alıntı yapmanın yasak olmasını...»

Evet... Böyledir bu yazar takımı... Her biri, her kitabıyla başyapıt yarattığını sanır. Laf anlatmak da mümkün değildir. Parlak eserinin, «anlaşılmadığına» inanır. Oysa O, harikalar yaratmıştır. İşte yine bu kafada bir yazar, kitabını basmaya razı olan yayıncıya endişesini belirtiyor:

«Ya benim kitabım, halkın seviyesine inemediği için anlaşılmaz da, kitaplar elinizde kalırsa?..» Yayıncı sâkin:

«Merak etmeyin! Kalanı yılbaşından önce konfeti yapıp satar, ben yine yolumu bulurum».

İstanbul'da, bir kitap imza günündeydi. Okur, yazara yaklaşıp kitabı uzattı ve iltifat etmek istedi: «Biliyor musunuz? Ben sizin bu kitabınızı, ta Ankara'da aldım». Yazar:

«Aaa! O sizdiniz demek...»

19. Dışmerkezli Düşünceler

Öyle sözcükler var ki, alışmışızdır, çok duyarız, anladığımızı sanırız. Oysa ya anlamayız, ya da gerçekte olduğundan farklı anlarız. Kimisi için, «eksantrik düşünceleri» olduğu söylenir. Bu sözü ben, «alışılmadık» gibi anlar, es geçerdim. Oysa sözün anlamı, öyle değil...

Geçenlerde, dalga geçtiğimin farkına vardım. Şu sözün doğru anlamının ne olduğunu öğrenmek istedim. Sözcüklerde, «merkez dışı» gibi karşılıklara rastladım. Tutmadı... Dolambaçlı gittim. Fizikteki eksantrik karşılığı, «dışmerkezli»dir. Hatta makinalarda eksantrik «mil»ler vardır. Otomobili motorlarında da...

Fizikte dışmerkezli uygulamalar, eğrisini doğrusuna getirmek için kullanılır. Düşünce biçiminde de, eğri imiş gibi başlayıp, doğru sonuçlar çıkarmak, neden mümkün olmasın? Hele bir deneyelim...

İstanbul'un Adalar'ından pek hoşlanmam ama, motorlu taşıt bulunmayışını beğenirim. Dilerim ki vicdansızın biri çıkıp da, «yeniiik yapacağım» diye değiştirmeye kalkışmaz. Paytonlarla eşekler yetiyor da, artıyor bile... Şu meret bisiklet bile tehlikeli... Bir bisikletli Büyükada'da, arkadaşıma çarptı da, ayağı kırıldı. Birkaç yıl önce de, bisiklet çarpmasından adam öldü. Demek ki bisikletlileri kaldırıp, eşekleri korumak gerekiyor.

Üzüntü kaynaklarını kurutmak, üzüntüden kurtulmak, işten değil... Çaresi, tarifleri değiştirmek... Eski Çin ge-

leneklerinde, «çalana» değil, «yakalanan»a hırsız deniyor. Biz de kabul ediverelim, bitsin bu iş... Ondan sonra ülkemizde hiç hırsız bulunmadığı için, rahatça sevinebiliriz.

Bir yakın arkadaşım var. Çok severim. Cenazelerde çok karşılaşırız. Çünkü ortak dostumuz çoktur. Geçenlerde yine bir cenazede karşılaşınca patladım: «Eee, yeter ama burada görüştüğümüz!..» O sâkindi. Avuttu:

«Şükret karşılaştığımıza... Ayaküstü merhaba diyemesek, birimiz sandıkta olacağız...»

Bizde, bir işin üstüne-üstüne gitmek alışkanlığı yoktur. «Bulaşmamak» yaşama biçimimizin orta direğidir. Bekleriz... Belki zaman bir çözüm getirir... Öyleyse biz getirmesek de olur. Niye «buluşalım?» Alimallah pasta altında kalırız da, yine bulaşmayız.

Ünlü zenginlerin eskiden, ne yolla zengin oldukları kamuoyuna yayılırdı. Birinci Dünya Savaşı «Bulgur Kralı»nın, Cerrahpaşa'da yaptırdığı sarayın adı «Bulgur Palas»tı. Sonra «Şeker Kralı» duyduk. Peşinden, ticaret-sanayi zenginleri doğdu.

Şimdi yeni bir tip var: «Yakınlık zenginleri»... Bir anda mülti-milyoner olanlar... Yanlış anlaşılmasın, lira değil, dolar hesabıyla... Ey insaf sahipleri! Lütfen söyler misiniz? «Çocuklar için muzır» olan örnekler, asıl bu «köşeci»ler değil mi? Bu «köşeci» örnekler, tertemiz genç insanların duru beyinlerine, kızgın demir gibi girmiyor mu?

Para kazanmak herkesin hakkı... Temiz olmayan, bir çıkarı, yanlış yerde bulunarak elde etmek... Bilimsel tanıtımını yapmak gerekirse, «kir, yanlış yerde bulunan malzemedir». Kısaca açıklayalım... Bir malzeme temiz olabilir. Bir yer de temiz olabilir. Ama o temiz malzemenin, o temiz yerde olmasından kirlilik doğar.

Örnek mi? Mercimek çorbasından saç kılı çıkarsa, mide bulanır. İsterse sevgilinin saçı olsun... Banyodan çıkmış, mis gibi saçlarını parfümlerle taramış güzel kadına

deli gibi âşık adam, yüzünü kendinden geçerek o saçlara gömerse... Ve de o saçlar arasından mercimek çıkarsa, âşığın midesi yine bulanır... İsterse mercimek de temiz olsun...

Söyleşirken arasıra, bir şeyin «üstünlüğü tartışılamaz» gibi hükümler kulağımıza geliyor. Kabul ettiğimiz anda, elimiz-kolumuz bağlanıyor. Düşünme esnekliğimiz yok oluyor. Çünkü, üstünlüğü tartışılamayacak hiçbir kavram var olmasa gerekir.

Örneğin, «hukukun üstünlüğü tartışılamaz» dendiği zaman, benim de içimden inanmak geliyor. Ama bu romantik bir duygu... Gerçek o değil... Eğer bir ülkede, iktidardaki çoğunluk partisi genel başkanı her istediğini yapabiliyorsa, o ana kadar açığa vurmadığı bir düşüncesini - önerisini, sabaha karşı kanun maddesi hâline getirebiliyorsa, o ülkede hukukun üstünlüğü tartışılır.

Bırakalım üstünlüğünü, böyle bir ülkede, demokratik hukuk düzeninin var olup olmadığı tartışılır. «Üstünlüğü tartışılamaz» demekle, ancak uyku ilacı verilir.

«Karanlığın karanlık olduğu tartışılamaz» bile dense, kuşkulanmalıdır. Çünkü, karanlıktan karanlığa bile fark vardır. Akşam karanlığı ile sabah karanlığı, birbirine benzemez. Geleceğin karanlığı, geçmişin karanlığından beterdir.

Yutturulan yeni uyku ilacı, ortaçağ kafasıyla eğitim yaparken, 21'inci yüzyılın gençlerini yetiştireceğimiz hayâli...

Anadolu Yörükleri arasında inceleme yapan bir dostum anlatmıştı. Çok büyük aile düzeniyle yaşıyorlar. Aile reisinin, diyelim ki 20 kızı, 10 oğlu var. Hanımlar, gelinler düzine hesabı, ama hal-hatır sorunca, bir fasıl şikâyet eden aile reisi, iki yaşındaki en küçük oğlunu gösterip, durumu özetliyor:

«Umudum bunda!»

Evet, ülkemizin de umudu, geleceğin kuşaklarında... Ama henüz dünyaya gelmeyenlerde... Çünkü dünyaya gelenler, son kırk yılımızın politikacılarını-yöneticilerini tanıdılar.

Zordur onları unutturmak.

21'inci yüzyılın insanlarını, ancak 21'inci yüzyılda doğacak olanlar yetiştirecek.

Bir tesellimiz var: Kültür ve sanat yaşayışımızın, gelecekte çok-çok daha iyi olacağı kesin... Çünkü bugünkünden daha beter olması mümkün değildir.

EVLİLİK ÜZERİNE

20. Şaka ve Kavga

İnsanlar bir işin şakasını yapmayı beceremiyorlarsa, aynı insanlar o işin ciddisini, hiç beceremezler. En ciddi işi başaracak kişi, o işi güleryüzle becermesini bilen kişidir. Bir işin hoş taraflarını ortaya çıkarabilme gücü, o işi sarakaya almakla, alay etmekle artırılabilir, ele geçirilebilir.

Evlilik de bunlar arasındadır.

Evlilikte süresizlik baskısını ve tekdüzeliği rahatlatacak önemli çareler arasında, eşlerin birbiriyle dalga geçmesi, alay etmesi bulunur. Elbet esprisiz batırmalar, aptalca aşağılamalar, bu söylediğimin dışında kalır.

Şakası yapılmaya, böylece tadlandırmaya en çok gereksinmesi olan kuruluşların başında, evlilik gelir. Dünyada süresi kayıtlı olmayan tek anlaşma, evlilik'tir.

Mahkemelerin verdiği ömür boyu hapis cezası bile, son kanun değişikliklerinden sonra, 15-20 yılda sona erer. Bu durumda soru-bilmece şöyledir: «Evlilik ile ömür boyu hapis cezası arasında fark var mıdır?»

«Elbet vardır... Evlilik gerçekten ömür boyudur».

Bizim çocukluğumuzun mizah dergilerinde, kaynana-gelin kavgaları, kaynana-damat anlaşmazlıkları, konuların önemli bir bölümüydü. Şimdi çevreme bakıyorum da, bu çekişmelerden pek eser yok... Ne oldu? İnsanlar birbirini daha iyi mi anlamaya başladılar? Yoksa uzaklaştılar da ondan mı?

Evlilik yanıklarından birisi arkadaşlarına öğüt veriyor:

«Anladık... İnsanın anne ve babasını seçmesi elinde değildir... Ama bari kaynana ve kayınbabasını seçerken dikkatli olmalıdır...»

Baba çocuklarına, eski aile fotoğraflarını gösteriyor: «İşte bu resim kaynanamın, saniyenin ikiyüzellide biri ile çekilmiş bir fotoğrafı...» Çocukların biri soruyor: «Nasıl anlaşılıyor enstantanenin bu kadar kısa olduğu?»

«Ağzı kapalı...»

İki dost konuşuyor: «Yahu! Senin hanımın rüyası piyano çalmakmış da, sen vazgeçirip flüt çalışmaya razı etmişsin... Niçin değiştirdin?»

«Anlamadın mı daha? Flüt çalarken şarkı söyleyemiyor...»

Hanımlarla beylerin, evlilik olayını değerlendirmede farklı davrandıkları, hep söylenir. Bu farkı, hınzırca düşüncelerle belirtmeye çalışan bir erkek, şöyle demektedir:

«Hanımlara göre evlilik, düğün gecesi ile başlayan neşeli bir oyundur. Erkeklere göre ise, ölümle biten bir dram...»

Farklar konusundaki bilmeceler, zihin açar. Açılan zihin, sorunları anlama yeteneğini geliştirir. İşin nereye varacağını öğretir. Hele az düşünmeye alışmış erkekleri, tehlikelerden korur. Sorulur: «Bir bekâr adamla bir evli adam arasında ne fark vardır?» Yanıt:

«Bekâr adam âşık olursa, âkıbeti evlenmektir. Evli adam âşık olursa, sonu boşanmaktır».

Yeni evli genç kadın, bunalım geçirmeye başlıyor. Ruh doktoruna başvuruyor, derdini anlatıyor: «Balayımız sona erer ermez, kocamın beni sevmediğini anladım». Doktor soruyor: «Pekiyi, balayının bittiğini nasıl anladınız?»

«Kocam, sarmısak-soğan yemeğe başladı...»

Evliliğin şakasını, hanımın yüzüne karşı yapmaya ödü kopan erkekler kendi aralarında yalnız kalınca döktürüyorlar. Memur, müdür beyden rica ediyor: «Efendim ben evlendim. Maaşım yetmiyor. Lütfen zam yapınız». Müdür bey, usulden red ediyor:

«Mümkün değil Cabir bey... Kazalar için ödeneğimiz yok... Sigorta olsaydınız».

Dairede sabah çayı içilirken, gazete de okunuyor. Derken birisi makası almış, gazeteden bir yeri kesiyor. Arkadaşı sormuş, «Nedir o kestiğin?» diye... «Bir haber... Adamın biri, ceplerini karıştıran karısını öldürmüş...» - «Ne yapacaksın kesip de?»

«Cebime koyacağım».

İşyeri... Arada dinlenmek için, kişisel söyleşilere dalınıyor. Böylece iki hanım da konuşurken, birisinin birden aklına geliyor: «Aaa! Sen geçen hafta kocandan ayrılacaktın, ne oldu?»

«Biliyorsun, biz yedi yıllık evliyiz. İki hafta önce televizyonumuz bozuldu, hâlâ tamir edilemedi. Bu arada anladım ki benim kocam, son derecede hoşsohbet, akıllı bir adammış... Ayrılmaktan vazgeçtik».

Eski dostlar konuşuyor: «Üç yıl önce buluştuğumuzda, boşanmaya kararlı değil miydin?» - «Evet kararlıydık. Ama baktık ki üç çocuğumuz var. Bir tane daha yapalım da, çocukları ikişer ikişer paylaşalım dedik... Yine olmadı». - «Niye olmadı?»

«İkiz doğdu».

Kadın arkadaşına yakınıyor: «Beş çocuğumuz olduktan sonra kocam kalkmış bana: 'Seni hiç sevmedim' diyor...» Arkadaşı, durum değerlendirmesini mantıklı yapıyor:

«Sen yine şükret... Ya sevseydi kaç çocuğunuz olurdu...»

Hiç kavga etmemiş evlileri hatalı bulmak mümkün değil... Ama bilsinler ki, eksikleri var. Karı-koca kavgası, evliliğin heyecan ve zevkini artıran en değerli mücadele sporudur. Oyunun kurallarına uymak koşuluyla...

Danışman denen kişiler, eskiden de vardı ama, bu kadar bol değildi. Şimdi her makam sahibinin, çok sayıda danışmanı var. Yanlış kararlarını yükleyeceği sırtlar, çoğaldı. Danışıp-danışıp, yine kendi bildiklerini okuyorlar. Ya da danışmanlara soracakları konular, bir yönteme bağlı değil, keyiflerine kalmış...

Uygar ülkelerde politika, malî işler, vergiler, borsa gibi konularda müşavirlere çok alışılmış da, bizim daha bilmediklerimiz de var. Örneğin, «evlilik müşaviri» gibi... Tam onbir çocuğu olan aile, evlilik müşavirine başvurup, bu çoğalmayı durdurmak için çare soruyor. Müşavir, bazı açıklamalardan sonra, en önemlisini söylüyor:

«Ve artık her kavgadan sonra, öpüşmek yok! Sadece el sıkışın yeter! Okey?..»

21. Sen Haklısın!

Haydi yine bir özveride bulunup, en tehlikeli konulardan birine girelim. «Biri» dedim... «En önemlisi» desem, hemen ülkemizin iç huzuru konusuna girmek gerekecek... Giremem bugün... O havada değilim. Hem ülke iç huzurunun, destekleri altından çekiliyor. Ülke kültür çoraklaşmasına sürükleniyor. Ne beklensin ki?

Bugünlük ölçümüzü dar tutalım da, aile içi anlaşmazlıkların ötesine atlamayalım. Onu bile sınırlayıp, karı-koca ilişkileri içinde bırakalım... Evde iç huzurun bozulmasının nelerden kaynaklanabileceğine, kısaca göz atalım.

Herkes hatasını kabul etse, tüm anlaşmazlıkların ruha sıkıntı veren ağırlığı ortadan kalkacak. Işık artacak, oksijen bollaşacak... Oysa nereden çıkmışsa çıkmış, bir «haklı çıkma hırsı» hepimize aşılanmıştır. Haklı çıkmasak ne olur sanki? Yanıldığımızı kabul etsek, boncuklarımız mı dökülür? Hayır, olmaz... Haklı çıkma inatlaşmasına girmek, ruhlarımızı sarmıştır.

Hanım o gün kuaföre gitmiş. Bey akşam işten gelmiş, görmüş, kızmış: «Bana sormadan saçlarını kısaltmana, kesinlikle razı değilim...» Hanım:

«Sen kel olurken bana mı sordun?»

Karısı Maamıt beye, öfkeyle söyleniyor: «Sen beni deli edeceksin. Ne söylersem söyleyeyim, hep düzeltmeye kalkışıyorsun. 23 yıldır bundan vazgeçmedin...»

«Hanım, o dediğin 23 değil 24 yıl olacak».

Mücellip bey akşam evine dönüyor. Karısı gülerek karşılıyor. Adam soruyor: «Pek neşelisin maaşallah! nazar değmesin! Bu da neden?» Hanım anlatıyor:

«Bugün caddede, senin birinci karına rastlamayayım mı? Selâmlaştık... Sonra bir yere gidip, birlikte kahve içtik. Birbirimize seni anlattık. Ömrümde bu kadar güldüğümü hatırlamıyorum...»

Erkeklerin yalnız olarak iş gezisine çıkmaları, ev içinde çoğu zaman sorun yaratır. Hele batıya doğru gidiliyorsa... Böyle durumlarda erkeğin, yola çıkar çıkmaz incelik gösterme çabalarına girmesi, en çok arkadaşlarını zor durumda bırakır.

Vaktiyle bir arkadaşımız Paris'e giderken Yeşilköy'den uçağa binmiş, biner binmez de sayın eşine, «Seni çok özledim» diye mektup yazmıştı. Bindiği uçak şirketinin verdiği kâğıda... Üstelik uçakta, beleşten postaya vererek... Bu mektubu yazan kişi (içimden başka sıfat geçiyor ama, söyleyemem...), yıllarca bize örnek gösterilmişti.

Evin beyi iş gezisine çıkıyor. Valizini almış veda ediyor. Tam kapıdan çıkarken, karısına diyor ki: «Bir haftadan fazla kalmam gerekirse, bir kart atarım». Hanım:

«Yorulma! Senin o kartı paltonun cebinde gördüm».

Bazan da tersi olur ya! Hanım geziye çıkar, erkek evde yalnız kalır. Sakın haa, bir halt etmeye kalkışmamalıdır. Hanımlardaki mantık zekâsı dedektiflerde olsa, şimdiye kadar Abdi İpekçi ile Olof Palme'nin katilleri bulunurdu.

Genç kadın bir hafta için, annesini ziyarete gidiyor. Kocası işte olduğundan, iki pusula bırakıyor. Biri çay kavanozunda, ötekini televizyona yapıştırıyor. Döndükten sonra bir de bakıyor ki pusulaların biri, gömleklerin arasında... Kıyamet kopuyor:

«Neee? Senin ben yokken, temiz beyaz gömleğe ne ihtiyacın vardı ki? Herhalde bir hınzırlığın var...»

Akşam işinden çıkıp hemen evine gelen erkeğin durumu normal... Bir-birbuçuk saat gecikip, ayaküzeri iki tek atması da anormal sayılmayabilir. Daha fazlasını savunmak, zor... Niye daha fazla gecikirler acaba?

Hanım akşam vakti, işten dönen kocasına anlatıyor: «Doktor dilime bir baktı, çok çalışmaktan bu hâle geldiğini söyledi...»

«Gördün mü? Ben sana hep, 'çok konuşma' demiyor muyum?»

Boşanma davası... Hâkim bey erkeği sorguya çekiyor: «Demek ki tam dört yıldır, karınıza tek bir söz söylemediğinizi itiraf ediyorsunuz... Sebebini nasıl açıklayacaksınız?»

«Karımın sözünü kesmek istemedim hâkim bey...»

Kadın çenesini kısmış, kocasına soruyor: «Her akşam bu yere batasınca bar tezgâhında, zorunlu olarak mı oturuyorsun?»

«Zorunlu olarak değil, gönüllü olarak...»

Karı-koca kavgası bomba gibi patlamış... Gökgürültüleri ile sürüp gitmiş... Sonunda ikisi de yorgun düşüp koltuklara yığılmışlar. Biraz nefes aldıktan sonra hanım, içini çekerek yakarıyor: «Aah, ah! İsterdim ki şu anda, rahmetli annemin yanında, cennette olayım...» Beyin rüyası değişik: «Ya ben? İsterdim ki şu anda sarmaşıklı meyhanede bir şişe rakının başında olayım...» Hanım:

«Vicdansız! İlle daha iyisi senin olacak değil mi?..»

Bir Avrupalı yeni evli çift... Sevişiyorlar... İkisi noel yemeğine oturmuş... Âdetleri yılbaşında hindi, noelde kaz pişirmek... Aşk bol ama, para kıt... Hanım kaz yerine tavşan pişirmiş... Biraz da üzgün: «Babamın evinde, kaz olmayan noel sofrası olmamıştı». Damat bey:

«Ama sevgilim, ben varım ya!»

Avrupa'lılar, dağlara çıkmaya bayılır. Ailece tırmanır-

lar. Bu sefer yine bir karı-koca, bütün gün kan ter içinde tırmanıp, dağın tepesine çıkıyorlar... Dünya ayaklarının altında... Seyrediyoriar... Adam derin nefesler alıp mırıldanıyor: Ne güzel ama, doğanın bağrında olmak...» Hanım:

«İstemiyorsan giderim...»

Bey, otomobili kullanan karısına haykırıyor: «Fren yap! freeen». Kadın aksine gaza basıyor. Sonuç: İkisini de hurda olan otomobilden zor çıkarıyorlar. Bey hanıma soruyor: «Neden fren yapmadın?»

«Bana bağırılmasından hoşlanmam...»

22. Evlilikte İncelik

Eskiden evlenmelerin çoğu, «görücü» usulü ile olurdu. Bu biçim evlenmeler, sanırım azaldı ama, bitmedi. Damat bey gelin hanımın yüzünü, ancak düğün gecesinin sonunda, peçesini açtığı zaman görürdü. (Ne heyecan ama!) Bütün yakıştırmaları, evlenecek insanlar adına başkaları yapardı.

Bizim bu eski usulümüz, 21'inci yüzyıl yaklaşırken bütün dünyada, daha çağdaş görünüşlü, ama daha matrak bir biçimde ortaya çıktı. Görücü görevini, artık bilgisayarlar yapıyor. Adaylar hakkındaki bütün bilgiler, bilgisayara depolanıyor. Yakıştırmaları yapanlar da, artık insanlar değil de makinalar... Neme lazım, tuhafıma gidiyor.

Yer Amerika, kuruluş bir «Evlendirme Enstitüsü». Başvuran bekâra bir yetkili yanıt veriyor: «Bilgisayarımız sizin için, mükemmel bir buluş yaptı. Aday olan Lady, soylu ve 15 milyon dolar serveti var...» Başvuran adam umutlanıyor. Rica ediyor: «Bir fotoğrafını görebilir miyim?»

«Hayır... Serveti beş milyon dolardan fazla olan hanımların fotoğrafını göstermemiz, usulden değildir.»

Evlilik denen kuruluşun yapısında, bir «hesaba gelmezlik» var. Evet, bilgisayar hesabı, geçimsizliğin yüzde kaçını önlüyor, o da belli değil... Pekiyi ya! Evlilikte geçimsizliği - zıtlaşmayı önlemenin garantisi ne?.. Aşk evlenmesi mi? Ne yazık ki değil...

Geçimsizlik tartışmalarında, hatta kavgalarında, ku-

sur evlilerde değil gibi geliyor bana... Bu tip tartışmalar, tüm insanlara özgü kusurlardan kaynaklanıyor. Şiddetli geçimsizlik, bir de bakıyorsunuz ki, alışkanlık ve tiryakilik hâline gelivermiş... Ya şimdi ne yapacağız? Karamsarlığı macunlaştırmadan, işi şakaya vuracağız... Çare yok...

O gün deneyimli kitapçıya, iki paket yeni kitap geliyor. Kitapların birisi: «ahenkli evlilik», öteki «mutlu evlilik» adında...

Kitapçı bir an düşündükten sonra, ikisini de ütopiler (ham hayaller) bölümüne yerleştiriyor.

Kavga etmeye, evlenmeden önce başlandığı enderdir. Kanun zoruyla olmadıkça, evlilik umutlu başlar. Aile yaşayışında, çiçekler açacaktır. Ama çiçek beklerken, bir de bakarsınız, saksıdan ısırgan ya da deve dikeni çıkar. Dalar da dalar... Bu kötü tohumu kim atar? Elbet erkekler...

Balayı gezisi bitmiş, genç çift yeni döşenmiş evlerine dönüyor. Damat bey, başucuna koyduğu küçük bir kutuyu gösterip anlatıyor: «Balayımızdan kalan en değerli anı, bu kutuda...» - «Öyle mi sevgilim? Ne var içinde?»

«Otel faturası...»

Akşam yemeğinden sonra iki saat daha geçiyor. Karı-kocanın, alışkanlıkları gereği seyrettiği televizyon filmi de, sona eriyor. Fırtınalı da bir film ki, heyecandan yorulmuşlar bile... Hanım beye sokulmuş, mırıldanıyor: «Unutmadın değil mi? Hani ilk tanıştığımız gece de, dehşetli gök gürültüleri duymuştuk.» Adam kesinlikle unutmamış:

«Yaaa, yaa... Duymuştum da, ben Tanrı'nın uyarısını, yine de anlamamıştım...»

Saat 17'de hanımlar konkene ara verip, beş çayı içiyorlar. Tüketilen pastalardan daha tatlısı, dedikodu yapmak... Anlatılıyor: «Jale çok kızmış... Kocasıyla bir aydır konuşmuyor...» Merakla soruluyor: «Niye kızmış?»

«Güzellik salonuna gitmek için kocasından yüzbin lira istemiş... Kocası da beşyüzbin lira vermiş...»

Evde kim daha çok konuşur? Evet, akşam vakti, iş dönüşü, günün söyleşisi yapılır. İyidir, hoştur... Sonra? Bu konuşma her akşam, saatlerce süremez. Uzun konuşmalarla ders verildiği de olur ama...

Tren kompartmanında, iki erkek yolcu var. Birisi soruyor: «Sigara içersem rahatsız olur musunuz?» Öteki babacan... Rica ediyor: «Aman efendim! Lütfen evinizde imiş gibi davranınız...» Birinci yolcu, sigara paketini tekrar cebine koyuyor:

«Öyleyse içemem...»

Adam sürekli eleştirildiği için, canından bezmiş... Dayanamıyor: «Aaa, yeter ama... Bu evde yaşamak sana zor geliyorsa, topla bavulunu, git annenin yanına...» Kadın başka önlem düşünüyor:

«Böylesi sana kolay geliyor değil mi? Hayır... Bu sefer ben gitmeyeceğim, annemi buraya çağıracağım...»

Kadın akşam eve gelen kocasına, gündüz olduğu doktor muayenesini anlatıyor: «Doktor dilime bir baktı, sonra hemen bir kuvvet şurubu reçetesi yazdı...»

«İnşallah dilin için yazmamıştır...»

Fikriyaanım komşusunu uyarıyor: «Dürriyaanım! Köşebaşındaki sinemada oynayan film, pek rezil bir şey...» - «Nereden biliyorsun? Gördün mü?»

«Hayır... Görmedim ama, kocam üç kere gitti».

Mülâyim bey, sesini yükseltmeden anlatıyor: «Bizim aile, tam bir devlet gibi organize olmuştur. Örneğin karım Maliye Bakanı, kaynanam İçişleri Bakanı, kızım ise Dışişleri Bakanıdır...» Soruluyor: «Ya sen ne'sin?»

«Ben 'halk'ım... Hepsini öderim...»

Muttalip beyin karısı, mızmızlanıp duruyor: «Bütün gardırobumu yenilemem gerekiyor. Yıllardır aynı elbiseleri giydiğim için komşular alay edip duruyorlar». Muttalip bey başka seçenek buluyor:

«Topla eşyaları! Başka yere taşınmak daha ucuza gelecek...»

Erkeklerin inceliği üzerine bir örnekle bitirelim de, alınmasınlar. Evin erkeği bilim adamı... Araştırmacı... (Yalnız kürsüye çıkıp ders vermiyor). İnce bir zat aynı zamanda... Karısının doğum gününü unutanlardan değil... Hediyesi bile hazır: «Sevgilim! Sana doğum gününde bir sürprizim var...» Kadın, tatlı umutlarla, bu sürprizin ne olduğunu soruyor. Bilgin açıklıyor:

«Yeni bulduğum bir mikrop türüne, senin adını verdim».

23. Kısır Döngü

Her anlaşmada, süre vardır. Ne zaman sona ereceği bilinir. Devletlerarası dostluk antlaşmaları bile, sınırlıdır. Sürenin sonunda, taraflar serbesttir. İsterlerse yeniden anlaşırlar, o başka iştir. Dünyada en yaygın olup da, süresi sınırlanmayan tek anlaşma evliliktir.

Anlaşma ve antlaşmalar dışında süresiz olan, acaba başka ne vardır diye düşündüm de, bizim Sarmaşıklı Meyhane demcilerinden biri ipucu verdi, adının gizli tutulması şartıyla... Dedi ki, «Müebbet hapis de sınırsızdır».

Ancak, öteki demci takımının verdiği bilgiye göre müebbet hapis cezası, âniden erken ölüm olmazsa, ecel gelinceye kadar sürmez. Ceza uygulamalarında, bir günü iki sayarlar, «iyi hal» gibi bahaneler bulurlar, mahkûmu bir an önce dışarı atarlar. Hiçbir müebbetin, eceli gelinceye kadar «içerde» kaldığı görülmemiştir.

Sözün sonunda, demci hergelelerden biri ekledi: «Aabicim! 'İyi hal' mahpusanede düz işler, çıkar kurtulursun... Evlilikte 'iyi hal' sahibiysen, ters işler, hep içerde kalırsın...»

«Keskin zekâ, keramete kıç attırır» denir. Ününe bakılırsa, Napolyon da keskin zekâ sahiplerinden birisi imiş... Fiyakasına inanmayın, en hoşlanmadığım kişilerden birisi de Napolyon'dur. Hazret bir gün, hapishane teftiş etmiş... Kendisini imparator ilân etti ya... Ağzından kanun

dökülüyor. Emretmiş: «Bütün mahkûmların cezalarının yarısını affettim».

Hapishane müdürü şaşkına dönmüş... Neden? Bazılarının hesabı çok kolay... 30 yılı 15'e, on yılı beşe indirir, olur biter. Ya müebbetlerin yarısını nasıl bulacak? Cesaret edip imparatora ne yapacağını sorunca, yanıtını alıyor:

«Bir gün içeri al, bir gün bırak!»

Şimdi hınzırlığı bırakıp, bir gerçeği açıkça dile getirelim: «Bu dünyadaki erkeklerin önemli bir bölümü, karısından korkmasa serseri olur. Yaşlı dünyamızın sırtı, bu kadar serseriyi taşıyacak güçte değildir. Bu olasılık, dünyamızın koruyan ozon tabakasının hırpalanmasından bile daha tehlikelidir.

Kadınla erkeğin evliliğe bağlılıkları arasında, savsaklanmayacak farklar olduğu unutulamaz. Anne ile çocuğu, birbirinden çok zor koparılır. Baba ile çocuğunu birbirinden koparmak için, o denli zahmete gerek yoktur. Eğer çocuk varsa evlilik içindeki kadın, artık kendisini anne bilir. Erkek ise, bir düzine çocuk da olsa, «bekâr adam» olmanın kalıntılarını, yüreğinden silip atamaz.

Yıllarca sürüp de, hiçbir olay çıkmamış olan evlilik, istisnadır. Böyle evliliklerden kural çıkarılamaz. Hattâ böyle evlilikleri örnek göstermek, tehlikeli bir yanlışlıktır. Çünkü normal insanlar, evliliklerinde olay çıktıkça kendilerini anormal sanmaya başlarlar.

Evliliği yolunda yürütebilmek için, her huzur kaçıran olayı geçici saymak, hiçbir olayı da mutsuzluğa - huzur kaçırmaya bahane (ya da sebep) saymamak gerekir.

Yanlışlık yapılabilir. Her yanlışlığı abartıp, anıları müzminleşen olaylara dönüştürmeye kalkışmamalıdır. Elbet kimse de, aynı yanlışlığa abone olma şımarıklığına düşmemelidir. Yanlışları, abartılmış «tavır koyma» davranış-

larıyla cezalandırmaya kalkışmak, daha büyük yanlışlıklara düşmek olur.

Hanım veya bey, hangisi yanlışlık yaparsa yapsın, haklı ve ölçülü uyarılarla karşılaşırsa, çenesini tutmalı, kulağını açmalıdır. Bu an, düşünme ve düzelmenin en mantıklı yollarını bulma zamanıdır.

Kim bu anda; karşı tarafın aynı yanlışlıkları yapmış olduğunu, zaten bilmemkaç yıl önce bu yüzden kırılmış olduğunu anlatmaya kalkışıp da bir takas yapma işine yeltenirse, çocukluk eder. Bir çocuk, ötekinin kumdan yaptığı evi bozarsa, o da onun kovasını denize atar. Bunlar çocukçadır ama, mâsumdur. Yetişkin insanların, hele karı-kocanın böyle takaslara kalkışmaları, ilişkileri «fâsit daire»ye sürükler.

Hemen «fâsit daire»nin ne olduğunu anımsayalım (fâ hecesi uzatılacak, fasulyanın fa'sı gibi kısa kesilmeyecek). Fâsit: yanlış, bozuk, fena, kötülük çıkaran anlamlarına gelir. Durulaşmış deyimi: «kısır döngü»dür. İçinden çıkılamayan bir ters gidiş anlatılmak istenir.

Bu çukura düşmemenin çaresi, her yanlışlığın ya da olayın hesabını kendi içinde bırakmaktır. «Ama sen 18 yıl önce de bana bunu yapmıştın» gibisinden, eski defter karıştırmalarına girmemektedir. Her an, bütün evliliğin hesaplarını çıkartmaya teşne olmamaktır.

Kin ve sinirlilik... Evliliğin iki zehiri... Surat asmak, azarlamak... Hele hele, sürekli olarak çocukları azarlamak... En zararlı alışkanlıklar...

Yemeğe bir misafir gelmiş. Yemek yenmiş bitmiş, erkekler salonda kahve içiyor. Hanım mutfakta... Bir yandan dağlar gibi yığılan bulaşıkları yıkıyor, bir yandan da, çocuklarla uğraşıyor. Derken birdenbire öyle dehşet verici bir şangırtı kopmuş ki, sanki bin tabak kırılmış... Peşinden buz gibi bir sessizlik... Evin beyi: «Anlaşıldı... Karım kırdı» diyor. Misafir «Nereden anladın?» diyor...

«Kimseyi azarlamadığına göre...»

Unutmamak çok doğru olur: Evlilik ne kadar uzun sürerse sürsün, hayat kısadır. Avusturyalı besteci Gustav Mahler, bir eğlenceye gidiyor... Biraz önce dans ettiği güzel kadının, kim olduğunu soruyorlar: «Bir dul hanım» diyor. Beğenmişler: «Bir dul hanımın bu kadar neşeli olması ne güzel...» Mahler uyarıyor:

«Kendi dulunuz olmazsa...»

TURİZM ÜZERİNE

24. Uyumak ve Sevişmek

Son birkaç yılda ülkemizde çiğnenen sakızlardan birisi: «Turizm patlaması»... Ben bu sözden tedirgin oluyorum. Elbet turistlere hizmet edecek yatak sayısının, kocaman bir ülke için çok az olmasına üzülürdüm. Önemli artışların kısa zamanda gerçekleşme yolunda oluşu iyi, hoş... Seviniyorum. Ama yine de tedirgin oluyorum.

Çünkü bizim, patlamadan önce başaramadığımız işi, patladıktan sonra nasıl becerebileceğimizi kestiremiyorum. Konaklama tesislerimizde, restoranlarımızda, bazan bizim gibi vatandaşları çileden çıkarıyorlar. Yabancı turist, haklı olarak daha hassas... Çünkü biz de, yabancı ülkelerde gezerken, daha alınganız.

En pahalının biraz aşağısındaki turistik tesislerimizde verilen yemek, genelde iyi anılar bırakacak gibi değil... Sahneler şöyle: Otel restoranında turist, garsondan şikâyet defterini istiyor. Daha sonra şef, merakla garsona soruyor: «Müşteri şikâyet defterine ne yazdı?»

«Hiçbir şey yazmadı. Yalnız pirzolayı yapıştırdı».

Zengin turistin kolay para harcayacağını düşünüyoruz. Oysa bol para harcayan zengin, ancak istisnadır. Paris'in dünyaca ünlü Tour d'Argent restoranının tarihindeki en ucuz yemeği yiyen adam, dünyanın en zengin kişilerinden birisidir: Gülbenkyan... Yediği: Bir bonfile, bir salata... O kadar.

Gülbenkyan, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Musul petrollerinin yüzde 5'ine sahipti. Lâkabı, Mr. Yüzde Beş idi. Hattâ anlattığım restorandaki hesaptan, yüzde beş tenzilat yapılmasını da istemişti.

Bizde restoran hesaplarının, kontrolu yapılamaz. Çünkü okunması mümkün değildir. Okunaklı yazılan tek şey toplamdır. Onun ise, hazmedilmesi mümkün değildir. Şef garson, garsonu sorguya çeker:

«Altı numaradaki müşteri hesabını aldıktan sonra, başını kaldırıp gözlerini yumup, uzun-uzun düşünmedi... Yoksa eksik mi yazdın?..»

İskoçların hasisliği üzerine anlatılanların sonu yok... Oysa gerçekte, geliri İskoçlar kadar olan bütün uluslar, tıpkı onlar kadar tutumlu... Hepsinden daha az gelirli olduğumuz halde, en hovardaca davrananlar, yine bizden çıkıyor. Çünkü en zahmetsiz, en beleş tarafından para vuranlar bizde...

Ama biz yine de, İskoçlarla ilgili şakaları savsaklamayalım. İskoç kaldığı pansiyonda, sabah kendisini tembih ettiği saatta uyandıran genç kıza diyor ki:

«Teşekkür ederim. Ama benden bahşiş beklemeyin... Zaten uyanıktım».

Bir İskoç, mahkemeye başvurarak adını değiştirmek istiyor. Hâkim nedenini sorunca, şöyle anlatıyor:

«Sokakta bir kutu kartvizit buldum».

Vatanımız güzel... Hatta yer yer cennet... Ama unutmayalım, dünyanın her yeri güzel. Turisti, yalnız doğa güzelliği ve güneşle doyuracağımızı sanmak, yanlış hesaptır. Güzel iklim, güneş, yalnız bize özgü özellikler değil...

Turizm şirketi görevlisi, müşteri kızıştırıyor: «Bahama adaları cennettir, cennet... Yılda 365 gün güneşlidir...» Sonra hızını alamayıp ekliyor:

«Bana kalırsa daha fazladır ya... Neyse...»

Tanıtmaya gelince, iyice yaya kalmışız. Kanunî Sultan

Süleyman sergilerinin çektiği ilgi ile, günümüz Türkiye'sini tanıttığımızı sanmak, hafiflik olur. Sanat elçilerimiz olarak, mehter takımı, davul-zurna yollamak, düşünce ve dikkat ögelerinden yoksundur. Günümüz Türkiye'sini, çağdaş suullerle tanıtmak şarttır.

Turist yalnız, doğa güzelliklerine gelmiyor. Şehirlerimizin tarihi, yapısı ve anıtlarıyla da ilgili... Büyük kentlerimizde ulaşım, bizim için zaman katili bir zorluk. Kitle taşıma araçları işkence... Yabancı turist için pratikte, neredeyse mümkün değil. Otomobille gelen için ise, park sorunu zor... Park sorunu, tüm dünya kentlerinde zor ya... Ancak her ciddî dünya kentinde, kitle taşımacılığı, rahat çözümlere kavuşturuluyor.

«Her sabah, işbaşından iki saat önce arabama atlayıp, işyerime gidiyorum. Otoparkta yer bulmak için, sıraya giriyorum». - «Yazık... Ne yapıyorsun o iki saatta?»

«Otobüsle eve dönüp, rahat rahat kahvaltı ediyorum».

Yabancı tatil köylerinin ülkemizde kurulmaya başlanması, 30 yıl kadar öncedir. O zamanlar bu turistik köylerin, kuruluş prensipleri üzerine bir kitap okumuştum. Önemli kurallardan birisi, köye misafir gelenleri ortak yaşayışa, yakınlaşmaya sürükleyecek önlemlerdi.

Deniyordu ki: «Bir tatil köyü, beşyüz kişiden aşağısı için yapılmamalıdır. Böylece, kültür, spor ve eğlencenin her türlüsü için, gruplar kurulması kolaylaşır. Bu gruplar, yelken, yüzme, jimnastik, voleybol, binicilik gibi sporlarla ya da tiyatro, klasik müzik gibi sanat uğraşlarıyla, sürekli olarak meşgul edilmelidir.»

Çok önemli bir öğüt de şöyleydi: «Köyler olabildiği kadar sade inşa edilmelidir. (Beş yıldızlı otel tutkunlarının kulakları çınlasın). Yatak odaları manzara görmemeli, bu odalarda oturanlar sıkılmalı, hemen çıkıp ortak aktivitelere katılmalıdır. (Elbet ekstralar da böylece artırılmalı-

dır). Yatak odaları, yalnız uyumak ve sevişmek için inşa edilir. Bu iki eylem için de, konforlu ve güzel oda gerekmez».

Akdeniz kıyılarında tatilden dönmüş Alman kızları konuşuyor. Elke anlatıyor:

«Riviera'dan iyisi yok... Düşün bir kere... Her sabah erken otel personelinden birisi, koridorda zil çalarak dolaşıyor ve 'herkes kendi odasına!' diye bağırıyordu...»

Turistik tesis işletmecilerimiz böyle bir hizmetin onurlarına dokunacağını düşünmeye devam ederlerse, biz öteki ülkelerle zor rekabet ederiz.

25. Sonu Gelmiyor

Adım «gezgin»e çıktı ya! Herkes de beni, keyfimden geziyorum sanıyor. Tozutmama az kaldı. Her 2-3 ayda bir, gazetedeki arkadaşlar, şakayla karışık sorguya çekiyorlar: «Nerede yeni gezi yazıları?» Sanki benim işim gücüm yok da, boyuna sürtüp duracağım...

Hem siz, benim böyle konuştuğuma da bakmayın lütfen... Ben de pek yerimde durmuyorum ya, neyse... Yıllar geçtikçe, büsbütün telâş içindeyim. Dünya haritaları yetmedi... Bir de kocaman küre aldım, geceleri onu seyredip duruyorum. Acaba daha nereleri görmedim diye... Hem söz aramızda, meret gezmekle bitecek gibi değil...

Kuzey yarımküresini epey dolaştım ama, güney yarımküresinin henüz cahili sayılırım. Bu yaştan sonra bitirmek zor mu zor... Ancak beni, gezme sevgimin yanında büsbütün ateşleyen, sinirimi bozan tipler, bazı tanıdıklarım... Fırsat buldukça soruyorlar: «Sen Patagonya'yı gördün mü?» Üzüntüyle yanıt veriyorum: «Hayır...»

«Ohooo, Patagonya'yı görmeyenin, dünyadan haberi yoktur.»

Vay canına! Boşuna yaşamışım demek... Bu sefer ben ona soruyorum: «Sen Patagonya'dan başka nereleri gördün?» diye... Sırıtarak anlatıyor: «Erzincan, Erzurum, Konya, Lüleburgaz...» Sonrası yok... Hem Patagonya'ya da, et almaya gitmiş, canlı hayvandan başka, bir şey görme-

miş... Vay vicdan fukarası vay! Bir de benimle dalga geçiyor.

Her ülke, kendi tipinde antika yetiştiriyor. Ülkelerin mizah yeteneğinde farklılıklar olduğunu düşünebilmek için, akıl denen nimetin farklı dağıtıldığını kabul etmek gerekir. Buna da gönlüm razı değil... Aynı tarihte farklı zamanları yaşamak, öğrenim ve eğitim farkları var. Bu yüzden bazı esprilerin, «yerel» olduğu sanılıyor. Oysa aslında mizah, olduğu gibi uluslararası karakterde... Ama yine de yakıştırma farkları var. Örneğin şu fıkranın, bizim Karadenizliye yakışmadığını, kimse düşünmeyecektir:

Aile, inşaatı yeni biten apartman dairesine taşınacaktı. Baba, eş daireye daha önce taşınan Karadenizli komşusuna sordu: «Hesap etmeye üşeniyorum. Siz perde yaptırmak için kaç top kumaş aldığınızı söyler misiniz?» Söyledi: «On top.» Birkaç hafta sonra ikinci aile taşındı. Bir gün kapıda rastlaştılar. İkinci taşınan, Karadenizli beye takaza etti: «Sizin perde kumaşı hesabınız yanlış... Aldığım on top kumaştan yedi top arttı.»

«Benim de artmıştı.»

Diyelim ki ülkenin birinde (bizde değil haa!) kanun çıktı... Şöyle: «Vergi borcu olanın iki kulağından (iki gözünden, daha iki nesi varsa ondan) birini kesecekler.» Bana kalırsa, aklı başında herkes kaçmalıdır. Vergi borcu ister olsun, ister olmasın... Vergi borcu olmayanın, «korkacak nesi var, kaçmasın» denemez, kaçmalıdır. Çünkü Maliye, önce keser, sonra defterlere bakar.

Amerika'dayken bir kişiden söz açmışlardı. Ortayaşlı bir adam... İşe girecek. Özgeçmişine, bütün bilgileri yazmış. İlle de bir Amerikan esprisi yapacak ya! Doğum yeri ve tarihinden sonra: «Doğum kontrolundan bir sonuç alınamaması üzerine» doğduğunu belirten bir de kayıt düşmüş. Bu kişiyi işe almamışlar... Çünkü: «Yanlışlıkla doğan adamdan hayır gelmez» diye düşünmüşler.

Patagonya'yı öven tanıdık gibi bazıları, Afrika'yı övüyorlar. Güney Afrika'da manzaralar o kadar güzelmiş ki... Bana ne? Yalnız güzel manzara, göz doyurmuyor. Afrika'yı gezmek hevesim, hiç yok. Her ne kadar yamyamların artık insan yemediği, bilimsel araştırmalara yöneldiği anlatılıyorsa da, inanasım gelmiyor. Bir Afrika araştırmacısının gezi anılarını, daha yeni okudum. Anlatıyor:

«Komşu kamptaki arkadaşımın yamyamlar tarafından kaçırıldığını duyunca, sadık adamlarımı aldım, silahlandık, yola çıktık. Yirmi saat zorlu yürüyüşten sonra kaçırıldığı yere vardık ama, çok geç kalmıştık. Kemiklerini çöpe atmışlar, adını yemek listesinden bile silmişlerdi.»

Romalı taksi şöförleri, hınzır mı hınzır... Birisi öyle araba sürüyor ki, içerdeki turistin sabrı tükenmiş bağırıyor: «Şart mı deli gibi gitmeniz? İşte altıncı adama çarptınız...» Şöför sâkin:

«Siz buraya Roma'yı görmeye mi geldiniz, yoksa istatistik yapmaya mı?»

Ya bir Kuzey Avrupalı ile bir Akdenizli arasında ne fark vardır?

Kuzeylinin ne hissettiğini kavrayabilmek için, önce düşünmek gerekir... Bir Akdenizlinin ise ne düşündüğünü kavramak için, önce hissetmek...

Aydınlarımız, «köy gerçeği»ni öğrenmek hevesinde... Kitaplardakine benziyor mu acaba? Adam şehirde doğmuş büyümüş... Heves etmiş, köyde tatil yapıyor. O ne kadar çok konuşursa, evsahibi köylü de o kadar az konuşuyor. Hazret her şeyi öğrenmek istiyor: «E pekiyi, yağmur yağdığı zaman, inekler nerede durur?»

«Yağmurda.»

Yurt dışında da, içinde de, çok otobüs yolculuğu yaptım. Önce dışarıdan bir fıkra: Otobüs yolcusu yanındakine şaşkınlıkla sordu: «Elinizi niye cebime soktunuz?» Öteki:

«Kızmayın sakın! Kötü bir niyetim yok. Kibrit arıyorum.» Beriki de bağışladı: «E bana söylesene be kardeşim!»

«Haklısınız... Tanışmadığım kimselerle konuşmaya utanıyorum da...»

Son olarak da, bir yurt içi otobüs yolculuğu anısı: Yaşlı hanım, yüreğini oynatan otobüs şöförüne fena halde kızmıştı. Söylendi, söylendi, sözünü şöyle bağladı: «Kötü zamanlar yaşıyoruz. Benim gençliğimde, otobüs şöförleri bile terbiyeliydi.» Şöför ise, tek bir soru yöneltti:

«O zaman otobüs icat olmuş muydu?»

26. Nuh Tufanında

Nelere sahip olunsa, böylece de neler yapılsa hoş olur diye, düşünüp dururuz çoğu zaman... İlk akla gelen, bizi sıkıntılarımızdan kurtaracak kadar ölçülü maddî olanaklara sahip olmak değildir... Düş kurmak parayla değil ya! İsteriz de isteriz... İlk işimiz, kellemize videoyu takıp, dipsiz-sonsuz ten zevklerinin hayallerine dalmaktır. İşin başını, tükenmeyecek bir zenginlik olarak görürüz.

Almanların büyük yazarı, J.W. von Goethe var (1749 - 1832). Zaten yalnız Almanların olmaktan taşıp, dünya ünü olmuş. Eserleri, burada sayılamayacak kadar çok... Ancak değişik yanlarından biri, Weimar Dükü'nün Maliye Bakanı da oluşu... Para işlerinden iyi anlıyor ama, iş şiir yazmaya gelince, zenginliği şöyle anlatıyor:

Hiçbir şeyin yoksa, yükün hafiftir.
Ama zenginliğin yükü, daha hafiftir.

Yüzyılımızla ilgili bir politik anlamı olmadığını belirterek, eski bir Çin atasözünü aktaralım:

Yitirecek hiçbir şeysi olmayan insan, zengindir.

O ki Çin'den örnek verdik. Hint'ten vermezsek, hatırları kalır. Hintli şair ve filozof Rabindranat Tagore, zengin bir Brahman ailesindendi ama, Hindistan halkını yatay olarak parçalayan kast sistemine karşıydı. (Benim anımsadığım, Bahçevan kitabı dilimizde yayınlandı). 1941 yılındaki ölümüne kadar Hindistanın bağımsızlığı için İngiliz-

lere karşı direndi. Zenginlik konusundaki düşüncesi, kısa ve açıktı:

«En zengin insanlar, en çok şeyden vazgeçebilenlerdir».

«Zenginliği çok kimse küçümser. Ama ondan vazgeçebilecek yeterli güce sahip olabilen insan sayısı, çok azdır» diyor La Rochefoucault.

Hepimiz duymuşuzdur, ya da okumuşuzdur. Deniz suyu içmek, susuzluğu dindirmez. Deniz kazası geçirip de, deniz suyu içmek zorunda kalanın, büsbütün içi yanar. İçtikçe içesi gelir. Doymak bilmez.

A. Schopenhauer'e göre, zenginlik de tıpkı böyle...

Zenginliğe doyulmaz. Ama bazı kimselerde zenginleştikçe, zevk alınan kaynaklar azalır-kurur. Şımarma tehlikesine düşülmese bile, her istediğini yapabileceğini sanmak, ruhsal yoksulluğun ezikliğini ortadan kaldırmaz.

Dolar milyarderinin canı sıkılmış... Özel jet uçağına atladığı gibi, dünyanın çevresini dolaşıyor. Pilotu arada açıklamalar yapıyor: «Fransa üzerindeyiz... İsviçre'yi geçiyoruz...» Patron pilotun sözünü kesiyor:

«Ayrıntıya girme! Kıtaları söyle yeter».

Yetişmiş ve yetişmemiş insanlar arasındaki farkın nasıl anlaşılacağı, merak etmeye değer. «Yetişmemiş insan her şeyi ayrıntı gibi görür, yetişmiş insan ise ilişkilerin ne olduğunu kavrar» (W. Raabe).

Bazan en yakın dostlar arasında, soğuk rüzgârlar esiyor. Sebebi ciddî, ya da değil... Hele ciddî değil de, birtakım gereksiz alınmalar yüzünden ise yazık ama, oluyor işte... Bazan da büsbütün saçma nedenlere dayanmıyor. Birisi arkadaşına çok kızgın: «Sen benim iyice züğürtlediğim söylentisini yayıyormuşsun. Ayıp değil mi?»

«Kesinlikle yalan... Ben tersini söyledim, parası aklından çoktur dedim...»

Ülkemizdeki geçim şartları yüzünden şimdi artık iyi-

ce zora sokulan bir dar gelirli vatandaşın, bu satırları okuduktan sonra: «Tagore'undan da, Goethe'sinden de...» diye başlamasına, hiç mi hiç karşı değilim. Ama derim ki, başlamanın böylesi «bitirmek» değildir. Ne durumda olunursa olunsun, yaşama neşesini korumak için çaba göstermekten ve korumaktan vazgeçilemez.

Yani, uçaklarda-yatlarda gezmeyen, «yaşamıyor» mu demektir... «Yaşamasını bilmek», ne demek ola ki? Yani, ikinci mevki trenle yolculuk yapan birisi, bu dünyada keyif yapmaktan, kesinlikle mahrum mu kalacaktır?

Tren kompartmanında bir adam, karşısındakine çok nazik rica ediyor: «Lütfen benim sağ bacağımı, kanapenin üzerine koyar mısınız?» Yol arkadaşı, isteği hemen yerine getiriyor. Sonra bir rica daha: «Lütfen bana üst raftaki yastıklardan birini verir misiniz?» Hemen veriliyor. Yol arkadaşı meraklı: «Üzüldüm. Ne rahatsızlığınız var?»

«Rahatsızlığım falan yok! Tatildeyim de, keyif yapıyorum...»

Hamburg'tan kalkan gemi, New York'a hareket ediyor. Kamarotlar farkediyor ki, adamın biri kurtarma sandalına girmiş, bir türlü inmiyor. Yemeklerini bile oraya istiyor. Başkamarot korkmasına gerek olmadığını ayrıntılarıyla anlatınca, diyor ki:

«Ne korkusu yahu! Arkadaşlarımla: 'Bir kayıkla Atlantik Okyanusunu geçerim' diye bahse tutuştum da ondan...»

Diyelim ki aynı yolcu gemisindeyiz. Pahalı kamaraların birinde kalan şişman yolculardan birisi, gemi doktorundan akıl almak istiyor: «Dalga olursa benim midem çabuk bozulur. Acaba hangi yemekler dokunmaz?» Doktor:

«En ucuz olanlar...»

Şimdi soru-bilmece: Kamarada kalan dobiş mi kurtar-

ma sandalındaki hergeleyi kıskanmalıdır, yoksa o mu ötekini?

Yeni zenginin yüreğini, hemen bir korku kaplıyor. Geçmişinin ortaya çıkması korkusu bu... Onun için Avrupa'da, Amerika'da, diplomalarıyla, armalarıyla soyluluk unvanları satılıyor. Bugün parayı bastıran, otomatik olarak kont veya dük oluyor.

Gelelim bize: Genç adam, Osmanlı sülâlesinden olduğunu anlatıp övünüyor. Arkadaşı dayanamıyor: «Yok artık, neredeyse Nuh'un gemisinden kayıt getireceksin...»

«Yok... Nuh tufanında o gemiye binmemişler. Kendi yat'larını yeğlemişler».

Birbirini kıskandırarak komşu çatlatma yarışında, Muttalip bey kimseden geri kalmıyor:

«Biz geçen yıl bir dünya gezisi yaptık ama, bu yıl başka yere gideceğiz...»

27. İstanbul Havası

Ne iyi ama! Bugün bu köşede rahatız. Başka yerde ne olur bilmem... Ama ben bugün burada, kanun zoru ile, ancak «havâiyat»tan söz açabilirim... Hele bakın, nereden de aklıma takıldı bu «havâiyat» sözü? Böyledir bu iş... Bazan akşam ne konuşulduğu unutulur da, altmış yıl öncesi, bellekten fışkırıverir...

Havadan - sudan söz açarken, sanki hiç ciddî konuşulmayacakmış sanılır. Pek o kadar da değil... Ben kendi hesabıma, bu yaz İstanbul sıcaklarından, ciddî olarak bezdim. Kuraklık ve güneş bitkilerimi kavurdu. İkibuçuk ay, ciddî yağmur düşmedi.

İlk haftalar daha kolay katlandım ama, son haftalarda bu kuraklık bende, sebebini bir türlü anlayamadığım, sıkıntılar-özlemler doğurdu. Hep, «bir şey eksik, bir şey eksik» diyordum. İstanbul'da doğmuş, yaşı ilerlemiş bir hemşeri olarak, eksik olan bu «şeyin» beni nasıl delice özlemler içinde bıraktığını, sonunda keşfettim.

Ben İstanbul sokaklarının «çamur»unu özlemiştim. Ben nasıl olur da çamursuz bir İstanbul'a katlanabilirdim? Davutpaşa Çöp İskelesi, Davutpaşa Ispanak Virânesi, Samatya Narlıkapı Çıkmazı, Yeşilköy Bamya Tarlası çamurlarında büyümüş olan ben, nasıl olur da çamurdan mahrum bırakılabilirdim?

Hem aslında zaten bırakılmıyordum ki... İlgililer bizi

bu tutkulu alışkanlığımızdan koparmıyordu ki... Örneğin şimdi oturduğum Etiler'in Nispetiye Caddesi, azıcık yağmurda Venedik kanal-sokaklarına benziyordu. Arnavutköy Akıntı Burnu sahil yolunda, göller oluşuyordu. Bunlar hep, yol inşaatçılarımızın inceliğiydi. Kimbilir, Etiler'in taaa tepesinde ve Boğaziçi'nde denizin tam kenarında, yağmur sularını akıtmadan yolda tutmak için, ne büyük özverilere katlanıyorlardı?

Neyse... Ben, ömrümü İstanbul'da geçirmiş olmaktan şikâyetçi değilim. Bu şehri seviyorum. Ben artık bu şehire kök saldım. Bir yere gidemem... Gidemem ama, hani İstanbul havasının da, oynak mı oynak, cilveli mi cilveli olduğunu gizlemek mümkün müdür?

1927-28 kışını hatırlarım. Kar ve buzdan okullar kapanmıştı da, onun unutmam. 1942-43 kışında, Tuna'dan buzlar gelmişti. Bütün Boğaziçi balıklarının kulağına kar suyu kaçmıştı. Hepsi sırtüstü, suyun üstüne çıkmışlardı.

Böylece, «kulağına kar suyu kaçtı» deyiminin de ne demek olduğunu, söz arasında anlatmış olduk. Evet... O kış Fındıklı'da, Akademi rıhtımında, sopalara bağladığımız çatallarla, zıpkın gibi batırarak torik avlardık.

Bir zamanlar İstanbul Belediyesi'nde, 1928 yılı başında yapılmış şehir haritaları görmüştüm. Eski İstanbul'un yarısı yeşil alandı... Hepsi Belediye Parkı değildi de, bostanlar, bahçeler çoğunluktaydı. Nüfus, yarım milyonu az geçiyordu. Şimdikinin yaklaşık onbeşte biri kadardı.

30'lu yıllarda Yedikule'den çıkılınca, marul bahçeleri geçiliyor, Kazlıçeşme'ye varılıyordu. Sonra, ta Bakırköy'e kadar dağbaşından gidiliyordu. Zeytinburnu yoktu... Şişli tramvay deposundan sonrası, dutluklardı... Sonra da yerleşme falan yoktu. Boğaziçi köyleri birbirinden kopuktu. Yalnız denizden gidiliyordu. Bebek ile Rumelihisarı arasında, taşıt yolu bulunmazdı.

Evet, bu anlatımın sonu gelmez. O eski İstanbul, o nâ-

rin güzel aile kızı, artık orta malı oldu. Birbirine yapışan, itişen-dürtüşen, bina kalabalığında, artık esinti de yok. Sokaklarda rüzgâr esmiyor. Sokaklar kızışıyor. Kızışan binaların ısıttığı hava, sabaha kadar insanların ciğerine - tenine yapışıp kalıyor. Örnek mi? İmar ettiğimiz Nişantaş, Topağacı... Sekiz yıl oturduk, bilirim.

İstanbul havası konusu içinde kalalım da, şimdi birdenbire aklıma gelen çok eski bir olaya geçelim. Yıl: 1204. Hıristiyan Bizans'ın (o zaman İstanbul'un adı), dördüncü Haçlı Seferi ile gelen Hıristiyanlar tarafından ele geçirilerek, yakılıp yıkılması senesi...

İstanbul'a, o zaman da bayılan bayılanaydı: «Ey koca kent! Ey koca kent! Bütün şehirlerin kraliçesi... Dünyanın dört yönünün yüreği! Batıya dikilmiş cennet!» diyorlardı (Dukas).

Peşinden ekleyiveriyorlardı: «Bizans'ın bir sakıncası varsa, o da iklimiydi. En büyük sakınca, üç denizden birden gelip, geceleri kapalı yerlerde oturmayı eziyet hâline getiren rutubetti. Yalnız Adalar bu çileden kurtulurdu. Ama onlar da çok uzaktı. Karadeniz'den esen buz gibi rüzgâr, ayrı bir işkenceydi».

İstanbul'da kışın bir lodos eser, yaz geldi sanılır. Yazın da tersi: Üşüten poyrazlar vardır. Onun için bizim Narlıkapı'da: «İstanbul'un yazı-kışı yoktur, lodosu-poyrazı vardır» denirdi. Meğersem bu söz, çok eskiymiş... E. Bradford'un «1204 İhaneti» adındaki dördüncü Haçlı Seferi kitabını okuyunca, daha o zamandan söylendiğini öğrendim.

O seferde canı en çok yananlar, metal zırhlar giymiş haçlı şövalyeleri... O seferler üzerine tarih yazan C.J. Foulkes, hayretini şöyle dile getiriyor: «Şövalyelerin, kalın elbiseler ve çok ağır zırhlar ile, yakıcı güneş altında nasıl savaştıkları, hâlâ anlaşılamayan bir sırdır. Üstelik giyip

çıkarması o kadar zordu ki, zırhlarını gece-gündüz sırtlarında taşırlardı».

Pekiyi, bu zırhlar giymiş haçlı şövalyeleri nasıl helâya giderlerdi? Herhalde gidemezlerdi.

Dördüncü Haçlı Seferi şövalyelerinin, yüzyılların pırlanta kenti olmuş o zaman İstanbul'unu, ne kadar çok yönlü berbat ettikleri böylece daha iyi anlaşılıyor.

28. Dalga Geçmek

Görüyorsunuz, mahcup olmak duygusundan da epeyce uzak, çalakalem yazıp duruyorum. Hem de mavi tüylü kamış kalemle... Mürekkep hokkasına bana bana... Daktilo makinasından nefret ediyorum.

Sonra kâğıtları koca masaya yayıp, yazıyı bir nefeste okuyorum. Çukur veya tümsek varsa belli oluyor. Bunlara, kontrolu gereken bilgilere, işaret koyup, kâğıtları zımbalıyorum. Bu işler hep, tek damla içki içilmemiş gecelerin, yarılarında oluyor. Yazı ertesi geceyarısı, kendi sansürümden geçiyor. Düzeltiliyor, benden kopuyor.

Bereket versin yazı, okur huzuruna, çok sonra çıkıyor. Anında çıksa, belki de dilim dolaşacak, edep endişesi yüzünden şaşıracağım. Oysa yazarken, nasılsa düzeltirim deyip, hafiften ayıp şeyler ve argo sözcükler yazmaya korkmuyorum. Ama bir de bakıyorum ki, bunları düzeltmemişim... Okuyunca mahçup oluyorum dersem, inanır mısınız ki? (Sahiden biraz oluyorum).

Dostlarıma hep söylüyorum. Yaşayışın zorluklarından kurtulmanın güvenilir çaresi, onun felsefesini yapmak... Diyorum ki: «Ben hayatın ne olduğunu, lakerda yerken anlıyorum... Ama balığın tadından değil, yanındaki yumruklanmış kuru soğandan... Hayat da kuru soğan gibi... Tabakaları kalktıkça küçülüyor ve arada bir göz yaşı dökülüyor...»

Dostlarım arasında doğru dürüst insanlar da var ama, onlarla böyle konuşamıyorum. Beni anlamıyorlar. Bunları demci takımına anlatıyorum. O hergeleler hiç anlamıyor. Dalga geçtiğimi sanıyorlar. Onlar da benimle dalga geçiyor. Aslına bakarsanız, ömür boyu herkes birbiriyle dalga geçiyor.

Genç adam, seyahat acentesindeki kıza isteğini bildiriyor: «Uzun süreli, ama masrafsız bir deniz gezisi istiyorum». Kız yolunu buluyor:

«Siz önce, Deniz Kuvvetlerine girmeyi bir deneyin...»

Kokteyl parti... Herkes yanındakinden kaçıp, başka birisine rampa ediyor. Durum, yine tıpkısı... Soru şöyle: «Siz sayın Özsakallıoğlu musunuz?» - «Hayır. Adım, Çuhacımehmetlergil'dir».

«Özür dilerim. Bu iki ismi, hep birbirine karıştırırım».

«Yahu, sen Ahmet beyi tanır mısın?»

«Ahmet beey?.. Ahmet bey? Ahmet bey haa? Hayır. Bu adı hiç duymadım».

Direksiyon öğreniminin, okullarda olacağı kulağıma geliyor. Avrupada bu iş için bayağı fiyakalı okullar ve öğretmenler var. Bu hocalardan birisi, öğrencisi olan hanıma sabırla diyor ki:

«Bazı demir parçalarının, ayakkabılarınızı berbat ettiğinizi söylüyorsunuz. Onlar demir parçası değil, debriyaj - fren ve gaz pedallarıdır».

Otomobil meraklısı anlatıyor: «Kullanılmış bir araba aldım. 180 kilometre yaptım». Arkadaşı şaşıyor: «Nee? Saatta mı?»

«Hayır. Toplam olarak».

Ülkemizde, dalga geçmek denen keyifli işin büyük ustası, Nasreddin Hoca... Söylentiler öyle ki, Timurlenk dahil, dalga geçmediği kimse kalmamış. Hoca'nın menkıbelerini toplamış olanlar arasında, bereket versin yaban-

cılar da var. Aşağıdaki anlatımı, Almanca bir «Nasreddin Hodja» kitabından aktarıyorum:

Hoca Bursa çarşısına gidip kendisine bir pantolon beğeniyor. Ama biraz sonra, kendi pantolonunun fena da olmadığını düşünüp, yerine bir cüppe almaya karar veriyor. Cüppeyi sarıyorlar. Alıp ayrılırken dükkâncı: «Parayı ödemedin» diyor. Hoca: «Karşılığında pantolonu verdim ya!» deyince dükkâncı: «Ama sen pantolonun da parasını vermedin,» diyor. Hoca kızıyor: «Akıllısınız siz Bursalılar. Pantolonu aldım mı ben sanki?..».

Bu fıkra günümüzde, İranlılardan İskoçlara kadar her ulusun kendi fıkrası olarak anlatılıyor. İngiliz Elisabeth devri «Jestbooks»larda ve Alman «Schwankbücher»lerde de yazılmış...

Uzun bir fıkradan sonra, hemen bir kısasını anlatıp denge sağlamak gerekiyor. Dostlar arasında konuşma: «Bana borç para verir misin?» Öteki: «Sevinerek... Ama yalnız bin lira...»

«Pekiyi, sevinmeden kaç lira verirsin?»

Elektrik kesilmeleri azaldı ama, yok olmadı. Bazı binalarda bu yüzden, bazan asansör çalışmıyor. Bilmem kaç kat merdiveni yaya çıkarken, iltifat yağdırma konusunda iktidarla muhalefeti, birbirinden ayırmıyorum.

Yaşlıca bir hanım, zemin katın zil düğmesine basıp, soruyor: «Çok affedersiniz, Ahmet beyin kaçıncı katta oturduğunu bilmiyorum da ondan sizi rahatsız ettim. Lütfen söyler misiniz?» söylüyorlar: «Sekizinci katta oturur. Ama asansör bozuk».

«Öyle miii... Çıkmam... Mektup yazarım daha iyi».

Şimdi anlatacağım olay yabancı bir ülkede geçiyor. Bizde de olabilir ama, böyle mükellef zor bulunur. Bulunsa da, konuşmaya çekinir. Evet... Devam: Vergi mükellefi, bağlı olduğu vergi dairesi müdürüne gitmiş soruyor:

«Benim ne zaman yaz tatiline çıkmama izin verirsiniz?» Müdür biraz şaşırmış, diyor ki: «Bize ne? Siz bizde çalışmıyorsunuz ki...» Mükellef ısrarlı:

«Aman efendim! Sizde çalışmıyorum ama, sizin için çalışıyorum».

Film yapımcısı, hınzırın biri... Yıldıza iltifat yağdırıyor: «Siz Hollywood'un en güzel kadınısınız». Yıldız kırıtıyor: «Böyle düşünmese idiniz de, böyle konuşacaktınız».

«Öyleyse ödeştik. Ben böyle konuşmasam da, siz öyle düşünecektiniz».

CÖMERT KIZLAR

29. Kolaylık Göstermek

Lütfen şu cümleye dikkat buyurur musunuz? «Doğa, insan denen yaratığı, kadınlar-erkekler olarak ikiye ayırdığı zaman, tam ortadan kesmedi...» Belki biçimsel farklılıklar kasdediliyor bu sözle... Ve bu sözü söyleyen, ben değilim. Ben söylemiş olsan, hemen muzır imalarda bulunduğum düşünülebilir. Oysa bu sözü söyleyen, ünlü filozof Schopenhauer... Böylece, ya bu sözde edepsizlik olmadığı, ya da edepsizliği benim yapmadığım anlaşılmış oluyor.

«Hanımlar yalnız şunun için güzelleşme hırsındadır: Erkeklerin gözleri, beyinlerine göre daha gelişmiştir de ondan...»

Şimdi bu noktada, vicdanlar konuşmalıdır. Bir hanım sözkonusu olduğunda; erkeklerin aklına ilk gelen, önce onu anlamak mıdır, yoksa önce kısaca bakıp, sonra da olabildiğince çabuk rampa etmek midir?

Mahkeme salonundaki davacı genç kız, aldatıldığını iddia ediyor: «Beni aldattı. Benimle evlenmeye söz verdi. Sonra gidip başkasıyla evlendi... Kalbimi kırdı...» Hâkim bey davayı bitiriyor. Hüküm: Beş milyon lira tazminat...

Sonraki duruşma: Trafik kazası... Adam kullandığı otomobille bir kadına çarpmış ve üç kaburga kemiğini kırmış... Hüküm: Bir milyon lira tazminat...

Kıssadan hisse: Hanımların kalbini kırmayın!

Kolaylık göstermek diye bir deyim var. Ülkemizde eşine ender rastlanıyor ama, dünyada erkekleri saldırganlık suçundan koruyanlar, «kolaylık gösteren» hanımlar. Özellikle bu hanımların kalbi, kesinlikle kırılmamalı...

Yeni tanışmışlar... Gece kulübündeki son danstan sonra genç kız, delikanlının önerisini kabul edip, evine gidiyor... Genç adam heyecanlı... Pul kolleksiyonunu, plâklarını, kitaplarını gösteriyor. İkinci içkiyi karıştırırken, yüzünü kızdırıp soruyor: «Sevişmeyi önersem, red eder misin?» Kız oğlanın gözlerine derin derin bakıp diyor ki: «Böyle bir deneyimi hiç geçirmedim...» Oğlan şaşkın: «Neee? Hiç sevişmedin mi?»

«Öyle değil canım! Hiç red etmedim demek istedim...»

İyi aileden, iyi yetişmiş bir genç adam, bir kıza abayı yakıyor... Ama kızın geçmişi konusunda, hiçbir bilgiye sahip değil... Bir yandan da, görgü kurallarını öğretiyor, sosyeteye alıştırmaya çalışıyor: «Bil bakalım! Erkekler merdivende niçin önden yürür?»

«Elbet önden gider ya! Adamın kaçıncı katta oturduğunu, kız nereden bilsin?..»

'Deneyimli' genç kızların, buluşmalardan sonraki sabah söyleşilerine bir örnek şöyle: «Ne geceydi ama! Üç defa tokat atmak zorunda kaldım...» Beriki meraklı: «O kadar saldırgan mıydı?»

«Yok canım! Uyandırmak için vurdum...»

Ah bu Avrupa'lı kızlar! Yerlerinde mi dururlar? Tek kişilik uçakla, Afrika üzerinde bile uçarlar. İşte böyle bir kızılsaçlı âfet, yine yerinde duramamış... Afrika üzerinde uçarken, motorlar birdenbire durmasın mı? Ne yapsın kızcağız? Paraşütle atlayıp canını kurtarmaktan başka çare mi var?.. Atlamış...

Bu tatlı cadılar, öyle uygar yerlerde de gezmez. Ne olacak? İlle de yamyamların üstünde uçacak ya! Onların

arasına düşmüş... Doğru kabile reisinin huzuruna çıkarılmış... Yamyam reisinden ne beklenir? Elbet kızın tadına bakmış... Neresinden? Dudaklarından... Sonra da aşçıbaşıya dönüp diyor ki:

«Ben yarın sabah kahvaltıyı, yatağımda yapacağım...»

Bir petrol şımarığının haremi... Başlarında haremağaları, sürüyle de kadın dolu... Hazretin gözü doymamış (gözü...), basmış parayı, Avrupalı bir kız da getirtmiş. Günün birinde haremağası, Avrupalı kıza münasebetsiz bir öneride bulunuyor. Kız şaşkın... Reddediyor... Ağa ise alıngan:

«Kafeinsiz kahve içersin, filtreli sigara tüttürürsün, alkolsüz bira içersin... Beni niye red ediyorsun?»

Hollywood... Artık şansları azalmaya başlayan yıldız adayları... Hepsi de yürek oynatacak kadar güzel... Hayal kurmaktan vazgeçmiyorlar. Biri anlatıyor: «Ben zengin olunca, Beverly Hills'de bir villa alacağım. Paris'den giyineceğim ve Porsche'mi kendim kullanacağım...» İkincisi: «Ben zengin olunca, lüks bir yat alıp, sürekli olarak dünya denizlerini dolaşacağım...» Üçüncüsü:

«Ben zengin olunca, her gece yalnız yatacağım...»

Yine iki yıldız adayı konuşuyor: «Bu güzel vizon mantoyu kaça aldın?» - «Para vermedim... Değiştirerek aldım...» - «Neyle değiştirdin?»

«Aptalca sorular sorup durma!..»

Rita Eva'ya anlatıyor: «Düşünebiliyor musun? Kocam Paris'e gitti. Bana ne getirdiğini söylesem şaşarsın: Çinçillâ...» Eva teselli ediyor:

«Üzülme! Penisilin alırsın, çabuk geçer...»

Paris cafe'sinde bir Alman oturuyor. Paris'e giden Bavyeralı, rahat oturur mu? İlişki arıyor. Paris güzellerine, gözleriyle saldırıyor. Nihayet birisinden, bakış ve gülümseme karşılığı almasın mı? Hemen yanaşıp soruyor:

«Almanca biliyor musunuz?» Kız da Almanca yanıt veriyor:

«Ne için?»

Paris'te Montmartre... Erbabı bilir, kaynıyor. Yine bir Bavyeralı, cici kızlardan birine soruyor: «Almanca bilir misiniz?» diye... Kız: «Evet, oldukça...» diyor. «Ne kadar?»

«Fiyatına göre... Beşyüz franklık da konuşurum, bin franklık da...»

Bir cici hanım... Mesleği: Duvar çiçeği... Aylık zorunlu doktor muayenesine gidiyor. Doktor incelemesini bitiriyor ve son olarak parmağından kan alıyor. Ancak, kan boyuna akıyor ve durmak bilmiyor. Doktor soruyor: «Kanınızda pıhtılaştırıcı madde çok az... Ondan... Regl olduğunuz zaman da herhalde kaybınız fazla oluyor...»

«Hem de nasıl? Beşbin marktan fazla...»

30. Gece Çevrilen Filmler

Hollywood... Olmayacak işleri, sanki olacak işlermiş gibi gösteren rüya fabrikası... İnsanları, eroinden beter uyuşturan, zehir üretim yeri... Bu yüzden, boğazına kadar pisliğe batan insan, çırpınmıyor da, Hollywood işi mutlu raslantılar bekliyor. O ünlü oyuncuları asıl parmağında oynatanlar, Hollywood «Baba»ları...

En ünlü film yıldızlarından biri evleniyor... Ya da reklam açısından «Baba»lar öyle uygun gördüğü için, evlendiriliyor. Birkaç gün sonra rastladığı bir arkadaşı kendisine: «Düğün nasıl geçti?» diye soruyor. Yanıt:

«Bilmem! Daha basın eleştirilerini okumadım.»

Şimdi bir sözcük arıyorum. Hollywood yaşayışına yakıştırmak için... Yaşama, Baba'lar tarafından o denli ballandırılmış, ya da cıvıtılmış ki, dedikodu kraliçeleri türemiş... Birisinin adı: Elsa Maxwell... Öyle güç kazanmış ki, yaptığı (ve dedikodu basınına geçen) yakıştırmalarla, yıldızları parlatır, ya da karartır olmuş... Hollywood'un günahlarını azaltan, örneğin Orson Welles gibi hoş insanların da, orada yaşamış ve ünlenmiş olmaları...

Elsa Maxwell, Orson Welles'i ziyaret edip, öfkeyle şikâyet ediyor: «İşte bakın! Biraz önce Paulette Goddard'ın yanındaydım. Ben konuşurken en az onaltı kere esnedi...» Welles bu öfkeyi haksız buluyor:

«Ama Elsa, esnediğini de nereden çıkarıyorsunuz? O da arada söze karışmak istemiştir.»

Televizyon yaygınlaştığı için şimdi artık eskisi kadar yoğun değilse bile, esasta değişen bir şey yok... Hollywood'da aynı hayat yaşanıyor. Gündüz ne kadar film çevriliyorsa, gece de o kadar film çevriliyor. Kimse kendi yaşayışına hâkim değil... Gece de senaryolara uygun olarak geçiriliyor. Kimin hangi senaryoda, hangi rolü oynayacağını, yine «Baba»lar saptıyor.

Güzel ve ünlü yıldızlardan biri, yine evlendirilmiş... Genç adam daha balayında iken, karısına gözdağı veriyor: «Sonra bana hiç kızma! Ben bazan, sebepsiz bile olsa, kıskançlık bunalımlarına girerim.» Genç kadın garanti veriyor:

«Üzülme! Ben seni sebepsiz kıskandırmam...»

Hollywood'da, yıldız adaylığından vazgeçmek durumunda kalan binlerce güzel kız ne yapıyor ki? Sanat denen şey unutulacak artık... Az bir şey sanat katılacak olan zenaatlar bile hayal olacak... Artık düpedüz bir «iş» yapılacak. Yetsin bunun onuru... Bir mağazada düpedüz, tezgâhtarlık - veznedarlıktır yapılacak olan...

Büyük mağazanın kasasında çalışan güzel genç kız, hafiften üzülüyor. Erkeklerde, eskisi kadar hayranlık uyandırmadığını sanıyor. Neden öyle sandığını da anlatıyor:

«Paranın üstünü saymaya başladılar.»

Şirkete yeni memur olarak yakışıklı bir genç adam alınıyor. Hanımlar görüş bildirmeye başlıyorlar: «Adamın bekâr olduğu besbelli...» - «Nereden bildin?»

«İşe her sabah, başka yönden geliyor...»

Genç kızlar söyleşiyor... Birbirini iğneleme silâhları, daima hazır... Bir erkeğin sözü ediliyor: «Tuhaf adam! Şimdiye kadar hiçbir erkekten duymadığım şeyler söyledi...»

«Ne dedi? Evlenme mi teklif etti?»

Serbest düşünceli genç kız, arkadaşına öğüt veriyor: «Bu oğlana dikkat et! Seni bekâr evine çağırırsa, bil ki art

düşünceleri var demektir...» Sonra bir nefes alıp ekliyor:

«Bulaşık yıkatır...»

Kızlar dedikodu yapıyorlar: «Sizin şirket büyük mü?»

«Hem de nasıl? Bir söylenti bütün şirkete yayılıncaya kadar üç gün geçiyor...»

Hollywood'lu yıldız adayı hanım, rüyasını anlatıyor: «İstiyorum ki, bir vuruşta iki sinek birden öldüreyim...» - «Ne demek o?»

«Bir dolar milyoneriyle, sevişerek evleneyim...»

Rejisör, senaryo yazarıyla dalga geçiyor: «Tebrikler... Tertemiz bir senaryo yazmışsınız...»

«Elbet ya! İyi düşündüm... Bütün sahneler banyoda geçiyor.»

Ah bu Hollywood... Neler yapmadı neler? Avrupa'da kim sivrildiyse, çekip alıverdi. Ingrid Bergmann'dan, Maurice Chevalier'ye kadar... En ünlü piyes ve kitapları da, senaryo ve film yapmadılar mı? Romeo ve Juliet'den, Üç Arkadaş'a kadar .. Başlıca opera ve operetleri de denediler ya!

Opera filminde, aşk sahnesi provası yapılıyor: Rejisör memnun değil... Tenoru soğuk bulup azarlıyor: «Daha candan oynasanıza! Ömrünüzde sevmediniz mi hiç?»

«Sevdim ama, o sırada şarkı söylemedim.»

Bazan, «Amerikan esprisi» diye, küçümsenen mizah örnekleri duyuyoruz. Değişik alışkanlıklar sonucu ortaya çıkan farklılıklar, böyle hükümler doğurabiliyor. Örneğin anlayışlı dostlarımdan biri, seyrettiği bir Amerikan filmi için, şöyle konuşmuştu:

«Yarısını hiç anlamadım... Anladığım öteki yarısını ise, kavrayamadım...»

Fazla tipik bazı esprilere bakıp da, çoğu örneğin anlaşılmaz olacağını düşünmek yersiz... Hele bazan, Fransızların uzman sanıldığı konularda bile Amerikalılar, iyice sevimli örnekler veriyorlar.

İşte yine, bir Amerikan bilmecesinden sorular: 17 aylık bir kız çocuğu, 17 yaşında bir kız, 27 yaşında bir hanım ve 37 yaşında bir hanım arasındaki farklar nelerdir? Yanıtları şöyle:

17 aylık bir kız, yatağa yatırılır, sonra bir masal anlatılır. 17 yaşında bir kıza, önce masal anlatılır, sonra yatağa yatırılır. 27 yaşında bir kadın ise, yatakta kendisi masal gibidir.

37 yaşında bir kadının ise, dediği şudur: «Masal anlatmayı bırak da, gel haydi!..»

31. Bebekler ve Leylekler

Aile terbiyesi adı verilen bir yetiştirme biçimi var... Hâlâ bir derece var... Evvelce, çocuğun yaşamanın ruhsal şartlarına uyum sağlayabilmesinin temeli, bu eğitimdir diye bilinirdi. Bu inancını korumaya devam edenler arasında, ben de bulunuyorum. Ama ne yazık ki bazı ana-babaların, çocukları büsbütün yoldan çıkardığını da görüyorum.

Anne, babasıyla birlikte sinemadan dönen küçük oğluna soruyor: «Anlat bakalım yavrum, film güzel miydi?»

«Güzeldi ama en hoşu, yanında oturan kadının, babama bir tokat patlatmasıydı...»

Erol Fransız okuluna verilmiş. Akşam ev ödevi yapıyor. Babası da az bir şey Fransızca bildiği için, ona soruyor: «Baba! 'le ceur mü yazılır, yoksa la ceur mü?'» Adam oğlanı haşlıyor:

«Likör'dür o likööör... Yine dikkat etmemişsin...»

Bizde de başladı ya! Artık, yat limanlarımız da var. Bunları dolduracak teknelerimiz de... Hem ben nereye gittiysem dikkat ettim. Bütün yatların adları, hep hanım isimleri... Erkek adı olan yok... Bir yat limanını gezen çocuk babasına, yatlara neden hep hanım adları konduğunu soruyor ve yanıtını alıyor:

«Hem çok pahalı şeylerdir, hem de idareleri zordur...»

Çocukları, yaşama şaşkınına döndüren işlerden birisi de, karı-koca kavgaları... Hele çocukların yanında, haşin

ve coşkun bir biçimde yapılırsa... Aşağılayıcı sözler söylenir ve düşünceler ileri sürülürse... Bu davranış, çiçekleri benzinle sulamaktan beter... Yavruların gelecek umutlarını kurutmak için, aile içi kavgalardan daha etkili bir zehir yok... Oysa evlâtçıklar, büyüklerden daha akıllı ve duygulu... Söylenmeyeni bile anlıyorlar.

Yemek salonunda misafirler var. Yemeğin sonuna doğru evin küçük oğlu, «İyi geceler» diyor, yatmaya götürülüyor. Çocuk kendisini yatıran anneannesine, izlenimlerini özetliyor: «Anlaşılan bu akşam, çok önemli misafirler var...» Büyük hanımefendi hayretle soruyor: «Nasıl anladın?»

«Annem babamın esprilerine gülüyordu da, ondan...»

Hanımlar arasındaki evlilik söyleşilerinden bir örnek:

«Evlenmeden önce, çocuk eğitimi konusunda üç yöntem geliştirmiştim. Şimdi üç çocuğum var, yöntemim yok...»

Belli... Çocuklar yaramazlıkları için hoşgörülmüyor. Yapmadıkları için bile peşin azarlanıyor. Bu durumda çocuk, kendisinden haşarılık beklendiğine inanıyor ve onu yapıyor. Küçük Erol, bir arkadaşının doğum gününe çağırılmış... Annesi götürecek... Kadıncağız uyarılarına, son olarak şunu ekliyor:

«Allahaısmarladık demeden önce de, yaptıkların için özür dilemeyi unutmayacaksın...»

Çocukların nasıl dünyaya geldiği, açıkça anlatılmıyor. Ya: «Sus bakiiim! Sen daha çocuksun. Büyüyünce öğrenirsin» deniyor. Ya da herkes kolayını bulmuş, alışmış, çocukları leylekler kapıya bıraktığı anlatılıyor. Çocuk bile akıl dışı bulduğu bu masala inanmıyor. Araştırmaya başlıyor.

Küçük oğlan babasına tersleniyor: «Bugün öğrendim beni aldattığınızı... Beni leylek getirmiş de kapıya bırakmış ha? Yalan söylüyorsunuz...» Baba sabırlı: «Oğlum, ne-

reden çıkartıyorsun yalan söylediğimizi?»

«Leylekler sonbaharda Afrika'ya göç ediyor. Oysa ben Ocak ayında doğmuşum...»

Evet, bu leylekler göçmen kuşlardır... Yaz başında Avrupa'ya gelirler, sonunda Afrika'ya uçarlar. «Neden Afrika'ya uçarlar?» diye sorulursa, yanıt şöyle:

«Afrika zencileri de, çocuk sahibi olmak isterler.»

Öğretmen hanım, Nuh tufanı masalını anlattıktan sonra soruyor: «Nuh'un gemisine, niçin her yaratık cinsinden bir çift aldığını bilen var mı?» Erol biliyor:

«Yavruları leyleklerin getirdiğine inanmıyordu da, ondan...»

Çocukların zevk sahibi olduklarından kuşkulanmak saçma olur... Kanıtlıyorlar: Evi neşe dalgası sarıyor. Ailenin ilk kız çocuğu doğmuş... Baba oğlunu kıskandırmamak için, müjdeyi ona münasip şekilde veriyor: «Oğlum, seni de tebrik ederim. Leylek sana, minicik bir kızkardeş getirdi...»

«Babacığım, seni anlayamıyorum... Dünyada bu kadar güzel kadın dururken, bu işi nasıl oluyor da bir leyleğe bırakıyorsun?»

Çok çocuk sahibi olmayı hâlâ erkeklik sanan kelle hammalları aramızda yaşıyor. Toplumumuz değil çocuklarımıza, evlenmiş kadınlarımıza bile doğa gerçeklerini öğretememiş... Açık olmamayı, edep gereği saymak gibi gerilikler, azalmıyor... Yetişkinler, kendilerinin doğru-dürüst bilmediği doğa sorunlarını, çocuklara nasıl öğretsinler ki?..

Küçük oğlan huysuzlanıyor ve sorup duruyor: «Anne! 'Erotik' ne demektir?» Kadıncağız bıkkın:

«Aptalca şeyler sorma! Ben dokuz çocuğu büyütünceye kadar, yabancı dil öğrenmeye zamanım mı oldu?»

Yetişkinler çocukların hızlı gelişmesine engel olamıyor. Ya gelişme ne zaman sona eriyor, duruyor? Çocuklar ye-

tişkinler kadar «büyüdüğü» zaman... Yaşlanmış iki kişi konuşuyorlar: «Delirdi bu dünya! Oğlum kalkmış, bana akıl öğretiyor.»

«O bir şey mi? Torunum benden ödünç para istiyor.»

Amca Bey, kardeşinin ortaokul öğrencisi çocuklarını ziyaret ediyor. İki oğlan da okumaya dalmış... Birisi, koca bir «fizik deneyleri» kitabı okuyor. Amca ona büyüyünce ne olmak istediğini soruyor. «Fizikçi» yanıtını alıyor. Öteki yeğen ise, seks dergileri karıştırıyor. Amca ona da soruyor: «Sen büyüyünce ne olmak istiyorsun?»

«Ben yalnız büyümek istiyorum. O yeter...»

SAĞLIK ÜZERİNE

32. Hani Nezle İlacı?

Erkeklerin bazı kadın hastalıklarına tutulmaları mümkün değildir. Örneğin rahim hastalıklarına... Çünkü rahimleri yoktur. Aynı sebeple bazı ünlülerimiz de, beyin kanamasına karşı bağışıklıdır.

İşte bu durum, sevgili doktorlarımızın başındaki dertleri azaltır. Tıp biliminde, sınırların geniş olduğundan bile söz edilemez. Çünkü o denli engin ufuklarda yitip giden bilim dalıdır ki, sınırları yoktur. Bu yüzden organ naklinde hârikalar yaratan tıp bilimi, bu sonsuz sorunlar yükünün altında kalmış, daha nezleye bile ilaç bulamamıştır.

Ancak, umut yitirmeye gerek yok... Yüzyılımızın başlarında, «iltihaplı hastalıklara 20'nci yüzyılda çare bulunacağı» söylendiğinde, kimse inanmamış... Oysa söylenen, gerçekleşmiş... Günümüz gençleri, bizim çocukluğumuzda ve gençliğimizde katlanılan hastalıkların, artık adını bile bilmez. Çıban, dolama, zatürree, çiçek, belsoğukluğu gibi...

Gelecek yüzyılda, bugün insanların başına bela olan pek çok hastalığın yeryüzünden silineceğine inanmak, iyimserlik olmasa gerek... Ancak, insanlara rahat batar. Bu yüzden doğa, ortadan kalkan hastalıklar yerine, hiç bilinmedik yenilerini kor ki, insanların savaş için kaşınmaları geciksin...

Aziz ve sevgili doktorların başına sarılan asıl dert, hastalıklar değildir de hastalardır. Doktora karşı koyan

çoğu zaman, hastalık değil de, hastanın kendisidir. Söz dinlemeyişi, perhizini tutmayışı, ilaçlarını düzenli almayışı, masada fazla zıkkımlanması ve benzeri nedenlerle... Benim gibi... En haincesi de, doktorları aldatmaya yeltenmektir.

Bir hanım... Giyim eşyası satan mağazaya girip, bir giysi beğeniyor. Ancak tutturmuş, ille de bir numara büyüğünü almak istiyor. Sebebini de anlatıyor:

«Buradan doktoruma gideceğim. Giysimi bol görürse, bana verdiği perhizi tuttuğuma inanır.»

İlkyardım doktoru, kaza geçiren kadını muayene ettikten sonra bulguları yazdırıyor: «Üçüncü ve dördüncü kaburgalar kırık... Sol omuz zedelenmiş... Sağ göz morarmış...» Sonra hasta kadına soruyor: «Yaşınız kaç?» - «21». Ekliyor:

«Bellek zayıflamış...»

Kadın, ruh hekimine bir saate yakın anlatıyor. Sonra soruyor: «Kocamın kulakları iyi işitir de, benim söylediklerimi hiç duymuyor. Acaba bu, ender rastlanan bir hastalık mıdır?»

«Hayır... Ender rastlanan bir yetenektir.»

Büyük bir apartman... Bir daire kapısındaki kartvizitte, isim ve başında da doktor yazılı. Birisi kapıyı çalıyor ve doktoru hastaya çağırıyor. Ancak, kapıyı açan zat özür diliyor: «Mümkün değil... Ben tıp doktoru değilim, felsefe doktoruyum...» Kapıdaki adam şaşkın:

«Ne hastalıklar çıkmış da, benim haberim olmamış...»

Genç insanlar, seyrek hastalanır. Hasta insan genelde somurtkan olur. Güzeller ise, çirkinlere göre daha sağlıklıdır. Bu nedenlerle doktora, genç-güleryüzlü ve güzel hanımların başvurması enderdir. Doktor genç kızla konuşurken memnun: «Saptadığım tedavi iyi geldi demek... Çok sağlıklı ve hoş görünüyorsunuz...»

«Ben mavi giyersem, hep hoş görünürüm.»

Genç kızın dişhekiminden ödü kopuyor. Ama yine de kapının zilini çalıyor. Kapıyı açan hemşire diyor ki: «Üzgünüm... Doktor yok.» Kız ise üzgün değil, sevinçli... Soruyor:

«Bir daha ne zaman bulunmayacak? Söyler misiniz?»

Doktorlara hastalıktan çok hastaların sıkıntı yaratmaları sanki yetmez... Bir dert de, hasta yakınları ve ziyaretçilerdir. Her ziyaretçi, yakın ilgisini kanıtlamak için, ille de doktorlarla konuşmaya çalışır. Hasta yakınlarının ise, «yüreği yanıyormuş gibi» dolaşmaları, bazan çadır tiyatrosu oyunudur.

Genç adamın babası, ciddî bir hastalıktan yatıyordu. Arkadaşları teselli etmeye çalışıyorlardı: «İnşallah aileden kalıtımla gelen bir hastalık değildir...» Oğlu fena halde irkildi: «Aman-aman! Sakın haaa... İnşallah değildir.» Sordular: «Baban neden hastalandı?»

«Çok çalışmaktan...»

Bir an duralım... Yoksa hastalar ve yakınlarına fazla mı takıldık? Bu kalem denen silah, Acem kılıcından da beter... Yalnız iki yanı da kesmez... Değil dört yanı, altı-üstü dahil, nice bin-nice onbin yanı yaralar. Haksızlık etmeyelim... Biraz da doktorlara takılmazsak, fanatik davrandığımız sanılır. Razı değilim...

Doktorun odasına giren adam, selamsız-sabırsız söze dalıyor: «Size minnettarlığımı nasıl ifade edebileceğimi bilemiyorum...» Doktor gelen adamı, dikkatle süzüp soruyor:

«Kim olduğunuzu çıkaramadım. Siz hasta mısınız, yoksa vâris mi?»

Hasta, doktora minnetler sunuyor: «Verdiğiniz ilaç için çok teşekkür ederim.» Hekim rahat: «Rica ederim. İyi geldi demek... Kaç şişe içtiniz?»

«Ben içmedim. Amcama bir şişe içirdim. Mirası bana kaldı...»

Kadın hasta telâşlı: «Ameliyatımın başarılı olacağına inanıyor musunuz doktor bey?»

«Elbet efendim! 50 kere yaptığım ameliyat bu... Elbet günün birinde başaracağım...»

Yok, yok!.. Hastalar da doktorlar da saygıdeğer insanlardır. Ayırıma gerek yoktur. Ünlü ürolog dostumuza gelen hasta, olağanüstü üzgün... Çok sık helâya gittiğinden şikâyet ediyor. Bu derdine kesinlikle çare bulunmasını istiyor. İyi yürekli, şirin doktor dostumuz, hastayı rahatlatmak için diyor ki: «Evlâdım, yani sen de saatte bir-iki kere pisuvara gitsen ne olur? Gidiver...» Hasta şiddetle karşı koyuyor:

«Mümkün değil! Ben minare külahı tamircisiyim.»

33. İlle de İlaç

Hasta olmak zor iş demeye kalkışırsam, öfkelenen olur, onun için demiyorum. Ama hekimlik de kolay değil... Doktorların sıkıntısının başında, hastaların çoğu zaman gerçeği saklamaları, ya da akıllarının kafalarından bir karış yukarıda olması geliyor.

Hanım hasta ruh doktoruna yakınıyor: «Çok üzüntülüyüm. Yüreğimdeki genç yaşta ölme tehlikesinin korkusunu, bir türlü atamıyorum... Yardım ediniz lütfen!». Doktor derin derin baktıktan sonra, hastasını rahatlatıyor:

«Üzülmeyiniz lütfen! Bu tehlike geçmiş...»

Hasta, muayeneden sonra kendisine ilaç verilmezse, doktora boşuna geldiğini düşünür. Onun için reçete alışkanlığına, kesinlikle uyulur. Böyle bir durumda doktor hastayı uyarıyor:

«Bu size reçetesini yazdığım ilaç var ya! Buna ancak çok sağlıklı insanlar dayanabilir. Yoksa götürür...»

İşte başka bir hasta... Söz dinlemiyor. İlle de reçete istiyor ki, ilaç alsın... «Doktorcuğum, ne olursa olsun bana bir ilaç yazın...» - «Ama neyiniz var ki yazayım?» - «Şiddetle âşık oldum...» Doktor: - «Buna verebileceğim ilaç yok...»

«Nasıl yok? Sevdiğim hanım eczacı...»

Doktor hastayı iyice muayene ettikten sonra soruyor: «Oturarak yapılan bir mesleğiniz mi var?» Hasta şaşırıyor:

«Evet desem doğru olur mu acaba? Cokeyim.»

Fıkralar dalgınlık konusunda, hiç dünyaya gelmemiş profesör tipleri anlatır. Güya karısı profesöre diyor ki: «Bugün nişanlandığımızdan beri, tam 25 yıl geçti...» Profesör de güya kafasını kitaptan kaldırıp diyor ki:

«Artık evlensek nasıl olur?»

Benim ömrüm boyu biriktirebildiğim tek değerli hazinem, dost muhitim... Aralarında, çeşitli bilim dallarından pek değerli profesörler de var... Üniversite sayısı otuza dayanınca, farklılık doğdu mu, orasını bilmem... Ama benim tanıdığım profesörler, zihinsel kavrayış yavaşlığını, öyle dalgınlık falan numaralarıyla örtmeye çalışacak insanlar değil... Hepsi cin fikirli filozoflar...

Hasta iyileşti, taburcu ediliyordu. Kendisini iyi eden profesör doktora veda ederken, aklına koyduğu isteği söyledi: «Hocam! Siz olmasa idiniz belki ölürdüm. Gözüm korktu. Bundan sonra yüz yaşıma kadar yaşamak istiyorum. Ne yapmalıyım?»

«Çok sigara içer misin?» - «Hiç içmem». «Ya içki?» - «Ağzıma koymam. Yeşilaycıyım» - «Pekiyiii... Sevişmekle aran nasıl?» Hasta: - «Tanrı korusun hocam. Bu günahtan ödüm kopar.»

«İyi ama evlâdım! Zorun ne? Ne yapacaksın yüz yıl yaşayıp da?»

Öğrencilere gelince, hınzırlar çağlar boyu cin olmuşlardır. Her ne kadar şimdi bazıları YÖK uykusuna yattıysa da, uzun sürmez uyanırlar. Tıp fakültesinde son sınıf sınavları... Profesör soruyor: «Hastanın bir bacağı kısa kalmış... Siz olsanız ne yapardınız?» Öğrenci:

«Topallardım...»

Çeşitli hastalık türleriyle tanışma konusunda, mahrumiyet içinde kaldığımı söyleyemem. Tepeden tırnağa, değerli bazı deneyimlere sahip oldum. «Ne»den gideceğim konusunda henüz ciddî bir işaret yok ama, «ne»den en çok

çektiğimi biliyorum: Dişlerimden... İnsanda her şeyden bir-iki tane var, oysa diş dediğimizden 32 tane... Derdi bitmek bilmiyor.

Son yıllarda kişisel yaşayışımda, diş hekimleriyle daha bir sıkı-fıkı oldum. Çünkü canımı yakmaları korkusu, iyice azaldı. Yoksa neme lazım? Yaklaşmazdım... Akşam sofrasında diş doktoru görsem, dişim ağrımaya başlardı.

Diş ağrısının acısı, hardal veya biber acısına benzemez. Beter bir sıkıntıdır. Bir dostum hiç hoşlanmadığı insanlar için, «diş ağrısı gibi herif» der... Sevimli benzetmedir. Ben de kullanmaya başladım. Politikada da böyle tipler var. Bir türlü kurtulamıyoruz... Söküp atamıyoruz.

Koltuktaki hasta, diş hekiminin aynı zamanda yakın arkadaşı... Onun için hekim, çekinmeden rica ediyor: «Hemen şimdi, yürek paralayıcı bir feryat kopar!» - «Niye yahu! Deli misin?»

«Deli falan değilim. Bekleme salonu ağzına kadar dolu... Oysa ben, bir saat sonra başlayacak olan maça yetişeceğim...»

Dişi çekilen hasta itiraz ediyor: «Ama doktor bey! Bir diş çekimine yüzbin lira hesap çıkarmışsınız. Bunda insaf var mı?»

«Elbet var efendim... Dişiniz çekilirken öyle haykırdınız ki, bekleme odasından üç hasta kaçtı».

Misafir içeri girip, evsahibini koltuğa uzanmış görünce soruyor: «Neden yatıyorsun?» - «Dişçiden geliyorum» - «Canın acımış gibi bir halin yok. Niye?»

«Bırak yahu! Zevkimden yatıyorum. Dişçi tatile gitmiş, aybaşında dönecekmiş...»

Dişçi koltuğuna oturan genç kadın çok güzel ve sanki hiç kumaş kullanmadan giyinmiş... Doktor bu güzelliği saygı ile seyrettikten sonra rica ediyor:

«Siz önce lütfen giyininiz de, dişinize sonra bakayım...»

Dişçi koltuğuna oturan genç kadın, korkuyor... Kararsız... Diyor ki: Bir diş çektirmekle bir çocuk doğurmanın acısı fark etmiyor...» Hekim rica ediyor:

«Karar verin... Koltuğu ayar edeceğim.»

Diş nekimleri aralarında, aşk üzerine söyleşiyorlar: «Söyle bakalım! İlk aşk ile son aşk arasındaki fark nedir?»

«İlk aşk, ön dişler gibidir. Çabuk sallanır ve düşer. Son aşk ise, son çıkan 20 yaş dişi gibidir. Ölünceye kadar zor sökersin...»

34. Sessiz Yer

Yazarlar yazı konularını nasıl bulurlar? Diyelim ki, roman-anı-deneme için zaman bol, düşünür bulurlar. Ya her gün gazetede yazmak zorunda olanlar? Zor iş zor... Üstadlar zoru başarıyor. Dağarcıkta birikim, kafada akıl, sürekli uyanıklık, yaman çalışma gücü istiyor bu iş... Ellerine, dillerine, kafalarına sağlık! Hatırlatacağım tek yanı şu: Bu başarı, politikacı kafasıyla kavranamıyor

Ben fakire gelince, durum kolay... Pazardaaan - pazara tek bir yazı... Ciddî olmak zorunda da değilim. Cebimde bu iş için bir not kâğıdı var. Nerede olursa olsun, aklıma geleni, o anda iki satırla not alıyorum. Çünkü 20 saniyeyi geçerse, unutuyorum. Başlığı hatırlamak yetiyor. Gerisi kolay...

Diyelim ki not kâğıtlarından iş çıkmadı... Açıyorum sözlüğün gelişigüzel bir yaprağını... İlk sözcükten tutturup gidiyorum. Ya da kendi kendime: «Hayır arkadaş! Bu yaptığın yakışıksız bir iş... Prensiplerden hareket etmelisin!» diyorum. Kendimi zora koşuyorum.

Örneğin diyorum ki, bu hafta «bütün insanları aynı biçimde ilgilendiren» bir konu bulmalıyım. Sonuçta, böyle şartlamalardan da bir yere varılabiliyor. Evet, varılıyor ama, bazan sevimsiz engelleri aşmaya çalışmak gerekiyor. Bugün olduğu gibi...

Prensibi koyduk ya! Geri dönmek, kaçmak yok. «Bütün insanları aynı biçimde ilgilendiren» konunun ne oldu-

ğu belli... «Para» olduğunu sanan, aldanır. Eskimolarla yamyamlar para kullanmıyor. Öyleyse onları bile ilgilendiren konu nedir?

Ne olduğunu pattadak fiziksel yönüyle açıklarsam, küçümseyen olur. Olursa olsun ama, ben yine de «fiziksel» değil, «sanatsal» bir yol bulmalıyım. Nasıl mı? Söze J.W. Goethe'yi karıştırarak... Hazret dünya edebiyat kitaplıklarının onda birini kaplıyor. KoKnu ondan bir şiir ile açıklanırsa, ne bok olursa olsun, «sanatsal» oluyor.

Evet... Üstadın Almancasını dilimize çevirmek de bela mı bela... Ama ne yapalım? Paçayı sıkıp çevirmek ve sunmak zorundayım. İşte konumuzu sanat ışığına boğan, Goethe şiiri:

Bir köpekcik aranıyor.
ne ısırır ne ağzını açar,
Kırık camları mideye indirir,
ve peşinden pırlantalar ..çar.

İşte böylece bugünkü konumuzun helâ (W.C.) olduğunu, dünya edebiyat üstadlarından biri sunmuş oluyor.

Dilimizde kullandığımız «helâ» sözü, «boşluk» anlamına geliyor. Oldukça kibar... Fransızlar çift sıfır kullanıyorlar, «numarasız» kapı demek istiyorlar. Oysa biz bunu yanlış çevirip, «yüz numara» demişiz. Her ne kadar gerçeğe her zaman uymuyorsa da, Almanlar bu yer için, «sessiz yer» deyimini kullanıyorlar. İnceliktir...

Her ülke, kendi alışkanlıklarını olağan sayıyor. Bu nedenle Avrupa'yı gezecek Japon turistler, şiddetle uyarılıyor: «Avrupa'da, sakın mezarlıklara işemeyiniz!»

München (Münih)'de ise Hâkim Dr. Josef Meyer'in, kesinleşen bir mahkeme kararı var: Her kim ki üç büyük kupa (litrelik) bira içtikten sonra, eğer helâ bulamazsa, sokakta bir duvara boşalabilir.

Londra'dan bir haber: İskoçya'nın Linwood kentindeki Chrysler Otomobil Fabrikası'nda duvara su döken bir

işçiye zorunlu izin verilmesi üzerine, üçbin işçi grev başlatıyor.

Bazan bir yazının fiyakasına yeni renkler sürülür. Sanki gradosu yükselmiş gibi gözüksün diye... Yine de yükselmez ya, neyse... Sanki öyle gözükür. Bunun yollarından biri, işin tarihinden aktarmalar çakıştırmaktır.

Olimpiyat yılındayız ya! Oradan çırpıştıralım... Hıristiyanlık öncesi Olimpiyatlar yapıldığı sırada «Olimpia» denen vadi, helâ kirlenmeleri yüzünden cehenneme döner, milyarlarca sinek ve sivrisinek, insanların kanını emerdi. Hattâ filozof Epiktet, bir tanıdığını şöyle azarlamıştı: «Nee? Olimpiyatlar'a mı gidiyorsun? Dünya gaileleri yetmedi mi?»

Mexico City'de nüfus, 20 milyona yaklaşıyor. Dünyanın en pis kentlerinden biri... Birinci sebep, helâ sorunu... Gelen turist ishal oluyor. 1968'de bu şehirde yapılan olimpiyatlarda yaratılan bir karikatür şöyle:

Sürat koşusunda ipi birinci olarak göğüsleyen atlet durmuyor, aksine hızını arttırıyor... Üzerinde «erkekler» yazılı helâ kapısını buluncaya kadar...

Afrika'nın Uganda Devlet Başkanı İdi Amin Dada'yı, ben unutmuyorum. Ama asıl unutmadığım, Uganda'nın o zamanki hanım Dışişleri Bakanı... Ceylan gibi bir genç kadındı. Erbabının anlattığına göre de, tam bir çikolataydı. İşte Paris'in ünlü Le Figaro gazetesinden, onunla ilgili bir haber:

«Uganda Devlet Başkanı Dr. İdi Amin Dada'nın açıkladığına göre; Dışişleri Bakanı Elisabeth Togo, Paris'in Orly Havalimanı umumî helâsında, cinsel ilişkide bulunurken yakalanmıştır. Kendisi Bakan'lıktan azledilmiş ve kamu haklarından mahrum bırakılmıştır».

Bu gelişme yeterince açıklığa kavuşmamış, olayın merak uyandıran gizli yanları aydınlanmamıştır. Elisabeth'in düşürülme sebebi, cinsel ilişkide mi bulunmaktır, yoksa bu işi helâda mı yapmaktır? Anlaşılmıyor... Devletlerin doruk

makamlarını işgal edenlerin, üst düzey sorunlarda kuşku yaratacak gizlilikler bırakmaması gerekiyor.

Bırakırlarsa, onların da başına bir takım dertler geliyor. İşte İdi Amin de düşürülmüş bulunuyor. Bir başka ülkede sığıntı oturuyor.

Ya Elisabeth?.. Ne oldu yavrucağa? İdi Amin gidince, tekrar Dışişleri Bakanı oldu mu acaba?

Yoksa hâlâ helâda mı?..

UZAKTAN - YAKINDAN

35. Tutumlu Olmak

Şu İskoçlar, «hesabını bilir» olmak konusunda adlarını öyle bir çıkartmışlar ki, bu ünü ellerinden kimse alamaz. Üstelik bu ünü garantiye almak için, işi abartmışlar da abartmışlardır. Kendilerini iyice nekes, hasis tanıtmak amacıyla, ellerinden geleni yapmışlardır. Bu özelliklerinin fıkraları, dünyaya yayılmış da yayılmıştır.

Bu işin arkasında, bir aldatma olsa gerek... Bütün bu fıkraları anlatanlar - uyduranlar, İskoçların kendileri... Hayat sahnesinde, düpedüz oyun oynuyorlar. Amaç, beleşçileri daha işin başından yaklaştırmamak...

Bizde de Karadenizliler öyle yapmaz mı? Karadenizli fıkralarını en çok yaratanlar ve anlatanlar kendileri değil midir? Kendini akıllı sana nice bön kelle hammalı, böylece Karadenizli tuzağına düşmez mi?

Bir kere İskoçların üretip dünyaya yaydıkları viskinin ne akıllıca iş olduğu ortada... Damıtılmış içkiler arasında en pahalısı... Söz aramızda, «akşamdan kalmalık» hastalığını en az ozdıranların da, başında geliyor.

Aslına bakarsanız saçma savurganlıklar, bazı hastalıklardan kaynaklanır. Vurgun yapmış olmak, ya da kendine ait olmayan olanakları savurmak gibi... Hesabını bilmemek de marifet değildir. Marifet, «hesabını bilir» olmaktır. İskoçlar da savurgan insanlar değildir ama, dünyaya fıkralarıyla neşe dağıtarak, masrafsız bir hovardalık etme yolu keşfetmişlerdir.

İskoçlar tutumluluk derslerini, daha çocukken aile içinde almaya başlarlar. Tam zamanıdır, bu bilgiler yer eder. Evin küçük oğlu, ev işlerine yardım ediyor. Bir paketi bağladıktan sonra artan ipi kesmek için, büyükannesinden makas istiyor. Yaşlı hanım vermiyor:

«Olmaz! Makas, evde konuklar varsa kullanılır... İpi dişinle kes!»

McLawers iki oğlunu pazar günü yanına alıp parka götürüyor. İkisine birden tek bir balon aldıktan sonra diyor ki:

«Haydi bakalım! Şimdi bunu kardeş kardeş paylaşın...»

Çocuk yaşta alınan bütün dersler gibi, tutumluluk alışkanlığı da, ömür boyu geçmiyor. İki dost ailenin erkekleri konuşuyor. «Bu yılbaşında, karına ne hediye edeceksin?» McNepp gururla anlatıyor: «Gelecek yılbaşında bir çift küpe alacağım...» - «İyi ama ben sana bu yılbaşını soruyorum, gelecek yılbaşını değil...»

«Anladım... Bu yılbaşı karıma bir şey almayacağım ama, kulaklarına küpe deliği açtıracağım...»

Dost aileler buluşması... Sorular var: «Oğlunuz büyüyünce hangi mesleği seçmek istiyor?» - «Doktor olacak...» - «Demek şimdiden seviyor?»

«Ondan değil... Bekleme odası dergilerini şimdiden biriktirdi de...»

Hah!.. Şimdi aklıma geldi. Benim doktor dostlarımın bekleme odalarındaki dergiler de, böyle birikmiş anlaşılan... Greta Garbo bu dergilerde hâlâ 17, Brigitte Bardot 15 yaşındadır. Bundan sonra hangi hekim dostumun bekleme odasında beş yıldan daha eski dergi görürsem, kendilerini teşhir edecek ve «hedef göstereceğim.»

Gelelim yine İskoçya'ya... Trafik kazası oluyor ve otomobil çarpan yabancı turiste İskoçya hastanesinde, kan veriliyor. Turist birkaç saat sonra kendine gelince seviniyor ve kan verene, pek cömert bir para hediyesi sunuyor. Tehlike geçmiyor. İki gün sonra kan verme olayı yineleniyor. Turist bu defa, daha tutumlu bir miktar para veriyor. Üç gün sonra yeniden kan verilen turist, bu sefer metelik vermiyor... Neden?

Çünkü artık damarlarında, İskoç kanı dolaşıyor.

McFraser'e otomobil çarpıyor. Ama çok yavaş... Hiçbir zarar yok... Ancak suçlu olan İngiliz sürücü, telaşa kapılıyor. Herhangi bir zarar doğmamasına da karşın, avucuna on sterlin sıkıştırılan McFraser soruyor:

«Sir! Her gün buradan geçiyor musunuz?»

İlgili makamlar İskoçya'da, yıllarca araştırma yapıyorlar, amaçları suçlu sayısını azaltmak... Üniversitelerle, kamuoyu araştırma enstitüleriyle işbirliği yapılıyor. Bilimsel ve zihinsel tüm çabalar harcandıktan sonra suçlu sayısını azaltmak için en etkili çare bulunuyor:

Hapishanelerde mahkûmlardan, pansiyon ücreti almak...

Yaşlı bir İskoç'un kulakları ağır işitiyor. Çare arıyor. İki karış boyunda ince bir kablo parçası buluyor. Bir ucunu ceketinin mendil cebine sokuyor, öteki ucunu da kulağına... «İşte ekonomik bir işitme cihazı!» diyor. Arkadaşı alay ediyor: «Delirdin ama sen?.. Ne işe yarar bu?»

«Yaramaz olur mu hiç? Kablo parçasını gören, benimle bağırarak konuşuyor.»

Bilinir, açık denizlerde gemileri martılar izler. Gemiden ne atılırsa, ya havada kaparlar ya suda... Yollarını bulurlar. Fransız limanlarından birine giren gemiyi kıyı-

dan seyredenler konuşuyor: «Bak! Bir İskoç gemisi...» Öteki: «Nereden anladın?»

«Peşinde martı yok...»

Ömür boyu yer eden alışkanlıklardan, vazgeçilemiyor. Öbür tarafa giderken bile, her işin maliyetine dikkat etmek şart... McKilrush, eczaneye fırtına gibi girerek, tezgâha beş pens atıyor ve diyor ki: «Kendimi öldüreceğim, bana zehir verin!» Eczacı sâkin: «Dün zam geldi. Bir ölümlük zehir, altı pens'e çıktı...» McKilrush öfkeleniyor:

«Ama saçma bu yaptığınız iş... Ben ölmek istiyorum, mahvolmak değil...»

36. Kalabalığı Dağıtmak

Nasıl anlatsam da, şu fıkranın tadına varılsa? Zor ama, deneyelim... Geçen yüzyıl Almanya'sında, Prusya'lılık var ama, Nazi'lik henüz ortada yok... Herkeste, müzik sevgisi ve düşkünlüğü kök salmış... Hammallar bile, Bavyera halk havaları dinlemiyor da, klasik müzik aşkı içinde...

Anlatıyorlar: İki piyano hammalı, çok yüksek bir binanın en üst katına kuyruklu piyano çıkaracaklar. Sırtta merdivenden çıkarmaktan başka çare yok. Binbir zahmetle çıkarıyorlar. Son katta hammalın birisi, müzik âşığı ötekisine soruyor:

«Şimdi söyle bakalım! Beethoven hakkında ne düşünüyorsun?»

Almanların o ünlü eski Prusya ordusundan, (Nazi çağı ordusundan kesinlikle olamaz) anlatılan bir fıkra var. Günün birinde nefer Hans'ın sabrı tükenmiş, karşı koyuyor:

«Yüzbaşım! Bana kötü davranmaya devam ederseniz, ordudan istifa edip kendime bir top satın alır, vatan savunması görevimi özel sektör olarak sürdürürüm.» Neyse... İnanmak zorunda değiliz... Fıkradır.

Almanların her işi ciddî yaptığı bilinir. Gezdiğim her ülkede gördüm. Başta Japonlar ve Amerikalılar olmak üzere herkes çok fotoğraf çekiyor ama (biz hariç), bu amatör zevki Almanlar kadar ciddîye alıp, tadını iyice kaçıran yok gibi...

Almanlar arasında bir tatil sonu söyleşisinden: «Sen tatilinde, Venedik'teki bütün kiliseleri görebildin mi?»

«Hayır... Ama hepsinin fotoğrafını çektim.»

Soralım: Bir Alman'ın kahvaltı etmesiyle, bir Fransız'ın kahvaltısı arasında ne fark vardır?

Alman'ın kahvaltısı, zahmetli bir çalışma gününün başlangıcıdır. Fransız'ın kahvaltısı ise, güzel yaşanmış bir gecenin sonudur.

Yerinde München yazılı olup, bizim Münih dediğimiz kente, artık «Münşen» demeye başladık. Çağ atladığımızın kanıtlarından birisi de budur. İşte bu Münşen'in, çok ünlü bir birahanesi vardır. Günde 10-15 tane, «litrelik» bardak bira içen Bavyeralılar buraya gelirler. Masalar büyüktür. Yer ayırmak falan yoktur. Gelen çöker... İşte böylece, 120 kiloluk bir Bavyeralı gelip masaya oturuyor. Yanındaki Prusyalı, omuzuna vuruyor: «Şapkamın üstüne oturdunuz...» Bavyeralı soruyor:

«Gidecek misiniz?»

Almanya'da Bavyeralılar Prusyalıları, hiç mi hiç sevmezler. Bu sevgi yoksulluğu, bir fıkra ile kanıtlanır. Bir Bavyeralı, komşularına dert yanıyor: «Karım öldü. Çocuğum yok. Mal-mülk ortada kalacak... Bir zenci çocuğunu evlat edineceğim...» Komşular şaşkın, «Neden zenci çocuğu?» diye soruyorlar.

«Hiç olmazsa, Prusyalı olmadığına güvenirim...»

Evet... Bir soru daha: Bir İngiliz ile, bir Fransız arasındaki fark nedir? Yanıt için koşul ne? Aynı durumdaki değişik tepkiler aranacak... Örneğin İngiliz için 21 Haziran, en uzun gün sayılır.

Fransız için ise, «en kısa gece».

Bir Bavyeralı bir Prusyalıyı ne kadar sevmezse, bir İskoç da bir İngiliz'i o kadar sevmez. Farklılıklarını belirt-

mek için şöyle sorulur: «Saçları dökülmeye başlayan bir İngiliz ne yapar?» - «Şampuan kullanır...» - «Ya bir İskoçyalı?»

«Tarağını ve fırçasını satışa çıkarır...»

İskoçların tutumluluğu yaygınlaşmış ve dünyaca ünlü bir efsane olmuştur. İskoçya'da bir gece... Zevkli bir karanlık... Bir dostu Pat'ı ziyarete geliyor. Bakıyor ki karanlıkta oturuyor. Nedenini soruyor. Pat: «Okuyorum» diyor. «Karanlıkta mı?»

«Işık yakmak pahalı... Ben körler alfabesi öğrendim.»

İskoçya'lı Mc Mahon'un, beşinci çocuğu da doğuyor. Bir arkadaşı, bu kadar çok çocuğun, İskoç tutumluluğu ile nasıl bağdaştığını sorunca anlatıyor:

«Ölen babam çamaşır üretirdi. Çok sayıda çocuk bezi bıraktı...»

Palto satın alacak İskoçyalı, belki yüz tanesini denemiş... Bir türlü beğenemiyor. Satıcı kızı da, canından bezdirmiş. En sonunda bir paltoya aklı yatar gibi oluyor. Yine de tereddütü var. Soruyor: «Bu paltonun, yüzde yüz yün kumaştan olduğunu garanti eder misiniz?» Satıcı kız dikkatli:

«Düğmeler hariç...»

İskoçyalı, sonunda boğrına taş basıp, yeni bir kasket almaya karar veriyor. Dükkâna girip, satıcı kıza rica ediyor: «Başımdaki kasketin tıpkısını istiyorum. bunu da sizden almıştım.» Satıcı kız karşı koyuyor:

«Mümkün değil... Bizim dükkân açılalı, daha yeni elli yıl oldu.»

Tren istasyonu hammalı kızgın söyleniyor: «İskoçyalı'nın iki ağır bavulunu trenden taksiye taşıdım. 'Bununla bir çay içersiniz' diye elime bir şey tutuşturdu, gitti.» Arkadaşı soruyor: «Kaç para verdi?»

«Para falan değil. Bir parça kesme şeker vermiş.»

Turist, bir İskoçya pansiyonunda kalıyor. Evsahibine de anlatıyor: «Herkes sevmez ama, ben İskoçyalıları severim. Esprili ve terbiyeli insanlarsınız...»

Evsahibi onaylıyor: «Evet... Espri Tanrı vergisidir. Terbiyeli davranmak ise, masraf gerektirmez.»

İskoçların tutumluluğu konusundaki bu fıkralar, unutulsa da olur. Ama bir tanesi var ki unutulamaz, sona sakladım: İskoçya'da polis mesleğine giriş imtihanı... Soru ciddi: «Bir kalabalığı nasıl dağıtırsınız?» Cevap parlak:

«Şapkamı çıkarır, para toplarım.»

37. Ters İşler

Politikacılar, gazetecilerin çoğu zaman ters işler yaptığını düşünürler. Pek de haksız sayılmazlar. Çünkü gazetelerin kuruluşunda, başka iş yerlerine göre farklılık vardır. Örneğin bazı iş yerlerinde gazete okuyanı işten atarlar, gazetelerde ise okumayan zor yaşar.

Kıbrıs'a gittiğimde, bana ters gelen bir uygulama görmüştüm. Bakan arabalarının hepsi Mercedes idi. Evet, çok küçük ülkenin bakanları bisiklete binmez ama, yüzellibin nüfuslu bir ülke bakanlarının, ille de lüks otomobile binmeleri şart değil... Hâlâ sol trafiğin yürürlükte oluşunu da, tuhaf karşılamıştım.

Bazı şeyler bilinmediği için, duygulanma doğmaz. Oysa, kâğıt peçete ile tuvalet kâğıdının, aynı hamurdan - aynı makinada yapıldığını bilenin, keyfi kaçar. Bir kere akla takılmayagörsün... Oysa ikisi de sterildir. Öyle olması da gerekir. İkisi de, en önemli yerlerde kullanılır.

Bizim Havayolları, tuhaf mı tuhaftır. Cinnet getirtmeye, yürek ezmeye birebirdir. Hele Ankara'dan İstanbul'a gelecek son uçağın gecikme işkencesi, katlanılacak çile değildir ama katlanırız, çünkü bu ülkenin insanı olarak yaşamaya alışmışızdır.

Vakit geceyarısını saatlarca geçiyor. Neredeyse şafak sökecek... Ankara'dan İstanbul'a gidecek olan son uçak, bir türlü kalkmak bilmiyor. Bizim Havayolları'nın ban-

kosuna yaklaşan ortayaşlı bir adam, yer hostesine uçak bileti uzatıyor. Hostes hanım biraz şaşkın: «İyi ama bu çocuk bileti» deyince, adam fırsla soruyor:

«Anladınız mı şimdi, ne kadar beklettiğinizi?..»

İnsanların değeri ne ile ölçülecek? Parasıyla olmaz (Olur diyenler de var ya, neyse...). Kaç şişe içtiği de, ölçü değildir. Başka insancıl değerlerini, kültürünü, kim nasıl tartacak? «Hoş adamdır» falan gibi sözler de ölçü vermiyor. Herkes de tarihe geçecek değil ki, öldükten sonra tarafsız bilginler değerlendirsin... Bizim arkadaşlardan biri, yine kolayını buldu:

«Cenazesine kaç çelenk geldiğine bakacaksın...»

Yok... Buna da razı değilim. Iskatçı (cenaze dilencisi) sayısından da, bir sonuç çıkarılamaz. Cenaze kaldırılırken, gülen insanlara rastlanırsa, «çok sevilmezdi» denemez. Ağlayan bol olursa, «çok sevilirdi» denemeyeceği gibi... Hem gülmek, ille de sevinmenin işareti değildir. Ağlamanın, ille de üzülmenin kanıtı olmadığı gibi... Bana kalırsa cenazede, edepsiz fıkra anlatılmasın, yeter.

Cenaze deyince, aklıma bir benzetme gelir. Bizim Karadenizli Talât, Tosun dostumuzu iyi anlatır: «Ha Tosun Ağabey'in ağzına düştün, ha imamın kayığına bindin... Aynı şey...» Talât'ın «imamın kayığı» dediği: «tabut»tur.

Bazan «laf anlatmak» ne zor... İnsan en yakınına anlatamıyor. Oysa Karadenizli, derdini çok ince anlatır... Biri arkadaşım olan üç kişi, bir iş gezisine çıkıyorlar. Frankfurt'ta uçaktan inip kendilerini bekleyen otomobile binmişler, otoyola çıkmışlar... Çok yoğun ve tehlikeli bir sis var... Ama şöför oralı değil, deli gibi sürüyor. 150-160 ile... On metre ötesi gözükmüyor. Bizimkilerin ödü kopuyor, defalarca uyarıyorlar ama, şoför yöne laf dinlemeyip çılgınca ve tehlikeli kullanışını sürdürüyor.

Arkada oturan yaşlı Karadenizli, son bir umutla şöfö-

re rica ediyor: «Evlâdım! Biraz yavaş gitsen de manzara seyretsek...»

İnsanın işine sevgi duyması, talihlerin en güzeli... Bir örneğini İsviçre'de duydum. Demiryollarından emekli olan birisine, emekli maaşı dışında, dolgun bir de kıdem tazminatı çeki veriyorlar. Ama adam, çeki almak istemiyor. Ricası şöyle: «Ben ömrümü vagonlarda geçirdim. Onların dışında bir yaşayışa katlanamam. Siz bana kör bir hatta eski bir vagon verin de, ömrümün bundan sonrasını onun içinde geçireyim. Bu çeki de geri alın...»

İsviçre demiryolları bu isteği yerine getiriyor ve yeni emekliyi, bütün trencilere örnek gösteriyor. Adam da memnun ve mutlu... Yalnız, bir tuhaflığını seziyorlar. Geceyarısı da olsa, kar fırtınası da esse, sigarasını vagondan dışarı çıkıp içiyor. Sorulunca nedenini şöyle açıklıyor: «Bana, sigara içmeyenlere mahsus bir vagon verilmiş...»

Bu zata aferin!.. Yine de bir Avrupa emeklisinin mutluluğunu yaşıyor. Acaba bizimkiler ne yapar? Kulak verelim:

İki emekli... İkisi de iyice yaşlı... Parkta ayaklarını sürüyerek, sabah gezintilerini yapıyorlar. İkisinin de gözüne, park kanapesinde birbirine sarılıp öpüşen genç bir çift ilişiyor... İhtiyarlardan biri içini çekiyor: «Ah, ah! Genç olmalıymış...» Öteki farklı düşünüyor:

«Ben yokum... Birkaç öpücük uğruna, 40 yıl daha çalışarak anam bellensin istemem...»

Üç türlü akıllı var. Az akıllılar, orta karar akıllılardan daha bilgili... Aslında aklının az olduğunu kabul eden yok ama, içten içe duydukları korku, onları bir şeyler öğrenme çabasına sürüklüyor. Orta karar akıllı kendine güvendiği için, cahil kalmaktan korkmuyor, öğrenme tembelli-

ğine düşüyor. Oysa aklı doğru-dürüst çalışan, ömür boyu öğrenme çabasını eksiltmiyor.

Günahımızı zor veriyoruz da, masrafsız hediyeleri dağıtırken olağanüstü cömertiz... Hele bazı insanları, hemen «büyük adam» yapıyoruz. Yanlış olduğunu bile bile... Oysa örneğin eşek, kulağı büyük diye, eşeklikten kurtulmuş olmuyor. Büyüklüğün asıl kaynakları, gözle görülmüyor.

38. Karadenizliler Üzerine

Bir süredir Karadenizlilerden söz açmadık. Sakın haa sanılmasın ki, aklımdan çıkmışlardır... Mümkün değildir... Nasıl tek çiçekle yaz olmazsa, tek Karadeniz fıkrasıyla da yazı bütünleşmiyor. Zaten tek çiçek sunmak da pek âdet olmamıştır. Biriktirip buket yapmadan, sunamam... Buketi de, koklanmamış çiçeklerden yapmam gerekiyor.

Ek bir açıklama yapmam da şart olur: Bu fıkralardan, Karadenizlilerin zekâsı konusunda sonuç çıkarılamaz. Dinleyende kafa bulunup bulunmadığı anlaşılır.

Temel Reis evine telefon almış, arkadaşı Cemal'in haberi yok... Olur mu hiç? Temel öfkelenmiş azarlıyor: «Bre cahil! Sen hiç telefon rehberi okumaz mısın?»

Bu fıkrayı isteyen sever, istemeyen sevmez... Ama ben seviyorum... Esprisi nasıl olursa olsun, bana umut veriyor. Halkımızın kitap okumaya, telefon rehberinden bile olsa başlaması, son zamanların en neşeli haberlerinden biridir.

Temel'le Cemal, bilmece oyunu oynuyorlar: Cemal soruyor: «Bir zurna ile, bir çuval çimento arasında ne fark vardır?» - «Bilmem... Ne fark vardır?» - «Nasıl bilmezsin! Öyle bir bilirsin ki?» - «Nasıl bilirim?»

«İkisini de üflersin, görürsün...»

Cemal şişiniyor... Yeni kasket giymiş... Soruyor: «Temel! De bakalım! Bu kasket, beni on yaş daha genç gös-

termiyor mu?» Temel arkadaşının kalbini kırmıyor: «Elbette ya;! Aslında sen kaç yaşındasın?» - «37».

«Kasketli mi, kasketsiz mi?»

Karadenizde banka şubesi... Müşteri gelip hesabından yüzbin lira çekiyor. Yüz tane binlik verip rica ediyorlar: «Sayınız lütfen...» Müşteri yetmişe kadar saydıktan sonra, gerisini saymadan parayı cebine sokuyor. Memur soruyor: «Niye hepsini saymadınız?»

«Neden sayayım? yetmişe kadar tamam olduktan sonra, yüze kadar da tamamdır...»

İki Karadenizli, yolda bir tane altın buluyorlar. Paylaşılacak gibi bir mal değil... Ne yapsınlar? Kura çekecekler. Cemal bir avucuna altın alıp yumruk yapıyor, öbür avucuna da bir kiremit parçasını... Sonra ellerini arkasına saklayıp soruyor: «Altını mı, kiremidi mi?» Temel: «Altını...»

«Vay namussuz! Bugün yine talihlisin...»

Kamyon şöförü Hüseyin, İngiltere'ye mal götürecek... Akşam kahvede, büyüklerden biri uyarıyor: «Aman dikkat et! İngiltere trafiğinde soldan gidilir. Denemediğin iştir. Çok tehlikelidir.» Hüseyin kabul ediyor:

«Çok haklısın Osman Dayı! Ben de Samsun - Rize arasında denedim, gördüm. Çok tehlikeli çoook...»

Hapishane gecesinde, sabah olmak üzere... Işıklar yanıyor, kimse uyumamış... Çünkü idam var. Karadenizli gardiyan, asılacak olan adamın hücresine giriyor. Son derecede iyi davranıyor. Bir ricası var:

«Bak hemşehrim! İkimiz de Karadenizliyiz. Birazdan idam olacaksın, bana bir iyilik yap! İdam mahkûmlarının son arzusu yerine getirilir... Ne olur, benim maaşımı arttırmalarını iste!..»

Bir Avrupalı turist, yerel yaşayışı çok iyi öğrenmek için, bir Karadenizli aile yanında pansiyon kalıyor. Alışmış,

işlere de yardım ediyor. Derken günün birinde, samanların arkasında bir insan iskeleti görmesin mi? Ödü kopuyor. «Nedir bu?» diyor. Evsahibi anlatıyor:

«Haa o mu? O bizim İlyas'dır. Çocukken saklambaç oynamıştık da, bulamamıştık...»

Karadeniz ilindeki devlet hastanesinde yatan hastanın, durumu çok ağır... Doktorlar Temel Reis'i hastanın yanına, ancak birkaç dakika için bırakıyorlar ve rica ediyorlar: «Hastayı neşelendir, teselli et!» Temel'in aklına neşelendirecek söz gelmemiş ama, çıkarken teselli etmeyi unutmamış:

«Korkma... Herkes ölecek...»

Küçük yolcu gemisi, kasırgaya dayanamıyor, batıyor. Canını kurtarabilenler arasında üç kişi, bir ıssız adaya düşüyor. Bir İngiliz, bir Alman ve bir de Karadenizli... Aç kalmıyorlar ama, günler, aylar geçiyor, kurtuluş umutları zayıflıyor. Ruhsal bunalımlara giriyorlar.

Derken birdenbire, Hızır gelmesin mi? Her üçüne de, birer isteklerini yerine getireceği müjdesini vermesin mi? Önce Fransız, hemen Paris'de olmak istediğini söylüyor. Bir anda gözden kayboluyor. Sonra İngiliz, Londra'ya gitmek isteyip, o da yok oluyor. Sıra Karadenizlide:

«Olur mu canım? Ben burada yalnız kaldım... Fransızla İngiliz, geri gelsin!»

Karadenizli Cemal ile Karadenizli Temel, paraşütçü ayrılıyorlar. Yer talimleri bitiyor. İlk atlayışları için, uçakla yükseliyorlar. Tam atlayacakları sırada Cemal bağırıyor: «Ula Temel! Senin paraşütün yok!» Temel anlamamış:

«Ne olacak yoksa? Dışarıda yağmur mu var?»

Hep görüyoruz, yıllardır uçak kaçıran kaçırana... Para istiyorlar, arkadaşları serbest bırakılsın istiyorlar. En önemlisi de, kendilerini kurtaracak araçların sağlanmasını istemek... Bir Karadenizli de, aklına koymuş bir şey kaçıracak ama, uçağa hiç binmemiş, denizden bir araç olsun

istiyor. Sonunda bir denizaltı gemisi kaçırıyor... İstedikleri de şunlar:

Yüzbin dolar ile bir paraşüt...

Ben kendi hesabıma, Karadenizlilerin paraşütle ilgili fıkralarını pek seviyorum. İşte bir daha: Karadenizli atlamış, paraşütünü de açmış, yavaşça aşağı doğru süzülüyor. Derken birdenbire hemşehrilerinden Osman'ın, aşağıdan yukarı doğru fırladığını görmesin mi? Şaşkınlıkla soruyor: «Osmaaan! Sen nereden geliyorsun?» Osman ise hem el sallıyor, hem de açıklıyor:

«Cephane fabrikasından...»

ÇALIŞMA YAŞAMI

39. Hayalî İşadamı

İşadamlarımızın arasına, bazı garip mi garip kişilerin karışıp, iz kaybettirdikleri anlaşılıyor. Böyle olduğunu sandığım birisini, bir başka ciddî işadamına, söz arasında sordum: «Bu zat bir gece kumardan on milyon kazansa, ne yapar?» Tahminini söyledi: «Kısa bir Avrupa tatili yapar...» İkinci soru: «Ya piyangodan bir milyar kazansa?» Yanıt: «Bir Rolls-Royce otomobil alır...» Son soru: «Ya bir yakını ölse de, yüz milyar miras kalsa?»

«Borçlarını öder.»

Bu tip adamlara açıkça bir ad takılıp öylece anılmazsa, bunlara da «işadamı» denirse, haksızlık olacak... Herkes zan altında kalacak... Aslında bunları resmen ayıklamak gerekir ki, «muzır» örnek olmasınlar. Ülkemizde çocukların ahlâkını asıl bozanlar, bu tip «hayalî işadamları»... Yoksa bir-iki bacak resmi değil... Sınırsız ve dipsiz bir pişkinlik, «hayalî işadamlarına» at oynattırıyor.

Yeni bir, «hayalî işadamı» güruhu yaratıldı. Böylelerini engelleme konusundaki resmî savsaklama pişkinliği, bu tiplere utanma duygusunu büsbütün unutturdu. Dolandırıcılar, yadırganmaz oldu. Elimde imkân olsa, akşamdan sabaha köşe dönme örneklerinin genç beyinler üzerinde yaptığı tahribatı, ölçtüreceğim... Hem de birkaç tarafsız (hatta yabancı) araştırma grubuna... Aslında bu araştırmayı, Ticaret ve Sanayi Odaları, TÜSİAD gibi kuruluşlar yaptırsa iyi olacak... Yaptırırlar mı acaba?

Bir «hayalî işadamı», yakınıyor: «Çok borçluyum... Aylardır sabahlara kadar uyuyamıyorum. Hiçbir gece gözüme uyku girmiyor...» Dostu soruyor: «Eziyet bu! Pekiyi, nasıl katlanabiliyorsun?»

«Gündüzleri uyuyarak...»

Bir başka «hayalî işadamı» anlatıyor: «Son günlerde sürekli tehdit mektupları alıyorum.» Arkadaşı yardımcı olmak istiyor: «Hemen polise bildir!»

«Mümkün değil... Mektuplar vergi dairesinden geliyor.»

Akşamdan sabaha köşe dönen «hayalî işadamlarının» iplikleri bir pazara çıksa... Yani foyaları meydana çıksa... Yani şimdi bilinmeyen dalaverelerinin musluğu bir açılsa... Her birinin yaşayışı, ikişer-üçer haftalık dizi yazı olur. Polis romanı satışları durur. Ama «hayalî işadamı» teşvik edildikçe, bunlar meydana çıkmaz. Gizli kalır. Biz de size, ancak birtakım yakalanabilir zavallıları anlatmayı, sürdürür gideriz.

Kapı çalınıyor. Açıyorlar... Gelen, açana soruyor: «Gazetedeki ilânı okudum. Yitirdiğiniz cüzdanı bulana, çok yüksek para ödülü vereceğini bildiren siz misiniz?» Adam heyecanlanıyor: «Buldunuz demek... Size minnettârım...»

«Hayır, henüz bulmadım. Ancak, aramaya başlamadan önce, acaba ufak bir avans rica edebilir miyim?»

Hâkim hırsızlık sanığını azarlıyor: «Niye düzenli bir gelir elde etmeye çalışmadın?»

«Çalıştım ama, hep yakalandım.»

Küçük hırsızların, küçük dolandırıcıların yüreği, «hayalî işadamı» kadar kötü değil... Kusurları, tembel oluşları, hırslarının bulunmayışı... Bir de çalışkan ve hırslı olsalar, «hayalî işadamı» olacaklar.

Geceyarısı yaklaşıyor. İki berduş, köprü altında uzan-

mış, gazete kâğıtlarına sarınmış, söyleşiyorlar: «Abduş'u çoktan beri görmedim. Nerelerde?» Arkadaşı biliyor: «Çalışıyor.»

«Nee? Vay hırslı hergele vay! Para için yapmayacağı şey yok...»

Aslında banka soyguncularının, parada gözü yok... Kanaatkâr insanlar... Topu-topu, yüz-ikiyüz milyon çalıyorlar. Milyarla götürmüyorlar. İki haydut banka soyuyor. Sırtlarında para çuvallarıyla kaçarlarken, alarm zilleri çalmış, polis peşlerine düşmüş... Bu durumda bile felsefe yapmaktan vazgeçmiyorlar. Birisi diyor ki:

«Sana söylerdim de inanmazdın. Para sahibi olur olmaz dert başlar diye... Görüyorsun işte...»

Buyurunuz lütfen, işte yakalanmış bir sanık daha: Mahkeme huzuruna çıkarılmış... Hâkim bey dosyaya bir göz attıktan sonra, öfkelenip azarlıyor: «Sadaka istemişsin, kadıncağız kalkmış sana pasta vermiş... Sen de kalkıp, kadının penceresine taş atmışsın... Utanmadın mı?»

«Taş atmadım, verdiği pastayı attım hâkim bey...»

Hâkimlere rahat ve huzur verilse, ne adalet gecikmesi olur, ne de adlî hata kalır. Ancak konuları hâkim huzuruna, «eksiksiz ve doğru olarak hazırlanmış» götürmek gerekiyor. 30-40 yıl önce dilimizde sakız olan «hâkim teminatı» sözünü duymaz olduk... Anlaşılan sorun çözüldü (Acaba?..). Çözülmediyse ayıp oluyor. Hem sonra bir hâkim, en az bir bakan kadar aylık almıyorsa, bundan da mahcup olmalıyız... Hâkimlerin ülkenin onuru olduğunu bilmeliyiz.

Genç adamın babasına, oğlunun ne meslek seçtiği soruluyor. O da anlatıyor:

«Ben hukuk okumasını, hâkim olmasını istiyordum. Baktım ki çenesi durmuyor... Herkesin işine de burnunu sokuyor... Bari avukat olsun dedim...»

Evet... Avukatlar hakkında konuşurken dikkatli olmalı... Yoksa insanı hâkim huzuruna çıkarıverirler. Bana göre sorun yok... Korkmam... Müstesnâ değerde avukat dostlarım var. Onlar beni korur. Onun için, dilimi tutmaz - anlatıveririm...

Hâkim, sözü iyice uzatan avukatı uyarıyor: «Lütfen artık özetleyiniz! Zaten müvekkiliniz, bankayı soyduğunu itiraf etti.» Avukat hâkime kırılıyor:

«Şimdi çok üzüldüm hâkim bey! Biz ikimiz de hukukçu olduğumuz halde, siz sanığa benden çok inanıyorsunuz.»

Mahkemenin son celsesi başlayacak... Son söz savunmanın... Sanığın babası avukata garanti ediyor: «Eğer oğlumu altı ayla kurtarırsanız, size açıktan bir milyon lira daha ödeyeceğim.» Duruşma bitiyor, avukat dışarı çıkıp babayı buluyor:

«Zor oldu ama başardık. Az kalsın beraat ediyordu.»

40. İş Günlerinde

İş ilişkileri bu! Esas yukarıda kalmak... Hem herkes yukarı çıkarsa, o da olmaz. O zaman yine aşağıda kalınmış olur. Başkalarının sırtına basmadıkça, daha yukarıya çıkmanın garantisi yoktur. Onun için herkesin birbirine şaşırtma vermesi, iş hayatının tabiatında vardır. Başkasının sırtına basamayacak olanın da yapacağı, yukarıdakini eteğinden aşağı çekmektir.

Esas olan, işi sona erdirmek değildir. İş ne olursa olsun, sonunda haklı çıkmak esastır. Kim kime karşı olursa olsun, «avantaj» elde etmeğe çalışılır. Bu çaba daha ilk ilişkilerde gösterilir. Özel sektörde eskiden patronlarla görüşülürdü. İster özel, ister resmî sektör olsun, çalışanların ilişkisi artık, yöneticilerle... Temsilin perdesi, daha ilk başvurma ile açılıyor.

Personel Müdürü, başvuran iş isteklisine soruyor: «Diyorsunuz ki, müthiş bir satıcısınız. Başarınıza bir örnek verebilir misiniz?»

«Elbet beyefendi! Bir keresinde tek ineği olan köylüye, taksitle süt sağma makinası sattım. İlk taksit olarak da ineği aldım».

İşe girdikten sonra, sorunlar kolaylaşıyor. Evde sabah kahvaltısı... Adam kafasını gazeteye sokmuş, zaman geçip gidiyor. Karısı soruyor: «Bugün işe gitmeyecek misin?» adam birden zıplıyor:

«Nee? Ben hâlâ evde miyim? Oysa ben işteyim sanıyordum...»

İşyerlerinde en çok sözü edilenler, maaş zammı ve izin konularıdır. Bunlar üzerinde açık ve kapalı sohbet, zamanın yarısını doldurur. Kâni bey genel müdür beye, kinayeli bir masal anlatıyor: «Eskiden iki arkadaş varmış... Birisi ağırkanlı ve tembelmiş. Ötekisi ise, çok çalışkanmış ve 40 yaşında milyarder olmuş...» Genel müdür ise, Kâni beyin sözünü kesiyor:

«Ve 41 yaşında ölmüş ve tembel olanı, onun dul karısıyla evlenmiş...»

Yetkili makama zam isteklerinin sunuş biçimi ve alınacak sonuç, işyerlerinin en heyecanlı günlük olayları... Odadan çıkan memura arkadaşları merakla soruyor: «Ne oldu? genel müdür senin zam isteğini kabul etti mi?»

«Hayır... Ama kapıya daha yakın bir yere oturmama izin verdi... Paydosta daha çabuk çıkabileyim diye...»

Genel müdür memurunu azarlıyor: «Zorun ne evlâdım? İşyerinde niçin boyuna ıslık çalıp duruyorsun?»

«Üzüldüm ama şimdi beyefendi... Benim kadar aylık alan birisi, hâlâ neşelenebiliyor diye sevinirsiniz sanıyordum...»

Demek oluyor ki, gerçekten geçim sıkıntısı çekecek kadar az maaş alan bir memurun, ıslık çalması teşvik edilmelidir. Çalmıyorsa, maaşından başka geliri var demektir. Bu durumda bu memurun işine, hemen son vermelidir. Çünkü maaşına muhtaç olmayan kişiden, kuruluşuna hayır gelmez.

Zam isteklerinin yerine gelmemesi hâlinde, başka bazı yollar da deneniyor. İki memur konuşuyor: «Biz işyerimizde, 30 saatlık çalışma haftası uygulamaya başladık». Öteki kıskanıyor: «Bravo! Çok cömert genel müdürünüz varmış...»

«Cömert mi? Yok canım! Haberi yok...»

İşyeri tiyatrosunun incelik dolu sahneleri, yöneticilerle çalışanlar arasında yaşanıyor. Genel müdür bey çok öfkelenmiş, memura gürlüyor: «Bana bak! Sen kendini Genel Müdür sanıyorsun galiba?» Memur: «Hayır beyefendi! Estağfurullah... Haddime mi düşmüş...»

«Öyleyse niye saçma laflar ediyorsun?»

Genel müdür muhasebe müdürüne bağırıyor: «Söyle bana, söyleee! Besbelli bu iş... İki olasılık var: Ya sen delisin, ya ben...» Muhasebe müdürü karşı koyuyor:

«İyi ama beyefendi, sizin bir deliyi muhasebe müdürü yapmanız mümkün değil ki...»

«Yahu! İstasyon şefinin işine neden son verdiler?»

«Azizim, adamın hiç kabahati yok... Ulaştırma bakanının bindiği tren istasyona girerken, hoparlörle 'lütfen çekiliniz' diye rica etti».

Muttalip beyin bir daireye işi düşüyor. İşi şimşek hızıyla çözüyorlar. Beş dakika sonra sokağa çıkan Muttalip bey, durumu düşünüyor: «İkametgâh istemediler, beyanname doldurtmadılar, pul-fotoğraf demediler, harç almadılar...» Sonunda karar veriyor:

«Yok, yok! Ben yanlış yere geldim...»

Daktilo-Sekreter kursunda hoca, kesin öğüt veriyor:

«Not alın! Patronunuz veya genel müdürünüz, karısı ile beraber tatile gitmişse, kendisine gelen şu iki cins mektubu, sakın haa peşinden yollamayınız: Vergi dairesinden gelenlerle, parfüm kokup da özel yaşayışı ilgilendirdiği belli olanları...»

İş adamı yakınıyor:

«Yıllar geçtikçe hayat zorlaşıyor. Eskiden iş gezisine sekreterimle çıkar, kayda karım diye geçirirdim. Şimdi artık karımla çıkıyor ve masrafa yazmak için kayda sekreterim diye geçiriyorum».

Sekreter hanım tüm ciddiyetini takınıp, genel müdüre diyor ki: «Sizden, maaşıma zam yapmanızı bekliyorum». Hazret zaten, öksürüğü cinli bir adam, bağırıyor: «Zam haaa! Başka benden ne bekliyorsun?»

«Bir bebek...»

Önemli olan, nasıl bir işte çalışılacağını iyi seçmek... Eğer aşk ve şevk ile çalışılacak bir iş seçilmişse, alınan ücretin önemi bir derece azalıyor. İki yakın arkadaş konuşuyor:

«Duydum ki, yeni işe başlamışsın!» - «Evet... Gazinodaki revü kızlarının, soyunup giyinmesine yardım ediyorum. Haftada yirmibin lira...» - «Bu kadar az mı?»

«Daha fazlasını ödeyemem».

41. Gizli İşler

Başımıza bir bilgisayar işi çıktı kiii, daha ne olduğunu doğru dürüst kavrayabilmiş değiliz. Hayretler içinde kalıp duruyoruz. Neydi o bir zamanlar öğrenciyken, sınav sürelerinin önemli bir bölümü, kare-kök, kare-küp almaya harcanır giderdi. Şimdi, deyim yerine oturuyorsa eğer, elli kuruşluk cep bilgisayarlarında düğmeye basar basmaz, anında sayılar fışkırıyor, sonuç alınıyor.

Biraz da karışık örnekler verelim de, işin yaygınlığı anlaşılsın... Eğer bilgisayar olmasaydı, örneğin aya gidilemezdi. Hani o, «rota düzeltmek» diye bir iş yapıyorlar ya, dünyaya dönerken... Bu işi yapmak için beşyüz üstâd bilgini masaya otursa, alsalar hazretler kalem kâğıdı, hesap yapmaya başlasalar... Ne olurdu?

Yıllar geçer, bilginler bitiremezdi... Uzay gemisindeki kahramanlar, son veda mesajlarından sonra her yıl gözyaşları içinde anılırlardı... Bilginler rota düzeltme hesaplarının sonunu, bir türlü getiremezdi... Yadsınamaz ki, uzay bilgisayar sayesinde fethedilmiştir... Ama fethedilmiştir de, insanlara ne hayrı olmuştur? Burası henüz şüphe bulutlarıyla kaplıdır.

Haydi yine göklerden yere inelim de, bilgisayarın günlük yaşayışımıza neler getirdiğine, kısaca göz gezdirelim. Her iş gibi bunun da cılkı çıktı. Çalışma dünyamızda bilgisayar yaygınlaşması, bitmek-tükenmek bilmiyor. Tıp gelişmelerinden, muhasebe kayıtlarına kadar her alanda, bil-

gisayar işgali yaşanıyor. Tükenmeyen bilgisayar dalgaları, iş dünyasını sarmakta, insan emeğinin yerini almakta...

Bu yüzden işine son verilen tatlı genç kız, direktöre yakınıyor: «Ah, ah!.. Yanlışlık yaptım... Bilgisayarla neler yapamayacağınızı size anlatmaya, vakit bulamadım...»

Yanlışlık acaba, genç kızda mı, yoksa direktörde mi? Bir yöneticinin pozisyonu ne kadar yükselirse, o kadar çok yanlışlık yapması hoşgörülüyor. Politika da bu konuda, iş dünyası gibi... Politikacı yükseldikçe, daha çok halt karıştırma hakkını kazanıyor sanki... Politikacı, yalnız halt karıştırmaya başladığı zaman ise, en yüksek yere çıkmış oluyor. Bu gerçeği nasıl yuttuğumuzun nedeni de belli: Bu özelliği artık, onun stili sanıyoruz.

Alıştığımız deyimi kullanalım: Sekreter bir yöneticinin sağ koludur. İster hanım ister bey olsun, farketmez. Sağ kolu oluşu değişmez de, hanım sekreterlerin yöneticileri uygarlaştırma yolunda, katkıları olur. İki genel müdür konuşuyor: «Yahu sen nasıl oldu da, o resim gibi güzel sekreter hanımı değiştirip de, yerine bir erkek görevlendirdin?»

«Sürekli olarak centilmen gibi davranmaktan bıktım da ondan...»

B. Amerika'da bir, anı kitapları yüzünden çalkalanıyor. Önemli politik kişilerin çapkınlıkları, ağızlarda çiklet gibi çiğneniyor. Daha geçen aylarda senato, bir adayın bakan olma yolunu, bu yüzden tıkadı... Yakıştıramadım... Oysa önceki olayların keyfine yaslanan bir fıkra, şöyle anlatılıyor: Bir güzel sekreter hanım, patronu olan senatöre (üstelik senatöre) diyor ki:

«İsteğimi yerine getirmezseniz, hemen yayınlanacak olan anı kitabımın müsveddeleri hazır...»

Personel müdürü, iş için başvuran güzel kızla ön görüşmeyi yaptıktan sonra diyor ki: «Elbet son iki sözcük, genel müdür tarafından söylenecek... Ama ne diyeceğini biliyorum...» Kız merakla soruyor: «Ne diyecek?»

«Aman Yarabbim!..»

Yeni bir sözcük türedi... «Bürokrat» deniyor. Yabancı kökenli bu sözcükle, masa başında temiz iş yapanlar kasdediliyor sanırım. Bu kişilerin işten kaytarma ve gizli tembellikleri üzerine anlatılanlar, kitaplar dolduruyor... Personel bölümüne başvuran adama soruyorlar: «Çalışmak mı istiyorsunuz?»

«Hayır, bir memuriyet arıyorum...»

Genel müdür, yüksekten torpilli Abdülgaffar beyin aylığını, bizzat - elcağızı ile veriyor ve ekliyor:

«Size maaşınızı niçin bir hediye paketi içinde verdiğimi, anlayacağınızı umarım...»

Torpilli genç adam, her sabah işe geç geliyor. Sabrı tükenen müdür bey, soruyor: «Artık hoşgörü sınırlarını aştınız. Bu sürekli gecikmeleri nasıl açıklayacaksınız?» Genç adam üstelik şımarık da: «Beyefendi, bir zamanlar siz de genç idiniz...»

«Evet, evet ama, her gece değil...»

Personel müdürü, yeni işe alınan memura öğüt veriyor: «Size, istediğinizin iki misli ücret verdik... Neden olduğunu anlayabildiniz mi? Gece-gündüz çalışmanızı bekliyoruz...»

«Anlamıştım bu işin içinde bir münasebetsizlik olduğunu...»

Bir işsiz, arkadaşına anlatıyor:

«Son genel müdürüm gibi ince ruhlu adam görmedim... İşime son verdiği gün beni odasına çağırıp: 'Siz

olmadan bütün bu işlerin içinden nasıl çıkacağımızı bilemiyorum. Ama, yarından başlayarak özveriye katlanacak ve bunu deneyeceğiz' dedi...»

Kıyıda-köşede kalmış bir kasaba... Ana caddesinde bir banka şubesi... Bankanın şiddetli bir müfettişi, kapıyı açıp içeri giriyor. Garip şey: Çalışma zamanı kimse yok... Sessizce ilerleyip bir odanın kapısını aralıyor. Bir de bakıyor ki, şubenin altı memuru da, odada oturmuş iskambil oynuyor. Müfettişin cinleri başına çıkıyor, hemen alarm düğmesine basıyor.

Ziller-düdükler ortalığı inletiyor, yine ortalıkta kimse yok derken, kapı açılıyor, komşu meyhanenin garsonu, altı bardak soğuk bira getiriyor.

KARIŞIK

42. Sevgiyi Yaratmak

Eski askerler pervasızlaşır. Yıllar geçtikçe, ölümün onları es geçmeğe alıştığını sanırlar. Cesaretin de ötesine gider, cür'etli olmaya başlarlar. Ve bir gece vakti, düşman karşısında sigara içerken, kurşunu yerler.

İnsanlar da yaşlandıkça pervasızlaşıyor. Tehlikelerden sakınmaz oluyorlar. Özellikle hassas konularda gevezelik etmenin sonuçlarını, umursamıyorlar. Düşündüklerini, daha ambalajsız - daha çıplak ortaya atıveriyorlar... Benim yaptığım gibi...

İşte şimdi bir mayın tarlasına giriyorum; konumuz «Aşk»tır... Tehlike anlaşıldı değil mi? Ne dersem diyeyim, küçümseme veya öfkeyle karşılayacak olanların, az olmayacağı kesin... Ancak düşünceleri saklamakla, öfkelerin azalmayacağını da bilmekte yarar var.

Önce, sözcüğün anlamları üzerinde biraz durmalıyız. Aşk ile sevgi sözcüklerinin, eşanlamda kullanıldığı oluyor. Tanrı aşkı da şiirlerde, Leylâ ile Mecnun aşkı da... Erol Ayşe'yi seviyor, Ayşe de babasını... Anlam sınırını nasıl daraltıp da, dert anlatmanın yolunu bulacağız? Şöyle belki: Bugünkü konumuz, hanımlarla beyler arasında doğan, tutkulu (belki şiddetli) sevgidir.

Sevgi plâtonik olabilir, dahası var: plâtonik kalabilir. Ancak, bu yazıdaki tanıtım içine giren hiçbir sevgi, cinsel-

likten yoksun olamaz. Sevginin plâtonik olması için bile, kaynağında ve içinde, cinselliğin bulunması şarttır. Hadım erkeğin güzel bir hanıma sevgisi, anne-babasına duyduğu sevgi ile aynı rafa kaldırılır.

Sevginin, yaratıcı bir yanı vardır. Kim severse sevsin... Sevmek, sanat eseri yaratmaktır. Sevgideki yaratıcılık payı, sevilen kişinin ruha ve göze hitap eden kalitelerine bağlıdır. Bu gerçek, en kaba ve çirkin biçimde şöyle açıklanabilir: Zihinsel yaratma ve sevme gücü en yüksek olan erkek, kadının en külüstürüne, görkemli bir aşkla bağlanabilir... Aynı anlatım tıpatıp, bir kadının bir erkeği sevmesi için de, geçerlidir.

Bir sevgi, ölünceye dek sürebilir. Süremeyeceği söylenemez. Şiddetini de yitirmeyebilir. Ancak, söylenebilecek olan, bir sevginin tıpkı aynı biçimde, 40-50 yıl süremeyeceğidir. Değişmeyen-gelişmeyen-kemikleşen bir sevgi olamaz. Zaman usta, sevgide biçim ve içerik gelişmeleri yaratır. Sevginin canlı kalması, bu gelişmelere bağlıdır. Her bitki, çiçeği kesildikçe yeni çiçek verir. Kesilmez, öyle bırakılırsa, enında-sonunda kurur.

Aşk yüzünden İngiltere Kralı (hatta o zaman Büyük Britanya İmparatoru) Edward VIII. tahtını terketmiştir. Bana kalırsa bu işin, aşk yüzünden mi olduğu, yoksa İngiltere Krallığı gibi sıkıcı bir işten kurtulmak için mi yapıldığı, anlaşılamamıştır. Aşk devam etmiş midir, etmemiş midir, bilmiyoruz. Çünkü gazetelerde, müstafi Kral'ın evlendiği sevgilisiyle el ele fotoğraflarını bile, görememiş bulunuyoruz.

Aşk umutsuz olabilir. Öyleyse ne yapılacaktır? Çok basit, çoook: Umutsuzluğa katlanılacaktır. İsterse ömür boyu... Ya da ne yapılacaktır? O aşk ateşi, yürek içinde söndürülecektir. Daha açık söyleyeyim mi? Belki o ateş, zaten kendisi sönecektir bir süre sonra...

Umutsuz sevgiler sonunda, denenen başka bazı yollar da var... Örneğin kendini öldürmek... İşte zayıf kişilerin saçmalığı... Yaşamak ne kadar çileli olursa olsun, yaşayışa bağlı kalacağız... İnsanız biz... Aşk bile yaşarsak var, ölürsek yok... İyi kullarına cennet vaat eden hangi din, insanların orada âşık olduklarına kavuşacağından söz ediyor? Demek ki kendini öldürmek, aşkı da öldürmek...

Zayıf kişilerin umutsuz aşk yüzünden kendilerini öldürmeleri saçmalığından, daha vahim olan bir olasılık var. Bakıyorsunuz genç adam: «Seni başkasına yâr etmem» deyip, genç kızın alnına-yüreğine, tabancayı boşaltıyor. Bu olur mu? Bu sevgiye sığar mı? Vicdan neresidir?

Bu tür ölme ve öldürme haberlerine, gazetelerimizde sık sık rastlanır. Geçmişteki ünlü örneklerinden biri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahtı Prens Rudolf'un, önce sevgilisini sonra kendisini öldürmesidir. Mayerling Faciası olarak tarihe geçmiştir. Olayı bir prensin yaratması, anlattığımız biçimdeki mahiyetini değiştirmez.

Edebiyatın ululaştırdığı, beden zevklerinden bütünüyle arındırdığı aşklar sanat eseri olarak duradursun... Yaşama gerçeğinde, aşkın «hadım»ı olmaz. Öte yandan, «hayvani aşk» denen beden tutkunluklarında da, ruhsal ağırlık sıfıra inmez... Azıcık da olsa, insanlık hâlâ söz konusuysa...

Bir aşkın ruhsal yanı da, bedensel yanı da sıfıra inmez ama, ağırlığın hangisinde olduğu, bireysel örneklere çok bağlıdır. Genellemeler tehlikelidir. Belki kısaca, şu hatırlatma yapılabilir: Cinsel eğitimi ve deneyimi noksan olan erkekler, herkesin içinde bile olsa, kesintiye uğramayan ten temasları ararlar.

Umutsuz aşklar tiyatrosunun bir başka oyunu, sevenin sevmeyenin ayaklarına kapanmasıdır... Bu durumda, hanımların daha onurlu oldukları kesin... Çare sanıp ayak-

lara kapanmak şaşkınlığı, asıl erkeklerin alışkanlığı... En ters sonuç veren girişim bu! Art hesapları olmayan hiçbir onurlu kadın, ayaklarına kapanan erkeği, adam yerine koymaz. Bu alçalma, vücudun değilse bile, ruhun intiharıdır.

Aşk eğer, ağızdan salyalar akıtan ten zevkleri rüyası değilse, kendini koyvermek, gevşemek gibi hafiflikler doğurmaz. Tersine, ağır sorumluluklar yükler. Zaten aşk, yaratma ağırlıklı ise, sanatın zevkli çilesini çekmekten kurtulmak, akla gelmez ki...

43. Suçlar-Cezalar

Dilimizde, «delikanlı» diye bir deyim var. Dostlara da soruşturdum, başka dillerde rastlayamadım. Bu deyimde, peşin bir hoşgörü niyeti gizli... İyi... Yanlış davranışlar ve kabahatler, hep delikanlı oluşa yüklenecek... Hatta, «gençliğine verin» diye bir özür biçimi de uydurmuşuzdur. Oysa insanların kendi akıllarına en çok inandığı çağlar, gençlik yaşlarıdır. Öyleyse bu deyimler, yaşlıların yakıştırdığı tekerlemelerdir.

Bir ceza avukatının bekleme odası duvarında, bir uyarı levhası asılı, şöyle yazıyor:

«Yalnız bir kez genç olunur, sonra başka bahaneler aranır.»

Gençlik dedik... Bir sanığa, hapishane arkadaşları soruyor: «Niçin bu kadar genç bir avukat tuttun?»

«Göreceksiniz bakın, davam ne kadar uzayacak... Yaşlı avukat dayanamazdı.»

Uzun yıllar deney geçirmiş avukatlar, hiçbir hüküm karşısında şaşkınlığa düşmezler. Müvekkillerini de teselli etmekten vazgeçmezler. Yine böyle bir durumda, avukat sanığı avutuyor:

«Hele siz şu müebbet'i bir yatın da, sonrasını düşünürüz...»

Hâkim bey sanığı uyarıyor: «Sürekli ağlamaktan vazgeçiniz! Mahkemeyi, ağlayarak etkileyeceğinizi sanmayınız...» Sanık da öyle düşünüyor:

«Çok haklısınız... Ama avukatım, ağlamamın şart olduğunu söyleyip, ağlatıyor...»

Avukat müvekkiline, durumu özetliyor: «Ne yazık ki açıklamak zorundayım, davanızı kazanmak için harcadığım çabalar boşuna oldu...»

«Ben de ne yazık ki açıklamak zorundayım, benden ücret alacağınız konusundaki umutlarınız da boşuna olacak...»

İki arkadaş hanımdan birisi soruyor: «Nasıl oluyor da birdenbire, o verâset davasını kesinlikle kazanacağına inanıyorsun?»

«İnanırım ya! Avukatım bana dün, evlenme teklif etti...»

Avukat beyin karısı, eve gelir gelmez soruyor: «Kocam beni telefonla aradı mı?» Anlatıyorlar:

«Evet aradı... Bir evliliğe ihanet işiyle uğraşıyormuş. Gece geç gelecekmiş...»

Zengin bir adam, ruhunu teslim ediyor. Karışık işlere de girmiş çıkmış... Becerikli avukatların, savunma ustalığıyla kurtulmuş... Cenaze kalabalık... (Böyle kişilerde hep kalabalık olur). Avukatları da, kilisede yerini alıyor. Ancak, geciken bir avukat, aradan süzülüp meslektaşlarının yanına geliyor ve soruyor: «Çok mu geç kaldım?»

«Hayır. Papazın savunması daha başlamadı...»

Tanık, hele ömründe ilk defa geldiyse, mahkeme huzurunda şaşırabilir. Ama cin gibisi de vardır, mantık dizisini yitirmez. Hâkim tanığa soruyor: «Sanığın sarhoş olduğunu nereden anladınız?» Tanık: «Otobüste bir hanıma yer verdi...» Hâkim: «Olur a! Bu yüzden sarhoş olması neden gereksin?»

«Ama koca otobüste, iki yolcu idiler...»

Hâkim tanık yerindeki adamı, önceden uyarıyor: «Dikkat ediniz! Yalnız gözlerinizle gördüklerinizi söyleyiniz! Başkalarından duyduklarınızı değil...» Sonra sormaya baş-

lıyor: «Doğum tarihiniz?» Tanık şaşkın:

«Olur mu ama hâkim bey? Ben bunu gözlerimle görmedim ki... Başkalarından duydum...»

Hâkim tanıktan bilgi istiyor: «Sanığı tanıyor musunuz? Sözüne inanılır bir kişi midir?»

«Sanmıyorum... 25 yıl kadar, hava tahmin işinde çalıştı...»

İki komşu zıtlaşıyor, mahkemeye düşüyorlar. Hâkim davacıya soruyor: «Davalı sizin için 'deve' demiş, doğru mu?» Yanıt: «Doğru...» Hâkim:

«Öyleyse niye dava ediyorsunuz?»

Bir İngiliz hâkim, sanığı sorguya çekmeye başlıyor: «Siz, içkiye düşkünlüğünüz yüzünden mahkeme huzuruna cıkmış bulunuyorsunuz...» Sanık, heyecanla garanti vermeye çalışıyor: «Sizi kutsal bildiğim her şey üzerine temin ederim ki ben sayın hâkim, içkiye sizden daha düşkün değilim...» Hâkim:

«İtirafınıza teşekkür ederim.»

Amerikalı hâkimler, garip gözüken kararlar verirler... Hız sınırını otomobiliyle epeyce aşan bir trafik suçlusunu, hâkim şöyle cezalandırıyor:

«Sizi göle 75 tane balık yakalayarak, yardım için vermeye mahkûm ediyorum. Böylece, durup düşünmenin değerini anlamış olacaksınız...»

Çoktandır Karadenizli fıkrası anlatmadım. Dostlarım, kendilerini unuttuğumu sanacaklar... Mümkün değil... Tazelerinden biriktirmek istiyorum. Bir de bakıyorum ki, birkaç gün sonra başkaları anlatmaya başlıyor. Bu yüzden biriktiremiyorum. Ama, benim yeni duyduğum bir tanesini, hemen sunayım.

Karadenizli evinde uyurken, geceyarısı bir tıkırtı duyuyor. Alt kata iner inmez de, hırsızla karşılaşıyor. Adam üstelik eli tabancalı... Şakası yok, fısıltıyla diyor ki: «Bütün paranın nerede olduğunu doğru söylemeye söz ver-

mezsen, kurşunu alnına yersin, söz ver!» Evsahibi de diyor ki: «Söz veriyorum... Ama sen de doğru söylersem, tabancayı kullanmayacağına söz veriyor musun?» Hırsız da namus sözü veriyor. Evsahibi açıklıyor:

«Bankada...»

Boşanma davalarından, çok ders alınır. Boşanmak için başvuran bir çifte, Fransız hâkim sebep soruyor. İkisi de inatla aynı sebebi ileri sürüyor: «Ömrümüzün sonunu, barış içinde geçirmek istiyoruz...»

Kadın 75, adam 82 yaşında...

Bir mahkûm, sabah erken hapishaneden kaçıyor. Ortalık birbirine giriyor. Ancak adamcağız o akşam geç vakit, kendisi tıpış tıpış yürüyerek, hapishaneye dönüyor. Günün olayı ya! Gece kendisiyle konuşmayı başaran bir gazeteci, kaçan mahkûma soruyor: «Niçin isteyerek geri döndünüz?» Mahkûm anlatıyor:

«Akşam karanlığını bekledim, eve çaktırmadan girip karımın yanına süzüldüm. Karım da bana dedi ki: Nerede kaldın? Dokuz saattir dışardasın...»

44. Zaman Öldürmek

Merhaba!

Dilerim ki, hepiniz çok iyisinizdir... Evet, benim yürekten dileğim böyledir. Hepinizin birden «çok iyi» olmasının, mümkün olmadığını bilmez olur muyum? Ama dileğim böyledir... Ayırım yapamam. Ben kalkıp da, «benim gibi düşünenler çok iyi olsun, düşünmeyenlerin iyiliği az şekerli kalsın» diyemem...

Hem zaten benim gibi, sokaktaki adam tipinde ve şartlandırılmamış hiçbir insan, başka türlü düşünmez. Biz insanları ve onlar hakkındaki dileklerimizi, sınıflandırmayız. Ayıranlar, aydınlığı engelleyenler ve gölgelere-karanlıklara sığınmaya çalışanlardır.

Evet... Günler geçiyor... Günler toplanıp-yıllar, yıllar toplanıp-ömür geçiyor. Değişen bir şey yok mu? Var... Zamanı ölçme biçimleri değişiyor. En önemlisi: Yaşayış, yaşlandıkça hızlanıyor... İsterse saatler aynı tempoyla çalışsın... İsterse yıllar, aynı uzunlukta olsun...

Bir ömürün sırtındaki zaman yükü ağırlaştıkça, geriye bakınca görülen yaşama sahneleri zenginleştikçe (kimisinin biriktirdiği servet yalnız bu!), geçen anların-günlerin içini daha çok doldurmaya çalışıyoruz... Çuval doldurur gibi... Sıkıştıra sıkıştıra...

O ki zaman görecelidir (izâfî, rölâtif - Einstein 1905), demek oluyor ki yaşayışa ne kadar olay tıkıştırırsak, o kadar çok yaşamış olacağız. Kof ve miskin ömürlerdeki ya-

şama süresi ise, «sıfır» olacak... İsterse takvimler, yüz yıl göstersin...

Nazik soru şurada: «Zaman nasıl kullanılacak?» Zaman, onu kullanmasını bilen için bir değer ifade ediyor. Kullanmasını bilmeyen için, hiçbir değeri yok... Çünkü akıp gidiyor. «Su akar, deli bakar» özsözünün zamanı geçti artık. Yerine gelmesi gereken özsöz şu: «Zaman akar, aptal bakar».

Hem zaten su akıyor ve deli bakıyorsa, bunda akla - mantığa dayanan bir sebep aramak gerekir. Çünkü delilik, akıl denen hazinenin değişik bir görünüş biçimidir. Aklın, klasik olmayan bir biçimde sahneye konmasıdır. Deliliğin malzemesi ve içeriği, akıldır. Aklın zerresinin arandığı, ya da hiç bulunmadığı bir sığlık veya düzlük ise, aptallıktır.

Spor ile oyun arasındaki karmaşık ilişkilere girmeden, adına sportif denen oyunlara bir göz atalım: Bu oyunlarda «zaman çalmak», bir oyun taktiği yapılmıştır. Ama adı üzerinde: Zaman çalmak... Yani düpedüz hırsızlık yapılmaktadır. Bu hırsızlığın kurallara bağlanmış bir biçimde yapılması, niteliğini değiştirmez.

Dünyaya gelen insanlara matematik olarak eşit dağıtılan tek hazine, «zaman»dır. Evet, matematik olarak herkes için, tıpatıp aynı ölçülerle ifade edilen zaman, kullanımına göre değişik değerlere varacaktır. Aklı başında insan bir zaman birimini zenginleştirecek, düşünce fukarası ise, aynı zaman birimini çoraklaştıracaktır.

Zamanın varlığı ya da yokluğu, söz konusu olamaz. Zaman sürekli olarak aktığına göre, demek ki sürekli olarak vardır. Farklılık, şundan doğar: Zaman iyi kullanılır, ya da kötü kullanılır. Herhangi bir uğraş konusu için, «buna zamanım yok» sözünün arkasında iki olasılık vardır: Ya o konu, o zamanı daha iyi kullandıracak başka konular yüzünden programa alınamaz. Ya da o kişi, zamanını

kullanmasını bilmemektedir.

Zamanın nasıl kullanılacağını anlayabilmek için, zaman ayırmak gerekir. Para harcarken cin gibi gözüken bazı insanların, zaman harcarken nasıl kafasızca savurganlık ettiğini görürüz. İsterse 10 dakika, isterse 10 gün olsun, zamanımızı nasıl kullanacağımızı bilmek için ayıracağımız zaman, en doğru harcanmış zamandır.

Ya koca bir ömrü planlamak... Ne kadar önemli değil mi? Hemen akla gelen soru şu: Bir insan, bütün ömrünü, planladığı gibi geçirebilir mi? Hayır, geçiremez... Geçiremezse de geçiremez... Bu değişmeler, planlamanın gereksiz olduğu anlamına gelmez.

Bir ömür geçerken, elbet bilinmez-beklenmez olayların yüklediği esnekliklere, mahkûm oluruz. «Bu esnekliklerin sınırı ne olmalıdır?» sorusunun yanıtı da hazırdır: İnsanlar, kendileri için kabul edecekleri ahlak prensiplerinin, sınırları içinde kalmalıdır. Zamanın kullanım şartları değişebilir. Bu ahlak prensipleri değişemez.

Hem zaten, ömür boyu bütün zamanı, ille de planlandığı gibi kullanmak şart değildir. Şart olan, zamanı doğru ve güzel kullanmaktır. Ömür boyunca yeni olanaklar ortaya çıkar, ya da yeni olanaklar yaratılır. Böyle sürprizler, yeni umutlar doğurur. Bu yeni umutların vereceği zevk ve huzurdan, neden mahrum kalınsın ki?

Yaşamanın kabul ediliş biçimine göre, farklı yorumlar yapılır. Örneğin denir ki: «Evliler bekârlardan çok yaşar...» Peşinden hınzırca bir ekleme yapılır: «Çünkü bu tekdüze hayat, onlara daha uzun gözükür».

Her espride anlatılmak istenene, inanmak şart değildir. İsterse gülünmüş, ya da gülümsenmiş olsun... Tekdüze yaşamak, zamanı güzel kullanmasını bilmemektir. Evli iken zamanı iyi kullanmasını beceremeyenler, yaşamayı bıktırıcı bir mekanik anlamsızlığa dönüştürenler, bekâr da kalsalar ayni hafifliğe düşeceklerdir.

İster yazılı ister sözlü olsun, söyleşilerin en doğurgan ve gür kaynağı, topluca yaşanan «kötü zamanlar»dır. Düşündürme sanatı olan mizahın da en yüksek doruklara çıkışı, en kötü zamanlarda olur.

Cinayetlerin en büyüğü, zaman öldürmektir... Öldürülen zaman, isterse katilin kendi malı olsun...

45. Trafik Üzerine

Almanca'da sevişmenin terbiyeli (!) bir adı: «Cinsel trafik»tir. Acaba neden böyle söylenir? Sıfır numara bir Alman dostum, sevişmeyi çok kısa tanımlamıştı: «Sürekli hareket... Sürekli hareket...» demişti.

Sevişme ile trafiğin benzetilmesi sebeplerinden biri, her ikisinden de bazı tehlikeler doğabilmesi olasılığıdır. İkisinde de kaza ihtimali vardır. Bu kazalardan, kanlı sonuçlar da doğabilir. Bazı kazalarda hanımlar ağlaya ağlaya kürtaj çaresi arayabilir. Kavalye nezlesi (Avrupa'da belsoğukluğu için, kibarca böyle söylenir) olanlar ise, doğru başka doktorlara koşarlar.

Gerçekten de trafiğin ciddî tanıtımları içinde: «Taşıt ve yayaların hareketini düzen altına almak» gibi bir anlatım bulunur. Öyleyse hareket yönünden, trafik ile sevişme arasında bir yakınlık vardır.

Ancak bizde bazı sürücüler, bu benzeyişi fazla ciddiye alıyor. Sürücülüğü, şehvete benzer bir azgınlık içinde yapmak gerektiğini sanıyorlar. Akılsızca ve vicdansızca gaza basarken, bir çeşit «hadım şehveti» kızışması içinde bulunuyorlar.

Benim çocukluğumda, hanım sürücülere pek ender rastlanırdı. Özellikle bizim semtlerde, «görülmedik şey» di... Günün birinde biz, Şark Şimendifer Kulübü sahasında futbol oynarken, tramvay yolundan bir haykırma duyuldu: «Kadın şöföör!» diye. Yüzlerce çocuk, «kadın şöför»ü

görebilmek için, kilometrelerce, deli gibi, kan-ter içinde koşmuştuk.

Şimdi artık, zarif hanımların otomobil kullanmaları, yadırganmaz oldu. Hele sabah erken işine giderken arabasını kullanan hanımlara, saygı duyuyorum. Çalışan hanımlar, ülke ve aile refahına katkıda bulunuyorlar. Ancak, çözemediğim bir görüntü var... Saat 14-15 suları, yine bazı hanımlar, otomobil kullanarak oyun toplantılarına gidiyorlar. Acaba kendilerinin, ülke ve aile refahına katkıları ne oluyor?

Ailenin, yalnız hanımlara mahsus «ikinci araba»sı, parasal yönden bir rahatlık işareti... Hele hanım çalışmıyorsa... Genelde hanımların, otomobilleri iyice hırpalayan kazalar yaptıkları halde, kendilerinin hiç hırpalanmaması gibi harikalar yarattığı çok anlatılır. Yine böyle bir durumda, hanım beyin yanına geliyor. Bey: «Hoşgeldin! Nasılsın? Yeni bir şey var mı?» deyince, hanım anlatıyor:

«Var sevgilim... İkinci arabamız, artık birinci arabamız oldu...»

Geçenlerde benim arabayı bilmemkaç km. revizyonuna verdik. Revizyon güya yapıldı ama, arabanın ikî kapısı da gömülmüştü. Hâlâ macunlu dolaşıyoruz. Geçen yıl tamirhaneye araba bırakan birini görmüştüm. Ustaya hesap soruyordu:

«Her şeyi yaptım diyorsun ama, yalan söylüyorsun... Yapmış olsanız; direksiyonda yağlı parmak izleri bulunur, döşeme pislik içinde kalır, koltuklar yağlanır, boyalar çizilirdi... Hani?.. Hepsi tertemiz...»

Pek çok Avrupa kenti, otopark sıkıntısından kıvranıyor. Örneğin Roma... Bir saat park yeri bulmaya çabalamış bir müşteri, girdiği Roma restoranının sahibine yakınıyor: «Otoparkı olmayan restoranı niçin açıyorsunuz?»

«Bu soru ciddî mi? Bir otoparkım olsaydı, bu meret restoranı açar mıydım sanıyorsunuz?»

Otomobil üreten bir büyük tesisin genel müdürü, yıllık ortaklar kurulu toplantısındaki konuşmasında, şöyle bir iddia ileri sürüyor:

«Eğer tesisimiz çalışanları sabahları şehirdeki trafik sıkışıklığından işe geç kalmasalardı, haftada üçyüz otomobil daha fazla üretmiş olacaktık...»

Tamponuna vurulan otomobil sürücüsü, hemen kapıyı açıp koşarak arkadaki arabanın sürücüsüne bağırıyor: «Deli misin be! Frenc bassana!» Öteki sürücü pişkin, sırıtıyor:

«Kusura bakmayın! Bugünkü benzin fiyatlarıyla, fren yapmaya kıyamıyorum da...»

Pilotlar, geceleri, kör uçuşa alışkındır ya! Hava o gün çok sisli... Kaptan pilot akşama doğru son uçuşunu bitirecek... Havaalanına kör uçuşla iniyor. Sonra otomobiline binip benzinciye giriyor. Depo dolmakta iken, benzin satan adam: «Ön camları yıkayıp temizleyeyim» diyor. Pilot:

«Bırak, yorulma... Nasılsa birazdan karanlık olacak...»

İstanbul'un, yaşlı ve çelebi taksi şöförlerinden biri anlatıyordu: «Müşteri arabaya bindikten sonra, 'Havaalanına' derse, onunla ağzımı açıp da iki laf etmem. Ama: 'Havaalanına lûtfen' derse, o müşteriyle konuşurum. Çünkü tek bir sözcük eksikliği, az gelişmişliği hemen belli eder».

Sanırım ki bu durumda, taksi şöförünün benimle niçin konuştuğu anlaşılmış olur.

Adamın biri, otomobil yolu üzerinde, gökyüzüne baka baka yürüyordu. Bizim bitirim şöförlerden biri camı açıp, uyardı:

«Beyabi! Gittiğin yere bakmazsan, pek yakında baktığın yere gidersin haa...» Otobüs şöförü, kapıdan giren yolcu hanımı uyarıyor: «Hanım! çocuğunuz için de bilet gerekir». Hanım karşı koyuyor: «Aaa! O niye? Çocuk altı ya-

şında değil ki... Ben evleneli daha beş yıl oldu...» Şöför:
«Hanım, ben bilet istiyorum... İtiraf değil...»

Köyden geçen lüks otomobil, bir horozu eziyor. İçinden çıkan kibar adam, horozun sahibi olan köylüden özür diliyor: «Üzülmeyin! Horozun ölümünü telâfi edeceğim...» Köylü de kibar adamı kümese götürüp diyor ki:
«Öyleyse hemen başlayın...»

Annesi, gece dışarı çıkmaya hazırlanan kızını uyarıyor: «Kızım, çok dikkatli ol!» Genç kız annesinin korkusunu gidermeye çalışıyor: «Korkma anne! Bu yaşta otomobil altında kalacak değilim...» Anne:
«Benim korkum otomobilden değil, sürücülerden...»

DEMLENMEK ÜZERİNE

46. Delilerle Demciler

Delilerle sarhoşlara gülmek, herkesin kolayına geliyor. Onları küçük görebilme duygularından doğan azgınlıkla, kendilerinin yüceldiğini sananlar var. Eğer böyle birisi, mizah duygu ve sevecenliğinden tümüyle yoksun bir kimse ise, espri zevkine varmadan bir üstünlük tepişmesi içinde ise, bu adam budalanın sıfır numarasıdır.

Delilik; aklın isyanıdır, özgürleşmesidir. Delilikle aptallığın birbirine yakın olduğunu sanan kişiyse, aptalın tekidir. Aptalın tozutması ile tozutmaması arasındaki fark, hissedilmez bile...

Delilerle beraber anılması hoşgörülebilecek olanlar, keyfince içki içmesini bilenlerdir. Çakırkeyif demci, kendini deliliğe gönüllü olarak kaptıran kişidir. Bir başka tanıtımıyla, gecici delidir. Benzer ama, üstelik daha da akordsuz ve tehlikelidir. Çünkü, deli bile sarhoştan korkar.

Demcinin deli havasına girmesi, çevresine o zevki verebilmesi için, portföyündeki zekâ hazinesinde, yüklü alacak bakiyesi vermesi şarttır. Ancak akıllı insanın çakırkeyifliğinden, tad alınabilir. Aptalın sarhoşluğu, aptalın tozutması kadar tatsız-lezzetsiz ve kekremsi olur.

Deliler de demciler de, engin sevecenliğe, sınırsız özveriye sahip insanlardır. Çevrelerine neşe verebilmek için, kendilerini küçültmekten çekinmeyecek kadar, hovarda gönüllüdürler... Etraflarının budalalarla dolu olduğunu bilseler bile...

Dünyada her şey otomatik oldu ya! Restoranlar da o yolda... Makinalara mangırı atan, düğmeye basıp malı alıyor. Bir demci, cepleri metal para dolu, sallanarak makinaya yaklaşıyor. Parayı atıyor, kolu çekiyor, makina sandviçi veriyor. Sonra aynı deliğe yine parayı atıyor, kolu çekiyor, makina sandviçi veriyor. Böyle sürüp gidiyor. Onuncu sandviçten sonra yanındaki birisi uyarıyor. «Yetmedi mi bu kadar sandviç?» Demci başını çevirmeden yanıt veriyor:

«Hazır kazanırken niye bırakayım?»

Tanığın söyleyecekleri, davanın sonucuna kesin etki yapacak... Olgun hâkim bu nedenle, bütün babacanlığını takınıp soruyor: «Sözü geçen gecede, sanığı meyhanede gördüğünüzden emin misiniz?»

«Evet Hâkim bey, eminim. Hem de çift gördüm».

Şarapçı, meyhane garsonunu çağırıp soruyor: «Hani bana dün akşam verdiğin kırmızı açık şaraptan, hâlâ kaldı mı?» Garson: «Kaldı. Vereyim mi?»

«Sakın haaa! Sen şarabı boşver de, bana bira getir...»

Ressamımız Çallı İbrahim Bey merhum, içkiyi tadına vararak içmesini en iyi bilen ünlülerimizdendi. Sofra sohbeti müstesna zevk verirdi, anekdotları unutulmazdı.

Kadeh kaldırınca bin türlü söz akla gelir ya! En çok kullanılanlardan biri, «Şerefinize» dileğidir. Bir sevgili dostum, ünlü ressamımıza böyle söyleyince, Çallı diyor ki:

«Şerefini korumak herkesin kendi becereceği bir iştir. Ama sağlığı korumak elde değil... 'Sağlığa' demeli...»

Evet... Dilek hem akıllıca, hem de güzel ama, her zaman tutmuyor. Buna da şaşmamak gerek... Her iyi dilek tutsa, insanlar ölçüyü büsbütün kaçıracak... Neler görmedik? Eski günlerde bir yaz akşamı, su kenarında kurulan sofraya oturduk. İkinci bardaklar bitinceye kadar, iskemlenin biri boş kaldı, Dayı Kadri gelmedi ama haberi geldi. Birimiz hayretle isyan ediyordu: «Nasıl olur da o

aslan gibi Kadri sağlığını kaybeder?» Bir başka arkadaşımız biliyordu:

«Başkalarının sağlığına, çok kadeh kaldırdığı için...»

Evet... Söz döndü dolaştı, yine şu ölçü işine geldi. Ah bu ölçü işi ah! Hele o eve dönüş, hanımın karşılaması var ya! Ben hâlâ anlayamadım... Zil-zurna eve dönen sarhoş, hanımdan korkmasın diye mi o kadar içiyor? Yoksa o kadar içtiği için mi hanımdan korkuyor? Anlayamadım.

Demci... Geceyarısı... Evinin kapısına gelmiş... Karısı karşılıyor ve söyleniyor: «Yine zil-zurna sarhoşsun... Allah cezanı versin!..»

«Verdi... Seni çift görüyorum».

Adam akordsuz sarhoş... Sanki içmiyor da, sömürüyor. Sabaha karşı eve gelmiş... Ne halt ettiğini hatırlamıyor. Kafa taş, dil tahta gibi. Karısı kahvaltıda çayı önüne sürmüş, soruyor: «Dün gece nerelere gittiğini bilmek istiyorum...»

«Ben de...»

Hâkim sanığa soruyor: «Dün gece çok içkili durumda, çevrenin huzurunu kaçırmış, güvenlerini tehlikeye sokmuşsun, doğru mu?» Adam özürünü anlatıyor: «Dün sabah erken, karım evden kaçtı...» Hâkim kızıp bağırıyor:

«Bütün gün kutlaman şart mıydı?»

Eski İstanbul semtleri... Daracık sokaklar, dip-dibe evcikler... Kökünü kazıyorlar. Eski çevremizden kalanlar bile rasgele... Büyüklük kompleksi geldi. Neredeyse tüm İstanbul'u, «yap-işlet-devret» diyerek, devredeceğiz. Nerede o Narlıkapı'da, cumbadan cumbaya bağırmalar?

«Eee Haticaanım! Hayırlı olsun... Kocan rakı fabrikasında çalışmaya başlamış... Nasıl? Memnun mu bari?»

«Memnun ya! Geceleri eve iş bile getiriyor».

Rakı fabrikası... İmbikten süzülen içki, koskocaman tank içinde birikiyor. Bir kaza olmuş... Herkesin sevdiği Mehmet Usta, rakı tankının içine düşüp boğuluyor. Ustabaşı tüm arkadaşlarının üzüntüsünü dile getiriyor: «Ne kadar eziyetli bir ölümle gitti zavallı...» Genç işçilerden biri söze karışıyor:

«O kadar değil Usta! Başını üç kere rakıdan çıkardı, beyaz peynir istedi...»

47. Ölçü Kaçırmak

Aklımdan geçen bazı şeyleri, şimdi dile getireceğim. Ondan sonra da kimseyi, sağlıklı bir mantık düzenine sahip olduğuma inandıramayacağım. Haklı olacaklar... Çünkü diyeceğim odur ki: «Beni bir doktorun sorguya çekmesinden ise, bir savcının sorguya çekmesini yeğlerim...»

Her ne kadar bu tercih, bir saçmalık gibi gözüküyorsa da, durum öyle değil... Bu saçma görünüşün arkasında, öyle sağlam bir mantık var ki, şimdi ayan-beyan ortaya çıkacak... Deli zekâsı nasıl akıl durdurursa, benim saçma görünen düşüncem de, mantığa takla attıracak...

Savcı sorgusu önemsemem... Çünkü içimde, savcıyı ilgilendirecek suçlarım olduğuna dair şüphem yok. Hani dün gece, sayın iktidar partisi genel başkanının canı istemiştir, geç vakit basınla ilgili kanunlara yeni maddeler eklenmiştir... Ben de haberim olmadan suçlu düşmüşümdür... Orasını bilmem. Ancak, bir şey söyleyeyim mi? Yine de farketmez.

Ama doktor karşısına çıkmak, hiç savcı karşısına çıkmaya benzer mi? Daha sözü edildiği anda, elim-ayağım titremeye başlıyor. Neden?.. Biliyorum ki suçluyum da ondan...

Nasıl anlatsam? Sağlık dosyamdaki sabıka kayıtlarım, daha 13 yaşından başlıyor (Yıl: 1934). O zaman bütün

çocukları kavurup geçen; tifo-tifüs-kızamık-su çiçeği-kabakulak gibilerini kasdetmiyorum. Bunlar alnımızın yazısıydı... Başıma gelen hastalık, (başıma gelmedi ya, neyse...) basit savsaklamalar yüzünden de gelmemişti.

Sonra artık ömür boyu, «yaşama azgınlıklarından» doğan hastalıklar-rahatsızlıklar, dizi dizi sıralanmaya başladı. Ömrümce her işi, ya hiç yapmadım, ya deli gibi yaptım. Kutsal bildiğim ekmeğimi, kazanırken de... Bu söz ağzımdan zor çıkmıyor: Yetmiş (evet, 70) yaşıma merdiven dayamışken, hâlâ zevk içinde çalışıyorum. Beni avutan çalışmak...

Tersinden giderek falan değil, düpedüz mantıkla vardığım sonuç şöyle ki: İnsan çalışmaktan yorulmuyor. İnsanları yoran-eskiten-çürüten tek sebep: Miskinlik...

Denebilir ki, kafa dinleyecekleri zamanları olmayacak mı? İnsan dünyaya, yalnız çalışmak için gelmiş bir makina mıdır? Hiç de öyle olduğunu söylemedim... Yaşamadan zevk alınacak uğraşlar, elbet olacaktır. Bir insanın, avareliğin-tembelliğin (miskinliğin değil) zevkine varabilmesi için bile, çok çalışmaya alışmış olması gerekir.

Yinelemekten çekinmiyorum: Marifet, sululuğu bile ciddîye alabilmektir.

Bir işin zevkini alabilmek için, miktar sınırlaması da şarttır... Su içerken bile... 50 litre Taşdelen suyu içen bir insan çatlar. Ben sigarayı, 20 yaşımdan 50 yaşıma kadar, günde dört paket içtim. Otuz yıl süreyle... Her bir sigaradan dibine kadar, vantuz gibi nefes çekerek... Dördüncü nefeste hâlâ duman çıkararak...

30 yıl öksürdüm. Gece sekiz saat yatarsam, beş saat öksürüyordum. Kalan üç saatta ise, öksürmediğim için, «bana bir şey mi oldu acaba?» diye uyuyamıyordum.

Sigarayı 50 yaşımı bitirdiğim gün bıraktım. 17 yılın dol-

masına az kaldı. Tek nefes duman çekmedim. Neden mi bıraktım? Korkudan...

Dedim ya, «ya hep-ya hiç» diye... Sağlık fişlemesinin can alıcı kaynaklarından olan yemek-içmek konusunda da, akort tutmadım. Genç yaşlardan başlayarak benim fişler, dolaplara sığmaz oldu. Karaciğerim daha otuzlu yaşlarımda, yorgunluk emareleri göstermeye başladı.

Bir vefa borcunu ödemek için fırsat kolluyorum. Sanıyorum ki bu fırsatı, önümüzdeki yıl bulacağım. Akla gelmeyen bir engel çıkmazsa, demcilikte 50 yıllık hizmetimi tamamlayacağım. Dostlarım, 50'inci yıl jübileme hazırlanıyorlar. Dilerim ki üzüntüsüz bir yılda, bomba gibi patlayan bir kahkahalar dizisini yaşarız.

Benim kollladığım fırsat, bunca yıl beni yalnız bırakmayan vefakâr karaciğerime, minnet borcumu ödemek içindir. Sanırım ki bilimsel araştırmalarda, müstesna hizmetler yapmış olan insan organları, tıp tarihine geçmektedir. Benim karaciğerim de (ben değil), tıp dalında Nobel ödülüne aday gösterilmelidir. Gelecek yıl «Karaciğer yılı» ilan edilmeli, her yıl belirli bir gün, «analar günü-babalar günü» gibi, karaciğer günü olarak kutlanmalıdır.

Bu denli mahcup olma duygusundan yoksun düşünceler ileri sürebilen birisinin, «suçluların telaşı» içinde olduğu herhalde anlaşılıyor. Bana pir aşkına, ama bilim adamlıkları onuruna ihtimamla bakan eşi bulunmaz, paha biçilmez hekim dostlarıma, bu saçmalıkları söylemeyeceğim... «Delirdi yine» diyecekler.

Son tansiyon oynamasından sonra, bana verdikleri altı aylık cezayı bitirdim. Sanıyorum ki yakında tahliye olacağım. Zaten artık bana, pek bir şey sormuyorlar. Yalan söyleyeceğimi biliyorlar. Analizlere, grafiklere bakıp hüküm veriyorlar. Temyizi falan da yok...

Artık hapisten kaçma düşleri falan da kurmuyorum. Umudum uslu durup, erken tahliye olmak... Kaçmak daha

tehlikeli... Artık geride kalan yılların çokluğu yüzünden, sağlık fişlenmelerinin bolluğu da vız geliyor.

Yaşlanmaktan da hiç bir şikâyetim yok... Her üzüntüsüne rağmen, yaşama zevkine bir türlü doyamadığım bu dünyada, uzun yaşayabilmek için yaşlanmaktan başka çare olmadığını, iyi öğrendim.

48. Bektaşinin Cehennemi

Gezdikçe daha iyi gördüm. Dünyada o denli çok ve çeşitli inanç var ki, ciddî öğrenilmesi bile mümkün değil... Üstelik, değişen ve çelişen yanlarını karşılaştırmaya kalkışmaktan da, fazla bir şey öğrenilemez. Yalnız, hurafe ve safsatalara inananlara, gereksiz yere yüreklere salınan cehennem korkularından titreyenlere, acınır... Katolik kilisesinden, cennetin anahtarlarını satın alıp, dışarıda kalmayacağını sananlara da... Papaza önemine göre parayı ödeyince, günahların affolacağına inananlara da...

Yankesici işinin büyük ustası... Kilisede papazın önüne diz çökmüş, günah çıkartıyor. Ama huy bu! Bir yandan da papazın altın cep saatını yürütmüş, itiraflarına başlamış: «Ben bir altın saat çaldım muhterem peder.» - «Öyle mi? hemen geri ver!» Papazın emri hemen yerine geliyor: «Buyurun, size geri veriyorum». Papaz razı değil: «Çaldığın kişiye geri vereceksin!» diyor. Yankesici gerçeği söylüyor «Geri verdim almadı...» Papaz memnun:

«Aferin! Öyleyse saat sende kalabilir. Ama gör bak, ne cömert Hıristiyanlar var...»

Hıristiyanlar, Tanrı'nın dünyayı altı günde yarattığına inanırlar. Hattâ kaçıncı gün, neyin yaratıldığının, takvimi vardır. Bir küçük çocuğa merak olmuş, soruyor: «Baba! Süre çok kısa... Tanrı dünyayı nasıl olup da altı günde yaratabildi?» Babanın verdiği yanıt parlak:

«Hiçbir mimarı, mühendisi, müteahhidi, işe karıştırmadı da ondan...»

Anlaşılmaz iştir, yaşamak için dünyaya gelen insanlar bir yanlışlık yapıyor ve yaşayıştan çok ölümle uğraşıyorlar. En önemli olan da, öldükten sonra nereye gideleceği... Cennete mi, cehenneme mi?

Trafik kazası geçirdikten sonra komaya giren aile reisinin başında günlerce umutsuzlukla bekliyorlar. Kaza geçiren zat, sonunda gözünü açıyor. Günlerce korkular içinde bekleşen aile bayram ediyor. Ama baba, zaten iyimsermiş, anlatıyor:

«Evet, gözümü açamıyordum ama, yaşayacağıma güveniyordum. Çünkü arada acıkıyordum. O halde cennette değildim. Ayaklarım buz kesiyordu. O halde cehennemde de değildim. Daha ne olsun?..»

Ünlü ressam ve müzecimiz Elif Naci Bey merhum, Topkapı Müzesi Müdürü olduğu zamanlarda başından geçen bir olayı, kendisi şöyle anlatmıştı:

«Makamın cennet olsun deseniz de, ben cennete gitmeyeceğimi biliyorum. Topkapı sarayında görevli olduğum zamanlarda, memurlardan biri odama girdi. Adını hiç unutmam. Etrafına bakındı, kapıyı kapadı. Çok önemli bir şey söyleyecek gibi bir pozisyonda: 'Beyefendi! Siz resim yapıyorsunuz değil mi?' dedi. Evet deyince: 'Sizi çok severiz, yapmayın resim!' dedi. Ekledi: 'Çünkü resim günahtır. Yapan doğru cehenneme gider' dedi.

«Müdür sandalyesinde oturduğum için, memurun davranışını biraz laubâlî buldum: 'Sen resim yapıyor musun?' O: 'Allah korusun!' dedi. Dedim ki: 'Başka günahın da yoksa, demek ki cennete gideceksin' O emindi: 'Elbette... İnşallah...'» Elif Naci bey, konuşmayı şöyle kapatıyor:

«Seninle beraber cennette olmaktansa, ben cehennemi tercih ederim».

Müstesnâ dostlardan Prof. Hikmet Binark anlattı. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin eski ünlü hocalarından Prof. Mustafa Santur'un, 65'inci yaş günü kutlanıyormuş. Yakınlarından biri: «İnşallah ikinci 65 yılınızı da kutlarız» diye, iyi dileklerini bildiriyor. Ama Hoca memnun değil, itiraz ediyor:

«Allahın inayetine niye sınır koyuyorsunuz efendim?..»

Bir Bektaşi Baba'sı... Ne yaptığı, ne yapmadığı pek muammâ değil. Hiç gizlemediği ise, sürekli içmek... Günahının çeşidine, miktarına hesap yapılamıyor. Ancak, arada bir, «Affet Allah!» diye inliyor. Yine bir yakarmasından sonra, yanındakilerden biri dayanamayıp patlamış: «Hangi birini affetsin? Hangi birini?..» Bektaşi kızıp, adamı paylamasın mı?

«Bre nasipsiz! Allah isterse hepsini affeder... O Allah'tır...»

Bektaşinin kendisine güveni, açık-seçik davranışından doğuyor. Yaşayışın ve ölümün felsefesini yapmış... Tanrıdan hiçbir şeyin gizlenemiyeceğine inanıyor. Tanrının adaletine sonsuz imanı var. Bu rahatlık içinde, bu dünya ve öbür dünya konularını, Tanrı huzurunda bile tartışmaktan korkmuyor.

Yardım etmek iyi... Ancak, edene ve edilene göre, ölçü bilmek gerek... Sonra da gizlenmeli ve susmalı... Hasisin birisi, Bektaşinin birisine para yardımı yapmış ama, dilini de tutamamış. Diyor ki: «Sen şimdi bu parayla, doğru meyhaneye gidersin».

«A muhteremim! Yani bu parayla Hac'ca mı gidebileceğimi sanıyorsun?»

Bektaşi ile komşusu, pek sevişirlermiş. Yıllar geçmiş, öbür dünyayı boylamışlar. Sonuç belli: Bektaşi cehenneme, komşu cennete gidiyor. Aradan yüz cehennem yılı geçmiş, yine karşılaşmışlar. Komşu iyi kalpli ya... Bektaşiye acıma

duyguları içinde, ne gibi cehennem azapları çektiğini soruyor. Bektaşi ise memnun:

«Kalabalık olduğumuz için, çok iş düşmüyor, bütün gün dalga geçiyoruz. Benim payıma, günde bir el arabası kömür taşımak düşüyor, o kadar...» Komşu hayretler içinde: «Yapma yahu! Ben her sabah beşte kalkmazsam, işimi yetiştiremiyorum. Önce yıldızları parlatıyorum. Sonra güneşi uyandırıyorum. Sonra bütün gün yağmur bulutlarını gezdirmem gerekiyor». Bektaşi niçin bu kadar işi olduğunu sorunca, komşu açıklıyor:

«Adam yok, adaaam...»

HUZUR ARARKEN

49. İç Huzuru

Mutluluğun temelinde, «kişisel denge yeteneği» olsa gerekir. Ama bu yetenek de bir fon'dur. Yaşayış resminin yapıldığı tuvaldir. Ya da yaşama mozayiğinin zeminidir. Huzur ya da mutluluk, bu zemin üzerine resmedilecektir... Evet, kişisel denge yeteneği zemininin üzerine...

Bir mozayiğin taşlarını, teker-teker aklımıza getirelim. Sanki birbiriyle, hiç ilişkisi yoktur. Uyuştukları sanılmaz... Moru da vardır, pembesi de... Daha önemlisi akı da - karası da... Birbiriyle tek-tek zıtlaşırlar bile... Ama her bir taş, mozayiğin bütünü içinde, tek bir sonucu yaratmaya hizmet eder: Sanat eserinin bütünlüğü ve başarısı...

İnsan yaşayışı da bir mozayiktir. Birbirine, hiç de benzemez olabilen duygulanmalar, algılamalar bir araya gelir, bir insan ömrünün tümünü resimler... Yaşama huzuru, yüzlerce-binlerce küçük sevinme ve neşelenmenin, topluca yarattığı bir mozayik değil midir?

«Alçakgönüllü, gösterişsiz, iddiasız bir mutluluk, mutluluğun en iyi biçimidir» (Fontane). Gerçekten de baş döndürecek kadar şiddetli bir mutluluk dozu, aklı tehlikeye sokar. Hele böyle bir mutluluk biçiminin sürekliliği, ruhsal dengenin sallantıya girmesine neden olabilir. Bir başka tehlike, kişinin yaşayıştan kopması, havalanmasıdır.

Hiçbir sağlıklı insan dünyaya, sürekli üzülmek için gelmez. Şartlar ne olursa olsun; her normal insanın cev-

herinde, üzüntüleri hiç olmazsa zaman zaman ezmek, onların üstüne çıkmak yeteneği vardır. Sürekli olarak «tarifsiz kederler» içine gömülmüş insan, tedavisi mümkün olmayan bir hastadır. Ama yine de şiddetli mutluluk, şiddetli mutsuzluktan daha uyuşturucudur.

Mutluluk sözü, sanırım ki tüm dünya dillerinde ölçüsüzce kullanılmakta... Sözcüğün enflasyonu var. Bu enflasyona karşı yine de mutluluk diye anlatılmak istenen duygunun, ya da koşulların, kendisi ortada pek gözükmüyor. Mutluluk denen düş, bu denli yoğunlaştırılmasa, yapışkan hâle getirilmese, macunlaştırılmasa belki de ele avuca daha kolay gelecek... Kısacası mutluluk denen şeyi fazla abartmasak da, iç huzuru dediğimiz bir ferahlık ile yetinebilsek... İyi olmayacak mı?

Süresine ölçü koymak çok zor... Ama büsbütün boşlukta bırakmadan söyleyeyim: Birkaç saatçık duyabileceğimiz iç huzuru, nefesini ciğerimize çekeceğimiz iç huzuru, zihnimizde kuracağımız her tür düşten (rüyadan) daha sağlıklı değil mi? Çünkü iç huzuru gerçek, öteki düş...

Geçenlerde içki konulu bir panele katıldım. Konuşmacı arkadaşların hepsiyle, bir konuda tam anlaştık... İçkiye düşkün oluşun biraz ötesinde içki tutkunu olmak, adına «kaçış» denebilecek bir olaydan kaynaklanıyor. Evet, çevreden de kaçıp kurtulduğumu sanmak var ama, asıl acıklısı, kendinden kaçmak... İç huzuru bulamayan kişi, her şeyden önce kendinden kaçmak için bahane arıyor.

Çevresinden ve kendinden kaçmayan kişi, yalnız kalmaktan da korkmuyor. Schopenhauer şöyle diyor: «Yüreğin gerçek ve derin barışı, hiçbir eksiği olmayan tam bir iç huzuru, ancak yalnız iken bulunur».

Kendisiyle barışık olan insan, huzurunu yitirmiyor. Bu kimse, endazesiz ve azgın tutkulara da kapılmıyor.

İçinden çıkamayacakları tutkulara kapılma yolundaki en tehlikeli kişiler, gölgesiyle bile kavga eden öfkeliler...

Kullanmayı çok sevdiğimiz yanlış bir özdeyişimiz var. «Öfke baldan tatlıdır» diyerek birbirimizi, kötü sonuçlar vereceği kesin olan ruhsal tepişmelere sürüklüyoruz. Her şeyden önce öfke, baldan tatlı falan değildir. Öfke midenin değil de, ruh'un kusmasıdır. Sindiremediği için...

Öfke her zaman, onu doğuran ithamdan daha zararlıdır (Çin özdeyişi). «Öfkelenmek ve nefret etmek; yararsız - tehlikeli - akılsızca - gülünç ve haincedir» (Schopenhauer).

Öfkelenme denen ruhsal bunalımı önleyecek ilaçlardan biri, besbelli ki küfür etmek... Her boşalma gibi, küfürün de ruha ferahlık veren bir yanı var. Yine bir Çin özdeyişine göre: «Her gün bir küfür, mutluluğu arttırır, yaşama süresini uzatır». Sanmamalı ki, daha da uzun yaşamak için, her saat başı küfür etmek bir işe yarar. Eğer küfür eden, başkasını batırarak kendisinin büyüdüğünü sanıyorsa, aptallık eder.

Fırsat bu fırsattır, belirtelim: Yaşayışın bütün gizlerini, o kısacık, hap gibi ufacık özdeyişlerden öğrendiğini sanan, aldanır. Böyle bir sanı insanı, zihinsel tembelliğe sürükler. Özdeyişler dahil her şey öğrenilmeli, ama körü körüne inanmamalıdır. Her öğrenilen, yeni baştan düşünülmelidir. Özdeyişler ve öğütler, olsa olsa, düşünme yangınları çıkaracak kıvılcımlar olabilir. Yangından sonra geriye ne kalacağı da bilinmez.

Bu kadar mutluluk ve huzur gevezeliğinden sonra, sanırım ki bir yere varmak zorundayım. Kısaca diyeceğim ki, huzura kavuşmanın güvenilir temeli, dünyayı sevmektir.

Dünyayı sevmek, istisnasız olarak dünyadaki her şeyi sevmek zorunluğunu doğurmaz. Sürekli olarak kötümser olmakla da dünya sevilemez. İyimserlik de, saflık derecesine vardırılamaz.

Ne yapmalı da dünyayı sevmeli? Ben çaresini buldum sanıyorum. Niçin sevmem gerektiğini düşünüyorum da, ondan seviyorum.

Yani sevmesem ne olacak? Bu dünyada bu dünyanın başka alternatifi yok ki... Ya sevmeden yaşasam olmaz mı?

Olmaz!.. Ha sevmeden yaşamışım, ha yaşamamışım...

50. Neşe Nerede?

Haydi çekinmeden soralım: Nasıl huzur bulacağız? Varsa eğer, huzursuzluklardan nasıl kurtulacağız? Niçin çekinmeden soralım diyorum ki? Bir işin üstüne üstüne gidilmezse, o iş hiç çözüme kavuşmuyor. Olsa olsa, kavuşmuş gibi gözüküyor, aldanıyoruz.

Tabii huzur derken, herhangi bir parti genel başkanının veya makam sahibinin huzuruna çıkmayı kasdetmiyorum. Böyle huzurların, çoğu zaman büsbütün huzur kaçırdığı kesin... Bizim aradığımız, yürek huzuru...

Bir yanılgıya da düşmemeli... Genelde sanırız ki, ciddî olunca huzur kaçar, neşeli olunca gelir. Tanımlayalım: Mizah (humor), neşeli olunca ciddî kalabilme gücüdür. Ben ömrümce, hangi işi yaparsam yapayım, hep elimden geldiğince ciddî olmak için çaba gösterdim. İş derken, yalnız yaşama olanaklarımı sağlayan meslek çalışmalarını kasdetmiyorum. Ama yemek yerken ve içki içerken de, hep ciddî oldum. Elbet kendi koşulları içinde...

Ben evimdeki yüzlerce içeçeğe bakarken de ciddiyim. Bu yaşımda, bu kiloyla, her hafta, saatlarca çiçek bakıyorum. Mesleğim kadar ciddî yapmaya çalıştığım bir uğraşım da, yazı yazmaktır. Ya daha ciddî yapmaya çalıştığım iş nedir? Söyleyeyim: En ciddî davranışım, sululuğu ciddîye almaktır.

Katışıksız bir sululuk, yani yüzde yüz saf bir sululuk

biçimi, sadece sululuktur. İçi koftur, mizah değildir. Evet, mizah bazı olayları hafifteeen sulandırır. Bu, mizahın olaylara kattığı renktir. Ama bu katkının dozu ve zamanı, aklın sanatı olan mizahın, en hassas değerlendirmesidir.

Her şey ölçü işidir. Huzura temel yapacağımız neşeyi ararken, bunun kestirme yolu olan iyimserlikte de, ölçüyü kaçırmamalıyız. Devekuşu iyimserliği, çöl hayvanlarının alışkanlığıdır. Kendini kapıp koyveren bir insanın iyimserliği, yakınları tarafından haklı bir kötümserlikle izlenir.

A. France: «İyimserliğin abartılmış biçimi, düpedüz pervasızlıktır» diyor.

H. Bergson da: «Sivri düşünen kötümser, derin düşünen iyimser olur» demekte...

Yaşayışımız içinde pek çok olayın çözümü de, doğru düşünmekle bulunuyor... Ama her şeyden önce, «düşünmekle» bulunuyor.

Mizah ise, güldürme değil, düşündürme sanatıdır. Mizahın verdiği neşe, bazan da güldürerek değil ağlatarak verilir. Bu da mizahın, yollarından biridir. Asıl amaç, ruhsal dengeyi sağlam tutmaktır.

Düşündüren, yani ruhsal dengeyi sağlam tutmaya yarayacak mizah kaynaklarını bulmak için, fazla çaba harcamak gerekmiyor. Çevreye kulak vermek yetiyor.

En az masrafla ve en kolay ele geçen mizah hazineleri, gazetelerdir. Her sütunda, beş-on espri yakalanır. Ama okunanı düşünmek koşuluyla... Bu hazinenin tiryakisi olanlar, ancak fazla neşelenmekten hasta olabilir. Buyurun bir örnek:

«Friedrich Rotbart gölde boğulmasaydı, daha uzun yaşayacaktı».

Buyurun bir gazete haberi daha: (Gördünüz mü şimdi? Korkudan, örnekleri bizden vermiyorum). Hep başkaları sanık olacak değil ya! Gün oluyor, bir kentin iki hâkimi bir-

den, otomobil kullanırken hız sınırını aştıkları için, yakalanıyor ve mahkemeye veriliyorlar. İşe bakın! İki hâkim de birbirini sanık olarak mahkeme huzuruna alıyorlar. Önce genç hâkim, yaşlı hâkimi yirmi dolar cezaya mahkûm ediyor. Sonra da yaşlı hâkim genç hâkime yüz dolar ceza veriyor. Diyor ki:

«Bugün aynı suçtan ikinci vakayla karşılaşıyoruz. Onun için ceza, herkese ders olacak kadar yüksek olmalıdır.»

Yalnız gazeteler mi? Hiç ayırım yapmadan, herhangi bir sanat dergisini rastgele açsanız, şöyle bir inciye rastlarsınız:

«Mısır'daki sfenkslerin, erkek mi dişi mi olduğu, çok tartışılmıştır. Oysa gerçek, her zaman olduğu gibi ortadadır.»

Neşe müzikle bulunur mu? Bulunur... (Kaset koymadan da...) Orkestranın çaldığı parça bitiyor. Davulcu gitarcının kulağına eğilip soruyor: «Şimdi hangi valsi çalacağız?» Gitarcı: «Kar valsi...» Davulcu:

«Yapma yahu! Ben bunu daha yeni çaldım.»

Hesnâ hanım sıcakkanlı kadın... Kapıda rastladığı komşusuna, hal-hatır soruyor. Fikriyânım anlatıyor:

«Sorma hemşire! Akvaryumdaki süs balıklarım öldüğünden beri, ev çok sessiz kaldı.»

İnsanları en çok düşündürenler, delilerdir. Çünkü delilik, aklın ağırlığındaki dengesizliktir, akılsızlık değil... Alman köyünün Gasthaus denen meyhanesi var. Alışılan çeşitli sürekli eğlencelerden biri de, köyün delisi ile dalga geçmek... Masaya bir tane beş mark, bir tane de iki mark koyuyorlar. Köy delisi her seferinde, iki markı alıp kaçıyor. Gülüşüyorlar. Durumu gören bir yabancı, merak etmiş, deliyi yalnız bulup fısıltıyla sormuş: «Niye beş markı almıyorsun?» Deli:

«Enayi miyim? Bir kere beş markı alsam, bir daha oynamazlar».

Doktor ressamla dalga geçiyor: «İş diye sizinkine derler... Yanlış yaparsanız siliyorsunuz, olup bitiyor...» Ressam karşı koyuyor:

«Asıl keyifli iş sizinki... Yanlış yaparsanız, hastanız düzeltiyor.»

Doktor, muayenehanedeki odasının kapısından giren adama: «Soyununuz» diyor. Genç adam derdini anlatmaya çalışıyor: «Beyefendi ben hasta değilim. Lütfederseniz ben, kızınızla evlenmek üzere izin vermenizi rica için, huzurunuza çıkmış bulunuyorum...» Doktor durumu kavrıyor: «Öyle miii?..» Ve doktor bu sefer daha ciddî rica ediyor:

«Soyununuz!» diye...

51. Her Yaştan Gençlerle

Saygıdeğer ve sevgili gençler!

İçime ukde olan bazı düşünceleri, size sunmak istiyorum. Söyleyeceklerim, 6 yaşındakiler için ne ise, 26 yaşındakiler için de, tıpatıp ayni... Hem 6 yaşındakilerin bu sözleri, daha az anlayacakları aklımdan geçmiyor.

Dilimize, garip bir yakıştırmayı da yerleştirmişizdir, yetişkinler için «büyükler», çocuklar için de «küçükler» deriz. Çok görmüşümdür, öyle insanlar vardır ki, yaşı ilerledikçe «küçülür»... Büyümek şöyle dursun... Yetişkinlerin de en sevimlileri, çocukça yanlarını yitirmemiş olanlardır.

Saygıdeğer genç arkadaşlarım,

Yaşayışın tümünü planlamak zor... Ama her insanın, kendi yaşama felsefesini düşünmesi, belirlemesi şart... Kemikleştirmeden... Haydi bırakalım şu cıvıtılmış mutluluk sözünü, «huzur» dediğimiz duyguya, hangi koşullarla varılacağını bilmek gerekiyor... Sürekli olarak varılamayacak maddesel şartlar arayıp dünyayı lanetlemekle, bir yere varılmıyor. Huzur bulmanın güvenli dayanağı, ruhu yüceltme çabalarına ağırlık vermekle bulunuyor.

Biliyorum, aylaklığın-tembelliğin bir keyfi vardır. Gençlerin de, çocukların da, bu zevkten vazgeçmelerini salık verecek değilim. Ancak derim ki, tembelliğin zevkine en iyi varabilecek olanlar, en çok çalışanlardır. Tembellik, kısa kısa dinlenme dönemleridir. Sürekli tembellik edenler

ise, gözle görülen, ya da görülmeyen koflaşmalara mahkûmdur. Hem dünya gailesine karşı teselli bulmanın en iyi çaresi, çok çalışmak değil midir?

İnsanlar için «Hırslı olmak», küçümsemeye alıştığımız bir özelliktir. Saçmadır... Dünyada, bilim ve sanattaki tüm gelişme ve ilerlemeler, çok çalışan hırslı insanların eseridir. Ahlak kuralları içinde kalan bütün hırslı insanlar, her yaşta çocuklara ve gençlere, hatta ben yaştakilere bile, hâlâ örnek olmalıdır.

Sanmayınız ki ders programları, size «hayatta lazım olacak şeyleri» öğretmek için yapılır. Kültürün çok kullanılan bir tarifi vardır: «Öğrendikten sonra unutulan şeylerdir» gibi... Lüzumsuz gözüken bütün o bilgilerin öğretilmesinin amacı, beyinin düşünebilme gücünde, yeni ufuklar açmaktır. İyi biliniz ki öğretilmeleri şarttır.

Yetişkinlere, öğretmenlere, elbet saygılı davranılacaktır. Aslında yaşıtlarınız ile yaşı sizden ufak olanlara, yalnız sevgi duyacak değilsiniz, onlara da saygı borçtur. Unutmayın! Saygının içinden ürkeklik ve korkuyu çıkarıp atın! Korkulu saygı, pısırıklığa sürükler.

Refaha erişmekten söz açılır. Unutmamalıdır ki refah, bedene hitap eden koşulların geliştirilmesidir. Bütün insanların, maddesel sefaletten kurtulması, elbette ki yürekten dileğimizdir. Ancak refahın getirdiği konfor şartlarından, hangi noktada vazgeçilmesinin uygun olacağı düşünülmelidir.

Konfor şartlarında lüks koşulların yaygınlaşması, sadece bu işten keyif alan insanları, daha da lüks şartlar aramaya sürükler. Ruhsal olarak bir «lüks uşaklaşması» başlar. Her türlü lüks eşya imalcileri, insanları bu yola sürüklemenin yolunu iyi bilirler.

Örneğin, «bilmemne» marka saatla, veya çakmakla, «ayırdedilirsiniz» derler. Yani böylece «başka insanlardan farklı olursunuz» masalını anlatırlar. Sürekli olarak ruhu-

nu yüceltme çabalarında üşengeçliğe düşenler, «bilmemne» marka çakmakla başka insanlardan farklı olabilecekleri mavalını yutanlardır. O çakmak olsa olsa, bu insanların ruhunu alevlere gömer, yangın yerine çevirir. Oysa insanları birbirinden ayıran, kişiliklerin gelişmesidir.

Lüks, insanları ruhsal şartlarını geliştirme çabalarında tembelliğe sürükleyen bir uyuşturucudur.

Sevgili genç arkadaşlarım,

Kafa'ya tokluk değil, açlık yaraşıyor. Beyinimiz; düşünülmüş, kotarılmış, paketlenmiş hazır fikirlerin ambarı değildir. Her konuyu, her an, yeniden düşünmek borcumuz... Fikir ambarlamak, kelle üşengeçliğinin ta kendisi... Her konuya, her an, düşünme açlığı ile saldırmak gerekiyor.

Hele başkasının düşündüklerini, kapıları açarak beyinde depolamak, beyinin düşünme gücünü sakatlar. Bir konuyu düşünmek, zihinde tartmak için gerekli veriler, eğer o anda yeterli değilse, korkmamalıdır. O gün, ya birkaç gün sonra, ya da birkaç yıl sonra o veriler edinilecektir. Dünyada hiç kimseye, sizin adınıza düşünmek için vekâlet vermeyiniz. İnanmak konusunda kimseyi vekil etmeyiniz. Hele anlamadığınız şeye, hiç inanmayınız.

Sevgili gençler,

Benim çocukluğumda İstanbul'un kenar mahallelerindeki ahşap evlerde; elektrik, su, soba, kalorifer, telefon, buzdolabı ve başka ev aletleri yoktu. Televizyon nedir, bilmezdik. Evler; fare, tahtakurusu ve pire kaynardı. Biz yıllarımızı, gençliğimizi böyle evlerde geçirdik. Şimdi şartlar herkes için, az ya da çok değişmiştir. Ama ben sizi kıskanmıyorum. Sebep kısa: Atatürk sağdı ve ezan Türkçe okunurdu o zaman...

Cumhuriyetin 10'uncu yılında, ben 12 yaşındaydım. 1938'de öldüğünde, Vatanı gençlere emanet etmişti. Bizim kuşağın görevini yaptığı söylenemez. Bizden sonraki ku-

şaklar bizden de korkak çıkmış ve din ile devlet işlerini birbirinden ayıran laik devlet temelinin, yeraltından sarsılması tehlikesine göz yummuşlardır.

Her yaştan genç arkadaşlarım,

Bugün Vatan size, Atatürk'ün öldüğü günlerden daha çok muhtaçtır.

Hepinize yürekten sevgiler ve saygılar sunarım.

AYDIN BOYSAN

Aydın Boysan, yalnız kısa mizah yazılarını içeren bu kitabında da, toplumdaki hafifliklerin ne kadar ciddiye alınması gerektiğini belirtiyor.

Ciddî görüntülerin perde arkasındaki hafifliklerin vereceği neşenin, isterse kara mizahtan doğsun, yaşama gücümüze destek olacağını kanıtlıyor.